

OBSAH

J. R. Tretera: K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem	
M. Lamparter: Vládní návrh mezinárodní Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů	
J. Kašný: Zrušení manželství in favorem fidei	

POZNÁMKY A DISKUSE

Bůh v Ústavě EU – k diskusi okolo preambule připravované ústavní smlouvy
Evropské unie:

I. G. Luf / R. Potz / B. Schinkelle	
II. A. Pearce	
III. D. Spratek	

DOKUMENTY

Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei. Interpelace poslance Jana Kasala ve věci respektování nálezů Ústavního soudu ČR na Pavla Dostála – ministra kultury ČR	
Odpověď ministra kultury ČR Pavla Dostála na Interpelaci poslance Jana Kasala ve věci respektování nálezů Ústavního soudu ČR	

ANOTACE A RECENZE

Kolektiv autorů Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze: Dějiny evropského kontinentálního práva (P. Landa)	
Rejchrt, M.: O něco svobodnější. Rozhovory, interv. Štěpán Hájek/Michal Plzák, Knížák, M.: Osobně (Nejsem jako oni), interv. Petr Jüngling/Petr Žantovský, (S. Příbyl)	

INFORMACE

Mezinárodní konference Stát a církve v Brně, 24. 9. 2003 (M. Lamparter)	
Publikace „State and Church in the European Union, Second Edition“ – přípravné kolokvium autorů v Trevíru v červenci 2003 (J. R. Tretera)	
Náboženství a náboženská svoboda ve státech středovýchodní Evropy v perspektivě evropské integrace, Lublin, září 2003 (J.R. Tretera)	
Apoštolští nunciové v Československu a v České republice (1920–2003) (P. Rotyka) .	
Naše akvizice (jš/lš)	
<i>Dnes Vám představujeme:</i>	
Karlovarské právnícké dny (šuh)	
Zprávy ze Společnosti pro církevní právo (jrt/zh)	

K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera

Apoštolský stolec a jeho mezinárodněprávní subjektivita

Apoštolský stolec je nejvyšší reprezentace světové katolické církve v čele s jejím představitelem, tj. papežem (římským biskupem). Apoštolský stolec je subjektem mezinárodního práva uznávaným naprostou většinou států. Je jím při nejmenším na základě vydržení tohoto práva jeho užíváním po staletí.

Jako subjekt mezinárodního práva užívá Apoštolský stolec mezinárodní legační právo, tj. udržuje s jednotlivými státy diplomatické vztahy na úrovni nunciatury, resp. velvyslanectví, případně internunciatury, resp. vyslanectví.

Dále užívá mezinárodní kontraktační právo, tj. uzavírá s jednotlivými státy (případně i s jinými subjekty mezinárodního práva) smlouvy mezinárodněprávního charakteru. Ve smlouvách bývá často použit jeho alternativní název Svatý stolec (který jako druhý název připouští can. 361 CIC/1983, tj. jedno z těch ustanovení platného Kodexu kanonického práva, které právní teorie zařazuje do norem ústavního práva katolické církve).

Apoštolský stolec je účastníkem i některých mnohostranných mezinárodněprávních vztahů.

Mezinárodněprávní postavení Apoštolského stolce (Svatého stolce) je nezávislé na existenci nějakého s ním spojeného státního útvaru, jakým byl do roku 1870 církevní stát zahrnující území Říma a jeho okolí, nebo jakým je stát Vatikánské Město o rozloze 40 hektarů, nově vytvořený roku 1929 (smlouvou mezi Itálií a Apoštolským stolcem). V letech 1870–1929 žádný takový stát neexistoval, a přece byly státy zastupovány u Apoštolského stolce vyslanci a velvyslanci a uzavíraly s Apoštolským stolcem mezinárodní smlouvy.¹

¹ Viz Tretera, Jiří Rajmund, Příbyl, Stanislav: *Konfesní právo a církevní právo*, Jan Krigl, Praha, 1997, str. 187–188.

Rozšíření mezinárodních smluv s Apoštolským stolcem

Ne všechny státy, udržující diplomatické styky s Apoštolským stolcem (jichž je přes 170), mají s ním uzavřenu jednu nebo několik mezinárodních smluv. Záleží na právní tradici převládající v určitých geografických oblastech. Smlouvy s Apoštolským stolcem uzavírají především románské státy západní Evropy a uzavřely je také téměř všechny státy středozápadní a středovýchodní Evropy² (Německo jako celek, téměř všechny německé spolkové země včetně nových³, Švýcarsko, Rakousko, Polsko⁴, Estonsko⁵, Lotyšsko, Litva, Slovensko⁶, Maďarsko⁷, Jugoslávie, Chorvatsko⁸, Slovinsko), většina zemí latinskoamerických, několik subjektů afrických (Maroko, Tunisko, Pobřeží slonoviny, Gabun, Organizace africké jednoty) a asijských (Izrael, Fronta osvobození Palestiny, Kazachstán⁹).

Občas se uvádí, že mezinárodní smlouvy s Apoštolským stolcem se uzavírají tam, kde většinu obyvatel země tvoří katolíci. Z uvedeného výčtu však vyplývá, že tomu tak v mnoha případech není. Mezi kontrahenty Apoštolského stolce jsou mnohdy i země, kde katolíci tvoří jen nevelkou menšinu obyvatel (Lotyšsko, Kazachstán) nebo docela nepatrnou (v Estonsku žije jen asi 5.000 katolíků, podobně je tomu v Tunisku či Izraeli). Záleží více na právní kultuře a vůli po právní jistotě.

Nepřekvapuje, že smlouvy s Apoštolským stolcem dnes uzavírají nekonfesní (světské) státy¹⁰ kooperačního typu, které právě do těchto smluv promítají své ústavní zásady týkající se spolupráce v oblastech společného zájmu i mezinárodněprávní zásady náboženské svobody jednotlivce a celých církevních společenství. Ale také některé tak řečené odlukové státy (dnes ovšem k systému kooperace stále více konvergující) mají aspoň některé dílčí smlouvy s Apoštolským stolcem uzavřeny (Francie, Brazílie).

² Většinu těchto smluv lze nalézt v překladu do češtiny nebo aspoň v originálních zněních na internetových stránkách Společnosti pro církevní právo v Praze <http://spcp.prf.cuni.cz>.

³ Český překlad smluv se Svobodným státem Sasko, Svobodným státem Durynsko, Svobodným hansovním městem Hamburg, zemí Meklenbursko-Přední Pomořany a zemí Šlesvicko-Holštýnsko: viz *Revue církevního práva*, Praha, č. 17 – 3/00, str. 226–257.

⁴ Český překlad smlouvy s Polskem: viz *Revue církevního práva* č. 9 – 1/98, str. 39–47.

⁵ Český překlad smlouvy s Estonskem: viz *Revue církevního práva* č. 21 – 1/02, str. 63–66.

⁶ Slovenské znění Základnej zmluvy medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou: viz *Revue církevního práva* č. 18 – 1/01, str. 55–63.

⁷ Český překlad smlouvy s Maďarskem: viz *Revue církevního práva* č. 11 – 3/98, str. 238 – 242.

⁸ Český překlad smlouvy s Chorvatskem: viz *Revue církevního práva* č. 14 – 3/99, str. 244–247.

⁹ Český překlad smlouvy s Kazachstánem: viz *Revue církevního práva* č. 19 – 2/01, str. 125–130.

¹⁰ K pojům „konfesní stát“, „světský stát“, případně „laický stát“ viz Tretera, Jiří Rajmund: Stát a církev v České republice, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, str. 11–18.

Jak se mezinárodní smlouvy s Apoštolským stolcem nazývají

Někteří teoretici používají pro všechny mezinárodní smlouvy, v nichž jednou stranou je stát a druhou stranou Apoštolský stolec, technický termín „konkordáty“. To lze připustit, současně však je třeba nebýt překvapen tím, že tento dávný výraz se jako nadpis předmětné smlouvy v moderní době používá jen docela výjimečně (Polsko 1925 a 1993/98). Jiným starobylým i dnes užívaným výrazem je „konvence“ (Španělsko). Od 19. a 20. století se častěji používá termínů „smlouva“ nebo „dohoda“ (Francie 1926). Termín „modus vivendi“ je řídký a ojedinělý (Československo 1927/28, Tunisko 1964). Ve vědě není shoda v názoru, zda se modus vivendi věcně liší od ostatních konkordátů a smluv či nikoliv. Jisté je jen, že tento název sám naznačuje jakousi prozatímnost uvedení smluvního ujednání.

Soustavy mezinárodních smluv s Apoštolským stolcem v jednotlivých státech

Rozlišujeme různé způsoby vytváření smluvních vztahů mezi jednotlivými státy a Apoštolským stolcem pokud jde o počet těchto smluv. Někde jde o soustředění naprosté většiny smluvní materie do jednoho dokumentu s tím, že tato smlouva může být v budoucnosti doplněna nebo změněna (např. Bolívie 1957/58, 1958/61, Argentina 1966/67, Kolumbie 1973/75, Polsko 1993/98). Druhým přístupem je vytváření celé soustavy smluv, přičemž jedna má charakter pouze rámcový a několik dalších obsah speciální (Španělsko 1976, 1979 - 4×, 1994/95; Maďarsko 1994, 1997; Chorvatsko 1996 - 3×, 1998). Někdy je jedna smlouva hlavní (obsahuje více materie než pouhá smlouva rámcová) a pak mohou nastoupit smlouvy speciální (Venezuela, Malta, Slovensko).

Složitým vývojem prošly početné smlouvy mezi Apoštolským stolcem a Itálií; některé z nich byly uzavřeny v posledních 20 letech. Spolková republika Německo navázala na zemské konkordáty z doby výmarské republiky uzavřením mezinárodních smluv s Apoštolským stolcem na úrovni jednotlivých spolkových zemí. Tento proces byl v nedávné době řadou nových smluv dovršen.

Změna charakteru mezinárodních smluv s Apoštolským stolcem od roku 1964

Někteří odborníci zdůrazňují, že od konce Druhého vatikánského koncilu (1961–1964) dochází ke zlomu v charakteru mezinárodních smluv, jejichž jednou stranou je Apoštolský stolec. Zatímco dřívější konkordáty byly spíše

vyjádřením vzájemných ústupků mezi státem a nejvyšší reprezentací katolické církve, jsou nynější smlouvy více úpravou forem jejich spolupráce, a to i v podmínkách státu zcela nekonfesního, světského, ať již typu kooperačního, nebo odlukového.¹¹ Mezi důvody této změny bývá uváděno, že katolická církev na uvedeném koncilu dospěla k postojům, plným otevřenosti vůči současnému světu a porozumění vůči ostatním křesťanským vyznáním i jiným náboženstvím, ba dokonce i vůči ateismu. Tato církev se zasazuje od té doby o svobodu víry a náboženství nejen pro své členy, ale pro každého. Tyto postoje byly vyjádřeny Dekretem o ekumenismu *Unitatis redintegratio* z 21. 11. 1964, Deklarací o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím *Nostra aetate* z 28. 10. 1965 a Deklarací o náboženské svobodě *Dignitatis humanae* z 7. 12. 1965. Jakékoliv prvky privilegovaného postavení katolické církve byly pak z jejího vlastního podnětu z mezinárodních smluv vyloučeny.

Paritní princip a postavení ostatních církví a náboženských společností

V nekonfesních (světských) státech platí paritní princip, tj. zásada rovného přístupu státu ke všem státem uznaným církvím (na území českých zemí je tomu tak od roku 1867). Pak ani dříve v takových státech smlouvy s Apoštolským stolcem nepřinášely znevýhodnění ostatních církví a náboženských společností, ale bylo tomu naopak: ta práva, která z mezinárodní smlouvy byla zaručena katolické církvi, svědčila také ve prospěch ostatních církví a náboženských společností a musela jim být přiznána.¹²

Od poloviny 20. století se v některých evropských zemích stalo obvyklým, že stát uzavírá také s dalšími církvemi a náboženskými společnostmi obsahově obdobné smlouvy jako s Apoštolským stolcem, i když tyto smlouvy nemají charakter mezinárodních smluv. Učinily tak všechny země, sousedící s naší republikou, tedy Německo (staré spolkové země již po roce 1949, nové spolkové země v posledních letech), Rakousko, Polsko (které má smlouvy asi s 10 církvemi) a nejnověji také Slovensko.

¹¹ Podrobnosti popisují přední světoví odborníci v oboru konkordátního práva prof. Józef Krukowski ve své knize *Konkordaty współczesne, Doktryna, Teksty (1964–1994)*, Warszawa, 1995, k níž připojuje text 80 mezinárodních smluv uzavřených s Apoštolským stolcem v uvedené době, a Guido Burger ve sbírce *Staatskirchenrecht in den neuen Bundesländern, Textsammlung – Verfassungen und Staatskirchenverträge*, Leipzig, 2000.

¹² Viz Tretera, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, str. 67–68.

Hranice partikulárních církví

Předmětem smluvních ujednání bývá (na základě tradice a setrvačnosti) ujištění, že hranice dílčích součástí katolické církve (diecézí a apoštolských administratur, eparchií a exarchátů) budou spadat vjedno se státními hranicemi.

Zevní delimitace diecézí a apoštolských administratur podle Modu vivendi z roku 1927/28 byla provedena papežskou bulou „Ad ecclesiastici regiminis incrementum“ ze dne 2. září 1937, kterou byly jejich hranice přizpůsobeny státním hranicím. „Apoštolský stolec poskytl československému státu potvrzením jeho hranic právě ve chvílích, kdy tento stát začal být ohrožován, významnou morální podporu.“¹³ V roce 1977 došlo k povýšení apoštolské administratury v Trnavě na arcidiecézi a ke sloučení arcidiecéze olomoucké s apoštolskou administraturou českotěšínskou. Stalo se tak v Římě v rámci vzpomínkových oslav 200. výročí povýšení olomoucké diecéze na arcidiecézi a založení brněnské diecéze (1777). Příliš veliké důsledky to v Československu tehdy nemělo.

Partikulární církve určené obřadem

Katolická církev reprezentovaná Apoštolským stolcem se skládá nejen z partikulárních (dílčích) církví místního charakteru, ale i z vyšších celků, kterými jsou partikulární (dílčí) církve určené obřadem (ritem). Na území České republiky je to katolická církev západního obřadu neboli římskokatolická a jedna z katolických církví východního obřadu, a sice řeckokatolická. Papež je hlavou obou těchto dílčích církví. Jménem obou těchto partikulárních církví jedná a mezinárodní smlouvy uzavírá Apoštolský stolec. Obdobou diecézí a apoštolských administratur v západní církvi jsou v řeckokatolické církvi eparchie a exarcháty. V případě České republiky jde o pražský exarchát v čele s titulárním řeckokatolickým biskupem, který je členem České biskupské konference.

K vytváření nových apoštolských administratur nebo exarchátů nedochází jen při změně státních hranic, jak se někteří mylně domnívají. Tak např. roku 1997 došlo na Slovensku z rozdělení dosavadní řeckokatolické eparchie prešovské na eparchie prešovskou a exarchát košický. Důvodem nebyly žádné změny státních hranic, ale vnitřní důvody pastoračního rázu.

¹³ Viz Tretera, Jiří Rajmund, Stát a církve v České republice, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, str. 39.

Problematika alternativní formy uzavření sňatků

Pokud jde o alternativní formu uzavření manželství (tedy o uznávání právních následků nejen civilního, ale i církevního sňatku státem), jde o systém většinový v Evropské unii (9 států z 15) i v Americe. (V USA platí ve všech 50 státech unie, podobně i v Kanadě). Z postkomunistických zemí je obnoven v České republice, na Slovensku, i v Chorvatsku a v Polsku. Obligatoční civilní sňatek zůstává ve státech tradice napoleonské a bismarckovské. Do Rakouska byl německými okupanty zaveden po anšlusu (1938). V českých zemích byl zaveden jen jednou v dějinách, a to za totalitního režimu od 1. 1. 1950.

Potvrzení dosavadních vymožeností v oblasti náboženské svobody smlouvou s Apoštolským stolcem

Mezinárodní smlouva mezi Českou republikou a Apoštolským stolcem, podepsaná dne 25. 7. 2002, která má být v rámci ratifikačního procesu projednána Parlamentem České republiky, nepřináší zvláštní změny do českého právního řádu, ale potvrzuje, co bylo stanoveno v ústavních předpisech státu, zákonech o církvích a náboženských společnostech, nálezích Ústavního soudu ČR, a upřesněno ve vnitrostátních smlouvách uzavřených s Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v ČR (oblast duchovní péče v armádě a ve vězeních). Smlouva však vnáší do některých konfesněprávních vztahů vyšší stupeň právní jistoty, což je jistě jak ve prospěch občanů, kteří jsou katolíky nebo členy jiných církví a náboženských společností, tak těch, kteří jsou bez vyznání. Smlouva zvyšuje prestiž České republiky v mezinárodním společenství.

Zmocnění České biskupské konference

Ne všechny katolické fyzické a právnické osoby na území České republiky jsou podřízeny představitelům místních partikulárních církví a tím i České biskupské konferenci. Mnohé další subjekty, zejména řeholní, jsou exemptní; to znamená, že kromě jejich vlastních představitelů může za ně jednat jedině Apoštolský stolec. Ustanovení smlouvy, podle něhož „v otázkách, týkajících se celé katolické církve v České republice, zejména pak v záležitostech vyžadujících nová či doplňující řešení, jedná s ministerstvy a jinými správními úřady České republiky Česká biskupská konference“ (čl. 18 odst. 1), znamená pro státní kultovou správu významné zjednodušení. Také z tohoto důvodu by měla být smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů ratifikována.

Resumé

Apoštolský stolec je subjektem mezinárodního práva uznávaným naprostou většinou států. Jedním z projevů této subjektivit je i mezinárodní kontraktační právo. Smlouvy uzavírají s Apoštolským stolcem i země, kde je katolická církev v menšině. Od roku 1964 směřují smlouvy s Apoštolským stolcem k větší míře spolupráce mezi státem a katolickou církví. Druhotně tyto smlouvy vytvářejí materiální základ pro vztahy státu i k nekatolickým církvím podle principu parity. Mezinárodní smlouva mezi ČR a Apoštolským stolcem nepřináší zvláštní změny do českého právního řádu, avšak vnáší do některých konfesněprávních vztahů vyšší stupeň právní jistoty.

Summary

On some problematic issues of international treaties between States and the Holy See

The Holy See is a subject of international law acknowledged by a great majority of countries. One of the manifests of this being a legal entity is also its international contractual right. Even countries where the Catholic Church is in minority do make international treaties with the Holy See. Since 1964 the treaties with the Holy See head toward higher level of cooperation between the respective country and the Holy See. On secondary level, these treaties make up material grounds for the countries' relation to non-Catholic churches according to the system of equity. The international treaty between the Czech Republic and the Holy See brings no special changes into the Czech legal order, though brings a higher degree of legal certainty into some Church-State relationships.

Zusammenfassung

Zur Problematik der völkerrechtlichen Verträge mit dem Heiligen Stuhl

Der Heilige Stuhl ist ein durch die Mehrheit von Staaten anerkanntes völkerrechtliches Rechtssubjekt. Seine Rechtssubjektivität findet Ihren Niederschlag u. a. in der Fähigkeit, völkerrechtliche Verträge zu schließen. Solche Verträge schließen mit dem Heiligen Stuhl auch die Länder, wo die katholische Kirche eine Minderheit ist. Seit 1964 sind die Verträge mit dem Heiligen Stuhl mehr auf die Kooperation zwischen dem Staat und der katholischen Kirche abgestellt. Sekundär bilden diese auf dem Prinzip der Parität beruhenden Verträge materielle Grundlage für die Gestaltung der Beziehungen des Staates zu nichtkatholischen Kirchen. Völkerrechtlicher Vertrag zwischen der Tschechischen Republik und dem Heiligen Stuhl bringt keine besonderen Neuigkeiten in die

tschechische Rechtsordnung, es verstärkt jedoch die Rechtssicherheit in manchen staatskirchenrechtlichen Verhältnissen.

Riassunto

Alla problematicità degli accordi internazionali fra gli Stati e la Santa Sede

La Santa Sede é il soggetto del diritto internazionale riconosciuto dalla vastissima maggioranza degli Stati. Un'espressione di tale soggettività é anche il diritto internazionale di contrattazioni. Gli accordi con la Santa Sede concludono anche i Paesi dove la Chiesa Cattolica é nella minoranza. Dal 1964 tendono gli accordi con la Santa Sede alla più intensa collaborazione fra gli Stati e la Chiesa Cattolica. Secondariamente questi accordi creano i fondamenti materiali per le relazioni dello Stato anche alle Chiese non-cattoliche secondo il principio di parità. L'Accordo fra la Rep. Ceca e la Santa Sede non reca alcuni cambiamenti particolari allo stato attuale dell'ordinamento giuridico ceco. Apporta comunque un livello più alto delle garanzie legali ad alcune relazioni di diritto ecclesiastico.

O autorovi

Doc JUDr. Jiří Rajmund Tretera vyučuje církevní právo, konfesní právo a právní dějiny na Právnické fakultě UK a je předsedou Společnosti pro církevní právo v Praze.

Doc JUDr. Jiří Rajmund Tretera teaches Church Law, State Ecclesiastical Law, and History of Law at the College of Law, Charles University, Prague, and is the chair of the Church Law Society, Prague.

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera lehrt Kirchenrecht, Staatskirchenrecht und Rechtsgeschichte an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität und ist zugleich der Vorsitzende der Gesellschaft für Kirchenrecht.

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera insegna il diritto canonico, il diritto ecclesiastico dello Stato e la storia di diritto nella Facoltà di Giurisprudenza della UK ed é presidente della Società per il diritto delle Chiese a Praga.

Vládní návrh mezinárodní Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů

JUDr. Michal Lamparter Ph.D.

Vládní návrh Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicem shrnuje ve stručné podobě právní status katolické církve v Česku a představuje první komplexní úpravu této problematiky z pohledu mezinárodního smluvního práva.

Systematika smlouvy je členěna na 21 článků. Smlouva je uvedena preambulí. V ní je konstatováno přesvědčení o nutnosti vzájemné smluvní úpravy obecně a vzhledem k změnám, k nimž dochází v Evropě zvláště.

Role katolické církve v dějinách i její potenciál v procesu usmíření ve světě je v preambuli spojen s myšlenkou právního státu i právní církve. Oba tyto fenomény se mohou kompatibilně doplňovat po vítězství demokracie v roce 1989 a při uskutečňování závěrů 2. vatikánského koncilu.

Článek jedna upravuje vzájemné uznání mezinárodně právní subjektivity (nunciatura v Praze od roku 1919, velvyslanectví v Římě od roku 1920, prvním zástupcem České národní rady v průběhu 1. světové války u Apoštolského stolce byl M. R. Štefánik).

Klíčovým článkem textu smlouvy je článek 3., ve kterém se stanoví, že Církev římskokatolická a Církev řeckokatolická jsou v České republice právními osobami v souladu s vnitřními předpisy katolické církve a právním řádem České republiky, současně se stanoví, že Svatý stolec zabezpečí shodu hranic místních partikulárních subjektů katolické církve s hranicemi státu.

Smluvní strany se vzájemně respektují. Česká strana uznává apoštolské poslání Svatého stolce analogicky s Listinou základních práv a svobod, kterou smlouva téměř cituje. Apoštolský stolec bere na vědomí, že Česká republika je nekofesním státem a není tedy vázána na žádné náboženské vyznání. Smlouva rovněž respektuje, že nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud by to bylo v rozporu s jeho svědomím nebo náboženským vyznáním.

Smluvní strany jsou připraveny podporovat v naplňování důležité role při ochraně svobody myšlení a svědomí, jakož i náboženského přesvědčení hromad-

né sdělovací prostředky. Ustanovení je nutno vnímat jako podporu náboženské a názorové plurality v médiích.

Dále smlouva respektuje, že katolická církev vykonává obřady, při nichž je uzavíráno manželství. Je konstatována rovnost církevního a občanského sňatku podle právního řádu ČR. Jedná se o tradiční zásadu českého právního řádu. Je garantována platným zněním zákona o rodině a propůjčuje možnost lépe vyjít vstříc právní jistotě snoubenců.

Desátý článek upravuje právo katolické církve zřizovat v souladu se svými vlastními předpisy právnické osoby pro organizaci a vyznávání katolické víry a pro své působení zejména v oblastech školství, zdravotnictví, sociální a charitativní péče. Zřizování právnických osob se řídí právním řádem republiky. Republika zaručuje církvi právo vykonávat své duchovní, řeholní a laické pracovníky ve vlastních školách a výchovných zařízeních. Stát hradí provoz tří katolických fakult.

Katolická církev uskutečňuje ve školské soustavě své apoštolské poslání. Školy, předškolská a školská zařízení, zřizovaná církví a poskytující rovnocenné vzdělání jsou součástí výchovně vzdělávací soustavy České republiky. Vysoké školy poskytují vysokoškolské vzdělání rovnocenné vzdělání na státních vysokých školách.

Smlouva také obsahuje požadavek souhlasu církevní autority pro akademické pracovníky vyučující na veřejných vysokých školách katolické náboženství. Odejmutí tohoto souhlasu pak má znamenat ztrátu pověření příslušného církevního akademického pracovníka k vyučování katolického náboženství.

S ohledem na svobodu svědomí, přesvědčení a zodpovědnost rodičů a jiných zákonných zástupců Česká republika umožní výuku katolického náboženství ve školách, předškolních a školských zařízeních. Pro vyučování katolického náboženství ve školách, předškolních zařízeních a školských zařízeních budou učitelé katolického náboženství vybaveni dokumentem vydaným místním ordinářem (*missio canonica*). Obsah a metodika vyučování katolického náboženství musí být v souladu s učením a zásadami katolické církve.

Pokračování spolupráce mezi církví a státem v ochraně kulturního dědictví bude i nadále pokračovat různými způsoby – prostřednictvím komisí stanovených diecézním biskupem, zpřístupňováním kulturního dědictví badatelům a v neposlední řadě podporou péče o kulturní památky, sbírky muzejní povahy i archiválie ze strany státu.

Smlouva upravuje i spolupráci církve a státu v oblasti humanitární a zdravotní. V humanitární oblasti bude církev i nadále působit v oblasti charitativní, sociální a v oblasti duchovní a pastorační služby v těchto oblastech. Obdobné postavení si církev podrží v oblasti zdravotnických zařízení.

Smlouva stanoví i právo církve na zajištění duchovní služby pro příslušníky ozbrojených sil, kteří o to požádají za podmínek stanovených právním řádem České republiky. V této oblasti mohou být sjednány podle smluvních stran i smlouvy další.

Smlouva uvádí, že republika bude usilovat způsobem co možná nejrychlejším a pro obě strany přijatelným o dořešení otázek týkajících se církevního majetku. Ve smlouvě je konstatováno, že ekonomické zabezpečení katolické církve je zaručeno právním řádem České republiky. Bude-li vypracován nový model financování, bude zajištěno, aby proces jeho zavádění nebyl v přechodném období příčinou problémů v katolické církvi. V oblasti církevního majetku i ekonomického zabezpečení církví obě strany vycházejí z principu vzájemné spolupráce.

V otázkách týkajících se celé katolické církve v České republice, zvláště pak v záležitostech vyžadujících nová a doplňující řešení, jedná s ministry a jinými správními úřady Česká biskupská konference. Logicky z práva samého však není tímto ustanovením dotčeno právo smluvních stran jednat o těchto otázkách.

Smlouva se sjednává na dobu neurčitou. Je možné ji písemně vypovědět oběma stranami, v tom případě pak platnost smlouvy končí 6 měsíců ode dne doručení oznámení o výpovědi druhé smluvní straně. Sporné otázky týkající se výkladu nebo provádění této smlouvy budou řešeny smluvními stranami diplomatickou cestou. Vzájemnou dohodou smluvních stran může být dohoda měněna a doplňována.

Z literatury týkající se smlouvy vyplývá následující. Smlouva a její sjednávání byla předmětem dlouhých a náročných jednání. Sluší se oběma stranám za vynaloženou námahu poděkovat.

Z religionistických průzkumů vyplývá, že katolická církev byla, je a bude v následujících letech nejpočetnější náboženskou skupinou v České republice. Po listopadu 1989 je vzájemná spolupráce obou institucí příkladná zvláště na úrovni předškolních zařízení a v ochraně památek. V ostatních oblastech se situace ve vzájemné spolupráci za posledních třináct let též významně a podstatně zlepšila.

Skutečnost, že mezinárodní smlouva v této chvíli ještě ratifikována nebyla, je podle názoru autora dána především třemi aspekty.

Prvním je spiritualizace církevního práva ke které došlo ve dvacátém století. Tato spiritualizace se netýká jen práva samotného, ale i církevního života jako celku. Souvisí s identifikací současného člověka s náboženským pluralismem jeho doby. Chápání církve jako společenství v západní Evropě šlo ruku v ruce s prohlubující se ekonomickou, kulturní i politickou integrací. Církve je tak chápána jako přístřeší duše a méně jako subjekt veřejného práva. To nic nemění na její morální odpovědnosti a patříčnosti, naopak ji zvyšuje.

Druhým aspektem je nedostatečné chápání obnovy demokratického právního státu a dynamismus, který tento proces provázají. Demokratický právní stát není hodnotově vyprázdněným subjektem. Je subjektem vycházejícím s pozitivních hodnot národního a světového duchovního dědictví. Není možné od těchto hodnot abstrahovat a omezit tak podstatnou část hodnotových projevů, na kterých je demokratický stát a právo založený.

Třetí aspektem je pak současné pojetí svobody svědomí a vyznání, včetně svobody myšlení. Není možné argumentovat, že tyto svobody nejsou v ČR uplatňovány. V souladu s prosazováním principu svobody a rovnosti v důstojnosti a v právech je nutné počítat s tím, že smluvní princip je a bude stále více využívaným principem, jistěže jeho požití v jednotlivých odvětvích práva ovšem je a zůstane různé. Posuzováno jinak obvyklým komparativním způsobem musíme konstatovat, že upravovat vztahy mezi Svatým stolcem a novými demokratickými republikami není neobvyklou, ale obvyklou záležitostí.

Smysl nové úpravy společenských vztahů vznikajících při uplatňování svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání se tedy jeví jako zcela jasný. Je jím zvýšená právní ochrana jednotlivce rozhodovat se svobodně v duchovních záležitostech. V procesu ochrany této svobody pak stát spolupracuje s církvemi a náboženskými společnostmi a smluvní úprava těchto vztahů se pak jeví jako integrující element této spolupráce.

Demokratická obnova zahájená listopadem 1989 přinesla též obnovu duchovního života na širokém základě. Katolické teologické fakulty se staly opět součástí historických univerzit v Praze a v Olomouci. Byla zřízena nová teologická fakulta v Českých Budějovicích. Poprvé v historii naší republiky se staly součástí Karlovy univerzity i Husitská teologická fakulta a Evangelická teologická fakulta. Cílem procesu duchovní obnovy národa tedy není předřadit jednu konfesi druhé. Naopak. Přijetí smlouvy mezi katolickou církví a českým státem nepochybně v právním řádu vyvolá nárok na uzavření smlouvy státu s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi. Tak může dostat proces demokratické a duchovní obnovy, zahájený listopadem 1989, i svůj finálně právní rozměr.

V tomto procesu se nejedná pouze o právní samoúčel. Jedná se o více. Jde o strukturování moderní demokratické společnosti i v duchovní oblasti jako sociálního dialogu. Monologické chápání státem prefabrikovaných institucí, navíc silně atheisticky podbarvených, bylo v listopadu 1989 opuštěno. Cesta moderních evropských demokracií je cestou sociálního dialogu, byť v duchovní oblasti nacházíme relativně nejvíce vyjádřena jednotlivá národní specifika. Není tomu tak náhodou. Uzavřená dosebestřednost totalitního vývoje vedla k potlačování národ-

ních kulturních specifik. Návrhy smluvní úpravy vztahů vyplývajících ze svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání jsou nabídkou obnovy dialogu.

Resumé

Autor vyzdvihuje, že smlouva shrnuje ve stručné podobě právní status katolické církve a představuje první komplexní úpravu této problematiky v ČR z pohledu mezinárodního smluvního práva. Po analýze 21 článků smlouvy se dále zaměřuje na otázky, proč nebyla smlouva doposud ratifikována. Církev je v ČR, podobně jako i v jiných státech Evropy, vnímána méně jako subjekt veřejného práva a více jako čistě duchovní instituce, obnova demokratického právního státu nedostatečně reflektuje duchovní a hodnotové dědictví, což vede k úzkému chápání náboženské svobody z pohledu církví. Smlouva by mohla pomoci překlenout tyto nedostatky a být prvním krokem vzájemného dialogu.

Summary

The Cabinet proposal of the international treaty between the Czech Republic and the Holy See on adjustment of mutual relations

The author points out the treaty summarizes, in a brief picture, the legal status of the Catholic Church and presents the first complex solution of this issue in the Czech Republic in the view of international contractory law. After the analysis of 21 articles of the treaty it further focuses on questions why the treaty has not yet been ratified. The Church is in the country, similarly to other European countries, understood less like a subject of public law and more like a pure spiritual institution; the democratic legal state recovery insufficiently reflects the spiritual and valuable heritage, which leads to narrow understanding of religious freedom in the churches' view. The treaty could help cross these faults and become the first step of the mutual dialogue.

Zusammenfassung

Regierungsentwurf des völkerrechtlichen Vertrags zwischen der Tschechischen Republik und dem Heiligen Stuhl über die Regelung beiderseitiger Beziehungen

Autor hebt hervor, dass der Vertrag kurz und bündig die rechtliche Stellung der katholischen Kirche beschreibt und die erste Gesamtregelung dieser Problematik vom Standpunkt des völkerrechtlichen Vertragsrechts in der Tschechischen Republik darstellt. Er konzentriert sich nach der Analyse von 21 Artikeln des Vertrags auf die Frage, warum der Vertrag noch nicht ratifiziert wurde. Die Kirche wird in Tschechien, ähnlich wie in

anderen Staaten Europas, weniger als Subjekt des öffentlichen Rechts und mehr als rein geistlich orientierte Institution wahrgenommen und der Wiederaufbau demokratischer Rechtsordnung berücksichtigt unzulänglich geistliches Werteserbe. Dies führt zu einem, vom kirchlichen Standpunkt gesehen, zu engen Begriff der Religionsfreiheit. Der Vertrag könnte diesen Mangel überwinden und den ersten Schritt des Dialogs darstellen.

Riassunto

Il disegno del governo, dell'Accordo fra la Repubblica Ceca e la Santa Sede sulla modifica delle relazioni reciproci

L'autore mette in rilievo che l'accordo contiene in modo breve lo stato giuridico della Chiesa Cattolica e presenta così la prima regolamentazione complessiva della questione nella Rep. Ceca dal punto di vista del diritto internazionale contrattuale. Dopo l'analisi di 21 articoli dell'accordo, si concentra alla problematicità che ha causato la finora mancata ratificazione. La Chiesa è percepita (come in altri paesi europei) meno da soggetto di diritto pubblico e più da un'istituzione di carattere puramente spirituale. La restaurazione del democratico stato legale non riflette sufficientemente il patrimonio spirituale ed esso di valori, il che risulta nel comprendere in modo restrittivo le libertà religiose dal punto di vista delle Chiese. L'accordo potrebbe aiutare a coprire queste carenze e diventare il primo passo al dialogo reciproco.

O autorovi

JUDr. Michal Lamparter Ph.D. je odborným asistentem na Katedře ústavního práva Právnické fakulty MU v Brně a předsedou brněnské pobočky Společnosti pro církevní právo.

JUDr. Michal Lamparter, Ph.D. is an expert assistant of the Department of Constitutional Law of the College of Law, Masaryk University, Brno, and the chair of the Brno branch of the Church Law Society.

JUDr. Michal Lamparter Ph.D. ist als wissenschaftlicher Mitarbeiter an dem Lehrstuhl des Verfassungsrechts der Masaryk - Universität in Brno tätig. Gleichzeitig ist er Vorsitzender der Brüner Gruppe der Gesellschaft für Kirchenrecht.

JUDr. Michal Lamparter Ph.D., è assistente specializzato nella Cattedra del diritto costituzionale della Facoltà di Giurisprudenza della MU a Brno ed il presidente della filiale della Società per il diritto della Chiesa a Brno.

Zrušení manželství in favorem fidei

Jiří Kašný

Tato krátká studie je zamýšlena jako úvod ke studijnímu překladu Norem k přípravě procesu zrušení manželského svazku ve prospěch víry, které byly vydány Kongregací pro nauku víry v roce 2001.¹ Nejdříve chce tato studie zasadit problematiku zrušení manželství ve prospěch víry do kontextu 20. století. Dále tato studie velmi stručně načrtne typické situace, ve kterých jsou normy aplikovatelné a přitom vysloví několik komentářů a otázek, které souvisí s praxí zrušení manželství in favorem fidei. Připojený překlad norem do češtiny je neoficiální a má sloužit pouze ke studijním účelům.

Nová situace po vyhlášení kodexu v roce 1917

Brzy po vyhlášení kodexu kanonického práva v roce 1917 začaly přicházet k Apoštolskému stolci žádosti o zrušení manželství, ve kterých byla jedna strana nepokřtěná a druhá strana byla pokřtěná mimo katolickou církev. Žádosti byly motivované ve prospěch víry buď nepokřtěné strany, která chtěla přijmout křest v katolické církvi nebo pokřtěné nekatolické strany, která chtěla vstoupit do katolické církve a uzavřít nové manželství, ve kterém by mohla žít podle katolické víry. To, že se tyto žádosti o zrušení manželství začaly objevovat právě v té době, souviselo se změnami v oblasti manželského kanonického práva. Před vyhlášením kodexu 1917, přesněji před nabytím jeho právní účinnosti,² kanonické právo vztahovalo překážku *disparitas cultus* na všechny pokřtěné.³ Z toho vyplývalo, že pokud pokřtěný nekatolík uzavřel manželství s nepokřtěným bez dispense (a to bylo obvyklé), bylo toto manželství z hlediska kanonického práva považováno za neplatné. Pokud takové manželství skončilo rozvodem

¹ Kongregace pro nauku víry, *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, 30. 4. 2001 (Vatikán, 2001) 1–15.

² *Codex iuris canonici* (CIC 1917) byl vyhlášen na Svatodušní svátky 27. května 1917 a nabyl účinnosti o rok později rovněž na slavnost Seslání Ducha svatého 19. května 1918.

³ Srov. Stephanus Sipsos, *Enchiridion Iuris Canonici* (Řím: Herder, 1954) 473.

a některá ze stran si později chtěla vzít katolíka, stačilo dřívější manželství vyhlásit za neplatné kvůli nedispenované překážce *disparitas cultus*. Avšak podle kodexu 1917 se překážka *disparitas cultus* vztahovala už pouze na manželství katolíka s nepokřtěným. Manželství pokřtěného nekatolíka s nepokřtěným už nebylo vázáno touto překážkou, z hlediska kanonického práva bylo respektováno jako platné manželství a v případě rozvodu, obě strany tohoto manželství nebyly způsobilé uzavřít manželství s katolíkem kvůli překážce předcházejícího manželství.⁴ Toto byl tedy historicko-kanonický kontext, ve kterém se začaly u Apoštolského stolce objevovat žádosti o zrušení legálních, ale nesvátostranných manželství, ve kterých byla jedna strana nepokřtěná a druhá pokřtěná mimo katolickou církev a tyto žádosti byly podávány ve prospěch víry buď nepokřtěné strany, která chtěla přijmout křest v katolické církvi nebo pokřtěné nekatolické strany, která chtěla vstoupit do katolické církve a uzavřít nové manželství, ve kterém by mohla žít podle katolické víry.

Instrukce z roku 1934

Žádosti o zrušení manželství přibývalo do té míry, že v roce 1934 Kongregace posvátného officia vyhlásila Instrukci,⁵ kterou pak ještě v červnu 1939 mírně revidovala.⁶ Podle této Instrukce se měly na úrovni místních církví podobné žádosti připravovat a zvažovat a případně předkládat Apoštolskému stolci. Instrukce byla zaslána místním ordinářům po celém světě, jelikož se jich tyto případy týkaly, nebyla však publikována v oficiálním vatikánském věstníku *Acta Apostolicae Sedis*⁷ kvůli obavám, aby nevznikl dojem, že církev začíná podporovat rozvody. Text Instrukce nebyl nejprve zveřejněn ani v odborném tisku. Ještě v roce 1966 Xaver Ochoa psal, že Instrukce nesmí být publikována.⁸ Instrukce byla nakonec publikována teprve v roce 1969.⁹

⁴ CIC 1917, kánon (k.) 1069.1.

⁵ Congregatio S. ti Officii, *Instructio 1 maii 1934 – Normae pro conficiendo processu in casibus solutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per Summi Pontificis auctoritatem*, latinský text byl konečně publikován v *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae* (LE), Xaverius Ochoa ed. (Řím: Commentarium pro religiosis, 1969) svazek 2: sloupec 3354–3355. Instrukce byla rovněž publikována v *I procedimenti speciali nel diritto canonico*. Studi giuridici XXVII (Vatikán: Libreria editrice vaticana, 1992) 207–209.

⁶ Srov. Antonio Silvestrelli, *Scioglimento di matrimonio in favorem Fidei*, in: *I procedimenti speciali nel diritto canonico*. Studi giuridici XXVII (Vatikán: Libreria editrice vaticana, 1992) 183.

⁷ *Acta Apostolicae Sedis* (AAS) je úřední věstník, ve kterém Apoštolský stolec vyhláší zákony církve, pokud ve zvláštním případě není stanoven jiný způsob vyhlášení. Srov. CIC 1917, k. 9.

⁸ Srov. LE, sv. 1: sl. 1535.

⁹ Srov. LE, sv. 2: sl. 3354–3355.

K této Instrukci jsou připojeny normy a dohromady tvoří jeden celek, který obsahuje jak substanciální, tak procesní část. Celý text je tvořen 18 články. První články vymezují kompetence. Rozhodnutí o zrušení manželství dvou nekatolíků, z nichž aspoň jeden je nepokřtěný je ve výlučné pravomoci papeže.¹⁰ Formální vyřizování jednotlivých případů u Apoštolského stolce je v kompetenci Kongregace posvátného officia. Na místní úrovni je odpovědný za přípravu a odeslání žádosti místní ordinář.¹¹ Žádost je možné podat pouze při splnění následujících podmínek: Bezpodmínečně je třeba (*due conditiones sine quibus non*) prostřednictvím formálního řízení ověřit, že alespoň jeden z manželů nebyl pokřtěný po celou dobu manželství a v případě, že nepokřtěný manžel přijal po svatbě křest, po jeho křtu toto manželství nebylo dokonané. K dovolenosti (*ad liceitatem*) je třeba dále získat morální jistotu, že manželství není možné obnovit a že případným zrušením tohoto manželství nevznikne mezi lidmi pohoršení.¹²

Instrukce z roku 1973

S postupem doby si situace vyžádala novou instrukci a nové normy, podle kterých by se připravovaly žádosti o zrušení manželství in favorem fidei. Studium a příprava těchto norem začaly v roce 1968. V roce 1973 byla vyhlášena nová instrukce a nové normy: *Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei* a *Normae procedurales pro conficiendo processu dissolutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei, Ut notum est*.¹³ Ani tato instrukce a normy nebyly formálně vyhlášeny v *Acta Apostolicae Sedis*, ale byly zaslány přímo místním ordinářům. Brzy však byl tento text zveřejněn v odborných časopisech.¹⁴

Během revize kodexu kanonického práva po II. vatikánském koncilu byly instrukce a normy zařazeny do návrhu nového kodexu a uvažovalo se o jejich

¹⁰ Srov. Robertus Rubiyatmoko, *Competenza della Chiesa nello scioglimento del vincolo del matrimonio non sacramentale* (Řím: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1998) 201–211 a Jiří Svoboda, *Moc řádná – zástupná ve vztahu k nerozlučitelnosti manželství*, *Revue církevního práva* 18 (2001) 7–23.

¹¹ *Congregatio S.ti Officii, Instructio 1 maii 1934*, články 1, 2 a 4.

¹² *Congregatio S.ti Officii, Instructio 1 maii 1934*, článek 3.

¹³ *Kongregace pro nauku víry, instructio et normae Ut notum est*, 6. prosince 1973, prot. n. 2717168.

¹⁴ *Kongregace pro nauku víry, instructio et normae Ut notum est*, 6. prosince 1973 in LE, sv. 5: sl. 6702–6705 a také v překladu in: např. *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 142 (1973) 474–479, *Canon Law Digest (CLD)*, svazek 8, 1177–1184, *The Jurist* 34 (1974) 418–423 a Ladislav Orsy, *Marriage in Canon Law. Texts and Comments, Reflections and Questions* (Wilmington, Delaware: Michael Glazier, 1986) 229–230.

vyhlášení v rámci kodexu. Nakonec převládlo mínění, že prozatím bude vhodnější nezařazovat tento materiál do kodexu a v kodexu kanonického práva v roce 1983 tyto normy vyhlášeny nebyly. Tím však instrukce a normy *Ut notum est* nebyly zrušeny, ale zůstaly nadále v platnosti podle znění z roku 1973.¹⁵

Instrukce a normy *Ut notum est*, na rozdíl od předcházejících z roku 1934, jsou tvořeny dvěma dokumenty, z nichž *Instructio* obsahuje substanciální část a *Normae* procesní část. Instrukce ukládá ke dvěma předcházejícím podmínkám z roku 1934 ještě jednu třetí podmínku *sine qua non*: Strana nepokřtěná nebo pokřtěná mimo katolickou církev se musí zavázat písemnou formou (*cautio*), že bude respektovat víru katolické strany a dovolí, aby jejich děti byly pokřtěny a vychovány v katolické víře. Tato třetí podmínka nemusela být vyslovena v normách z roku 1934, poněvadž byla obsažena v kodexu kanonického práva z roku 1917.¹⁶ Avšak se změněným postojem ke smíšeným manželstvím a změněnými podmínkami k udělení dispense od překážky *disparitas cultus*,¹⁷ bylo třeba tuto podmínku zmínit výslovně, aby se mohlo jednat o zrušení manželství ve prospěch víry strany, která o to žádala.¹⁸

Instrukce dále stanovila, že je třeba vzít v úvahu další okolnosti (*ad liceitatem*):

- (1) Dřívější manželství je nenapravitelně rozvráceno a není možno je obnovit.
- (2) Zrušení manželství nezpůsobí veřejný skandál.
- (3) Žadatel o zrušení manželství nebyl původcem rozvrácení manželství a ani katolická strana, se kterou chce uzavřít manželství, nezapříčinila rozvrácení manželství.
- (4) Druhá strana z manželství, které má být zrušeno, má být pokud možno dotázána, jestli nechce obnovit manželství.
- (5) Žadatel o zrušení manželství se pokud možno postará o náboženskou výchovu dětí z prvního manželství.
- (6) Je postaráno spravedlivě o partnera a děti z prvního manželství.
- (7) Katolík, se kterým má být uzavřeno nové manželství, žije podle víry.
- (8) Jestli se jedná o katechumena, je naděje, že brzy přijme křest.

¹⁵ Jerome Hamer, sekretář Kongregace pro nauku víry, se v oficiální odpovědi vyjádřil, že *instructio* et *normae Ut notum est* jsou nadále v platnosti. Srov. Laurence Wrenn, *Procedures* (Washington, D.C.: Canon Law Society of America, 1987) 120: z dopisu arcibiskupa Hamera z 6. září 1983: “The fact that the canons on the Favor of the Faith, foreseen in the preparatory edition of the Code, are not found in the Revised Code does not mean that the pertinent norms of the Sacred Congregation are to be considered lapsed. They maintain their force entirely.”

¹⁶ Srov. CIC 1917, k. 1061.

¹⁷ Pavel VI., *Litterae Apostolicae motu proprio datae Matrimonia mixta* (31. března 1970) in: AAS 62 (1970) 257–263. Srov. Jiří Kašný, *Smíšená manželství v kanonickém právu, Teologická reflexe* (2002) 138–151.

¹⁸ Srov. Silvestrelli, *Scioglimento di matrimonio in favorem Fidei*, 187.

Instrukce se vyjádřila ještě k dalším okolnostem: Zrušení manželství je snadněji uděleno, jestli je možné ukázat vážné pochybnosti ohledně platnosti manželství. Může být zrušeno i manželství mezi katolíkem a nepokřtěným, které bylo uzavřeno s dispensí od překážky *disparitas cultus*, pokud jsou splněny všechny stanovené podmínky. Avšak zrušení manželství nebude uděleno žadateli, který uzavřel první manželství s dispensí od překážky *disparitas cultus* a chce uzavřít nové manželství opět s nepokřtěnou osobou, která nezamýšlí přijmout křest. Rovněž nebude zrušeno manželství, které bylo uzavřeno po zrušení předcházejícího manželství in favorem fidei. Nově vyhlášené normy připojené k této instrukci měly podle obvyklých procesních kritérií aplikovat zásady, které byly stanoveny v instrukci *Ut notum est*.¹⁹

Normy z roku 2001

V roce 2001 vydala Kongregace pro nauku víry revidované normy k procesu zrušení manželského svazku ve prospěch víry.²⁰ V prefaci k těmto normám se uvádí, že po té, co byl vyhlášen revidovaný Kodex kanonického práva v roce 1983 a nový Kodex kánonů východních církví v roce 1990, bylo rovněž třeba dát do souladu s novým universálním právem katolické církve normy, které stanoví postup při přípravě žádostí o zrušení nesvátoctného manželství ve prospěch víry na místní úrovni, dříve než je celý spis poslán ke Kongregaci pro nauku víry. Ani tato verze norem nebyla formálně vyhlášena v *Acta Apostolicae Sedis*, ale latinsky psaný dokument byl zaslán přímo místním církvím.

Nové normy z roku 2001 jsou tvořeny jedním dokumentem, který v článcích 1–10 obsahuje substanciální část a v článcích 11–25 procesní část. Články 1–3 stanoví kompetence v procesu zrušení manželství: Rozhodnutí ohledně zrušení manželství je udělováno osobně papežem.²¹ U Apoštolského stolce připravuje žádost Kongregace pro nauku víry. Na místní úrovni je odpovědný za přípravu žádosti diecézní biskup. Podmínkou pro podání žádosti o zrušení manželství je, že se jedná o manželství pokřtěné strany s nepokřtěnou stranou. Další podmínkou je, že je toto manželství natolik rozvráceno, že není naděje na jeho obnovu a že žadatel o zrušení manželství nebo třetí strana, se kterou zamýšlí uzavřít manžel-

¹⁹ Srov. Albert Hopfenbeck, *Privilegium Petrinum. Eine rechtssprachliche und rechtsbegriffliche Untersuchung* (St. Ottilien: EOS Verlag, 1976).

²⁰ Kongregace pro nauku víry, *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, 30. 4. 2001 (Vatikán, 2001) 1–15.

²¹ Srov. Orsy zvažuje důvody k takto vyhražené kompetenci. Orsy, *Marriage in Canon Law*, 230–231.

ství není výhradně nebo převážně vinný rozpadem prvního manželství. Pokud má být zamýšlené manželství uzavřeno s nekatolickou stranou, ať nepokřtěnou nebo pokřtěnou mimo katolickou církev, tato se musí zavázat písemnou formou, že bude respektovat víru katolické strany a dovolí, aby jejich děti byly pokřtěny a vychovány v katolické víře. Takto formulovaný požadavek se liší od podmínek ke smíšenému manželství, které stanoví současný kodex.²² Dále normy stanoví, že žádost o zrušení manželství, které bylo uzavřeno po zrušení předcházejícího manželství in favorem fidei, je nepřijatelná, zatímco za určitých podmínek je dovoleno podat žádost o zrušení manželství katolíka s nepokřtěným, které bylo uzavřeno s dispensí od překážky disparitas cultus.

Druhá část norem v článcích 11–25 stanoví způsob přípravy žádosti na úrovni místní církve. Vymezuje kompetence diecézního biskupa, stanoví úkoly instruktora případu, obhájce svazku a notáře. Celá tato fáze procesu navazuje na požadavky sedmé knihy kodexu kanonického práva. Konečně normy stanoví, co musí spis obsahovat a jakým způsobem mají být jednotlivé části spisu vyhotoveny dříve, než jsou odeslány ke Kongregaci pro nauku víry.²³ Zkušenost učí, že pečlivost a formální přesnost při přípravě jednotlivých dokumentů může přinejmenším ovlivnit rychlost vyřízení žádosti.

Několik komentářů a otázek k praxi

Během posledních necelých sta let je možné pozorovat v praxi papežů a Kongregace pro nauku víry určitý vývoj v projednávání případů zrušení manželství in favorem fidei.²⁴ Nejprve se začaly objevovat žádosti o zrušení legálních, ale nesvátostných manželství, ve kterých byla jedna strana nepokřtěná a druhá pokřtěná mimo katolickou církev a to ve prospěch víry buď nepokřtěné strany, která chtěla přijmout křest v katolické církvi nebo pokřtěné nekatolické strany, která chtěla vstoupit do katolické církve a uzavřít nové manželství, ve kterém by mohla žít podle katolické víry. Pro ilustraci – pouhých sedm let po vyhlášení kodexu papež Pius XI zrušil v roce 1924 manželství nepokřtěného s pokřtěnou

²² Srov. zvláště dekret o ekumenismu a o náboženské svobodě z II. vatikánského koncilu. Orsy, *Marriage in Canon Law*, 231.

²³ Srov. Frederick Easton, *Favor of the Faith Cases and the 2001 Norms of the Congregation for the Doctrine of the Faith*, CLSA Proceedings 64 (2002) 97–119.

²⁴ Srov. CIC 1983, k. 19. Vývoj této problematiky během první poloviny dvacátého století je zpracován ve studii John Noonan, *Power to Dissolve. Lawyers and Marriages in the Courts of the Roman Curia* (Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press, 1972) 366–392.

nekatoličkou za těchto okolností: Nepokřtěný muž uzavřel manželství s křesťankou z anglikánské církve. Později bylo jejich manželství civilně rozvedeno, on se chtěl nechat pokřtít v katolické církvi a vzít si katoličku. Požádal o zrušení svého předcházejícího (civilně už rozvedeného) manželství a o dovození uzavřít nové manželství s katoličkou in favorem fidei, tj. v souvislosti s tím, že on – nepokřtěný – uvěřil, chtěl se nechat pokřtít v katolické církvi a žít podle víry a jeho žádosti bylo vyhověno.²⁵

Na konci padesátých let se objevily případy, ve kterých jako podmínka ke zrušení manželství už nebylo nutně vyžadováno obrácení ke katolické víře nebo křest. Např. bylo zrušeno nesvátné manželství, aby pokřtěný nekatolík z tohoto svazku, i když se sám nestal katolíkem, mohl uzavřít manželství s katolíkem.²⁶ Podobně bylo zrušeno manželství nepokřtěného muže s pokřtěnou nekatoličkou, aby muž, který sice nezamýšlel přijmout křest, mohl uzavřít kanonické manželství s katoličkou pochopitelně s dispensí od překážky *disparitas cultus*.²⁷

Později se začaly objevovat ještě jiné situace. Jednalo se o zrušení manželství dvou nepokřtěných, aby jeden z nich, i když neměl v úmyslu přijmout víru a nechat se pokřtít, mohl uzavřít kanonické manželství s katolickou stranou po obdržení dispense od překážky *disparitas cultus*.²⁸ Jednou otázkou v takových případech bylo, zda má papež autoritu nad manželstvími nepokřtěných a smí zrušit takové manželství.²⁹ Druhým problémem byla okolnost, že se nejednalo ani tak o zrušení prvního manželství ve prospěch víry (in favorem fidei) ža-

²⁵ Kongregace posvátného officia, odpověď 24. listopadu 1924 in: CLD 1: 553-554. Tento případ z roku 1924 je znám pod jménem Helena Case podle místa svého původu z diecéze Helena, Montana v USA. Srov. Francis Donnelly, *The Helena Decision of 1924*, *The Jurist* 34 (1976) 442-449.

²⁶ Srov. např. Kongregace posvátného officia, 1959 (přesnější datum neuvedeno), in: CLD 5: 540-541.

²⁷ Srov. Kongregace posvátného officia, 3. srpna 1959 in CLD 5: 542-544. Antonino Abate, *Il matrimonio canonico nell'attuale legislazione canonica* (Řím: Pontificia Università Urbaniana, 1982) 273-275.

²⁸ Jeden takový konkrétní případ byl nejprve v roce 1972 vyřízen odmítavě, avšak po vydání instrukce *Ut notum est* byl znovu podán a vyřízen kladně. V roce 1972 totiž přišlo odmítavé rozhodnutí, jelikož nebyla splněna podmínka u žadatele o zrušení manželství, totiž aby se žadatel obrátil na katoličkou víru. Srov. Kongregace pro nauku víry, odpověď 29. března 1972, in: LE sv. 5: sl. 6410. V roce 1974 přišlo kladné rozhodnutí k témuž případu a toto manželství dvou nepokřtěných bylo zrušeno, aby s dispensí od překážky *disparitas cultus* mohl žadatel o zrušení manželství uzavřít nové manželství s katolickou stranou. Srov. Kongregace pro nauku víry, odpověď 26. dubna 1974 in LE sv. 5: sl. 6795.

²⁹ Srov. William Woestman, *Special Marriage Cases* (Ottawa: Saint Paul University, 1994) 55-56.

datele o zrušení manželství, ale spíše o zrušení manželství ve prospěch – třetí – katolické strany (in salus/bonum animarum).³⁰

Zrušení manželství bývalo a bývá udělováno i v případech, aby bylo možné uzavřít manželství mezi katolíkem a pokřtěným nekatolíkem nebo i nepokřtěnou stranou. V takovém případě dispens od překážky disparitas cultus uděluje kongregace pro nauku víry.³¹ Pokud by byl žadatelem katolík, který uzavřel první manželství s dispensí od překážky disparitas cultus, zrušení by bylo uděleno pouze, pokud by zamýšlel uzavřít manželství s pokřtěnou osobou.³²

V minulosti bylo vyřízeno kladně několik žádostí o zrušení manželství bez toho, že by žadatelé plánovali bezprostředně uzavřít další manželství in favorem fidei. Současná praxe kongregace pro nauku víry je však taková, že nedoporučí kladné vyřízení žádosti do té doby, dokud žadatel o zrušení manželství nezamýšlí uzavřít nové manželství s konkrétní osobou, která je způsobilá k manželství.³³

Situace, na které se vztahují studované normy, připomínají zrušení manželství in favorem fidei podle pavlovského privilegia.³⁴ Normy mají tento cíl – in favorem fidei – přímo v názvu. Od počátku byla tato rozhodnutí – zrušit nesvátné manželství – výhradně v moci papeže. Snad proto se zrušení manželství ve prospěch víry rozhodnutím papeže začalo neoficiálně, ale dost přiléhavě označovat jako privilegium petrinum. Podle kanonického práva totiž jediné manželství, které nemůže být zrušeno, je dokonané manželství dvou pokřtěných.³⁵ Nedokonané manželství mezi dvěma pokřtěnými nebo mezi stranou pokřtěnou a nepokřtěnou může zrušit papež.³⁶ Manželství dvou nepokřtěných může být zrušeno na základě pavlovského privilegia ve prospěch víry jednoho z nich, který se nechá pokřtít.³⁷ Manželství nepokřtěného s pokřtěným je nyní možné

³⁰ Srov. Pius XII, projev k Římské rotě, 3. října 1941, in: AAS 33 (1941) 425–426: „La norma suprema, secondo la quale il Romano Pontefice fa uso della sua potestà vicaria di sciogliere matrimoni, è ... la salus animarum, per il cui conseguimento così il bene comune della società religiosa, e in generale dell'umano consorzio, come il bene dei singoli trovano la dovuta e proporzionata considerazione.“ Srov. Luigi Chiappetta, Il matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria (Řím: Edizioni Dehoniane, 1990) 379–381.

³¹ Kongregace pro nauku víry, odpověď, 16. září 1974, in: CLD 8: 1185.

³² Kongregace pro nauku víry, Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei, 30. 4. 2001 (Vatikán, 2001) článek 7, § 1.

³³ Srov. Laurence Wrenn, Procedures (Washington, D.C.: Canon Law Society of America, 1987) 115–116.

³⁴ Srov. CIC 1983, k. 1143: “Matrimonium ... solvitur ex privilegio paulino in favorem fidei ...”

³⁵ CIC 1917, k. 1118, CIC 1983, k. 1141.

³⁶ CIC 1917, k. 1119, CIC 1983, k. 1142.

³⁷ CIC 1917, k. 1120, CIC 1983, k. 1143.

zrušit rozhodnutím papeže ve prospěch víry jednoho z nich, aby mohl uzavřít kanonické manželství. Proto se nabízí pro tyto žádosti pojmenování privilegium petrinum, třebaže se v těchto případech nejedná o privilegium, jako v případě pavlovského privilegia, ale jedná se o dispens.³⁸ Oficiálně toto pojmenování nikdy nebylo přijato.³⁹

Prameny:

Congregatio S.ti Officii, *Instructio 1 maii 1934 – Normae pro conficiendo processu in casibus solutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per Summi Pontificis auctoritatem*, in: *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae* (LE), Xaverius Ochoa ed. (Řím: Commentarium pro religiosis, 1969) svazek 2, sloupec 3354–3355 a *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Studi giuridici XXVII (Vatikan: Libreria editrice vaticana, 1992) 207–209.

Kongregace pro nauku víry, *Instructio et normae Ut notum est*, 6. prosince 1973, in: LE, sv. 5: sl. 6702–6705, *Canon Law Digest*, svazek 8, 1177–1184 a *The Jurist* 34 (1974) 418–423.

Kongregace pro nauku víry, *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, 30. 4. 2001, Vatikán 2001.

Kongregace pro nauku víry, *Notes regarding Documentary and Procedural Aspects of Favor of the Faith Cases*, Vatikán, 2001.

Výběr studií a komentářů:

CHIAPPETTA, Luigi, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria* (Řím: Edizioni Dehoniane, 1990) 379–383.

EASTON, Frederick, *Favor of the Faith Cases and the 2001 Norms of the Congregation for the Doctrine of the Faith*, *CLSA Proceedings* 64 (2002) 97–119.

³⁸ Srov. Pius XII, projev k Římské rotě, 3. října 1941 in *AAS* 33 (1941) 424–425: „Il matrimonio rato e consumato è per diritto divino indissolubile..., mentre gli altri matrimoni, sebbene intrinsecamente siano indissolubili, non hanno per una indissolubilità estrinseca assoluta, ma dati certi necessari presupposti, possono ... essere sciolti, oltre che in forza del privilegio Paolino, dal Romano Pontefice in virtù della sua potestà ministeriale.“

³⁹ Nakolik je možné doložit, poprvé použil termín „privilegium petrinum“ Franciscus Hürth, S.J. ve svých poznámkách k přednáškám na Gregoriánské univerzitě v Římě v roce 1946. O deset let později použil termín v tisku v časopise *Periodica*. Srov. Franciscus Hürth, *Notae quaedam ad privilegium petrinum*, *Periodica* 45 (1956) 3–22, 371–391.

- GORDON, Ignatius, De processu ad obtinendam dissolutionem matrimonii non sacramentalis in favorem fidei, *Periodica* 79 (1990) 511–574.
- HOPFENBECK, Albert. Privilegium Petrinum. Eine rechtssprachliche und rechtsbegriffliche Untersuchung. St. Ottilien: EOS Verlag, 1976.
- SILVESTRELLI, Antonio, Scioglimento di matrimonio in favorem Fidei, in: *I procedimenti speciali nel diritto canonico. Studi giuridici XXVII* (Vatikán: Libreria editrice vaticana, 1992) 179–216.
- WOESTMAN, William, Dissolution in the Favor of the Faith, in: *Special Marriage Cases* (Ottawa: Saint Paul University, 1994) 53–66, 129–140.
- WRENN, Laurence, Some Notes on the Petrine Privilege, in: *Procedures* (Washington, D.C.: Canon Law Society of America, 1987) 114–120.
- Následuje (v rubrice Dokumenty– pozn. red.) oficiální latinský text *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei* z 30. 4. 2001 a neoficiální studijní překlad do češtiny. Poznámky k českému překladu jsou doplněny překladatelem ke studijním účelům.

Resumé

Tato krátká studie je úvodem ke studijnímu překladu Norem k přípravě procesu zrušení manželského svazku ve prospěch víry, které byly vydány Kongregací pro nauku víry v roce 2001. Nejdříve tato studie zasazuje problematiku zrušení manželství ve prospěch víry do kontextu 20. století. Dále velmi stručně načrtává typické situace, ve kterých jsou normy aplikovatelné a k tomu přidává několik komentářů a otázek, které souvisí s praxí zrušení manželství in favorem fidei. Připojený překlad norem do češtiny je neoficiální a má sloužit pouze ke studijním účelům.

Summary

Cancellation of marriage in favorem fidei

This short study is an introduction to study translation of the Norms of Preparation of Process of Cancellation of Marriage in Favor of Faith, which were issued by the Congregation for the Doctrine of Faith in 2001. First, this study places the issue of cancellation of the marriage within the context of the 20th century. Then, it very briefly depicts typical situations in which the norms can be applied and to that it adds several comments and questions concerning the practice of canceling the marriage in favorem fidei. The attached translation of the norms is unofficial and is supposed to only serve for study purposes.

Zusammenfassung

Auflösung der Ehe in favorem fidei

Diese kurze Studie stellt eine kurze Einleitung zur Studienübersetzung der Normen zur Verfahrensvorbereitung hinsichtlich der Auflösung der Ehe zugunsten des Glaubens dar, die von der Kongregation für die Glaubenslehre erlassen wurden im Jahre 2001. Zunächst gliedert diese Studie die Problematik der Auflösung der Ehe zugunsten des Glaubens in den Kontext des 21. Jahrhunderts ein. Ferner beschreibt sie die typischen Situationen, in denen die Normen anzuwenden sind, und fügt einige Kommentare und etwaige Fragestellungen zu, die im Zusammenhang mit der Auflösung der Ehe in favorem fidei auftauchen. Die beigelegte Übersetzung der Normen ins Tschechisch ist nicht offiziell und soll lediglich den Studienzwecken dienen.

Riassunto

Lo scioglimento del matrimonio in favorem fidei

Questo studio breve é l'introduzione alla traduzione di studio delle Norme per la preparazione del processo di scioglimento del vincolo matrimoniale in favore della fede, pubblicate dalla Congregazione per la Dottrina nel 2001. All'inizio si occupa del piantare la nozione dello scioglimento del matrimonio in favore della fede nel contesto del '900. Poi, in poche parole, abbozza situazioni tipiche nelle quali le norme sono applicabili e aggiunge alcuni commenti e questioni relative alla pratica della dissoluzione del matrimonio in favorem fidei. La traduzione in ceco delle suddette norme che segue, non ha carattere ufficiale ed é destinata esclusivamente a scopo di studio.

O autorovi

Jiří Kašný, SDB vyučuje církevní právo na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Je členem Společnosti pro církevní právo, Praha a Canon Law Society of America in Washington, D.C. Pracuje jako advokát u Interdiecézního soudu v Praze.

Jiří Kašný, SDB, teaches the Church Law at the College of Theology of the University of South Bohemia, České Budějovice. He is a member of the Church Law Society, Prague, and the Canon Law Society of America in Washington, D.C. He works as an advocate at the Interdiocesan Court of Prague.

Jiří Kašný, SDB lehrt Kirchenrecht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis. Er ist Mitglied der Gesellschaft für Kirchenrecht, Prag und Canon Law Society of America in Washington, D.C. Er arbeitet als Anwalt beim Interdiözesangericht in Prag.

Jiří Kašný, SDB insegna il diritto canonico nella Facoltà Teologica dell'Università di Boemia Meridionale a České Budějovice. È membro della Società per il diritto delle Chiese a Praga e della Canon Law Society of America a Washington, D.C. Lavora da avvocato presso il Tribunale Interdiocesano a Praga.

Bůh v Ústavě? K otázce odkazu na náboženskou dimenzi v preambuli Smlouvy o Ústavě pro Evropu

God in the EU Constitution – on discussion about the preamble of the in-preparation constitution of the EU

Gott in der Verfassung der EU – zur Diskussion herum der Präambel des Vertrags über Verfassung der Europäischen Union

Il Dio nella Carta costituzionale dell'UE – alla discussione sul preambolo del patto costituzionale dell'UE

Zahraniční příspěvky jsou přetištěny z rakouského časopisu Österreichisches Archiv für Recht & Religion č. 3/2002.

I.

Gerhard Luf, Richard Potz & Brigitte Schinkele, Vídeň

Evropa stojí – a pro mnohé je to jistě překvapující – před rozhodující otázkou, jaký má tento kontinent vztah k náboženství. V Konventu Evropské unie zabývajícím se přípravou Ústavy začala nedávno diskuze o tom, jestli má být v preambuli budoucí evropské Ústavy obsaženy výrazy Bůh či náboženství. Delegáti označili „otázku Boha“ jako jednu z nejkontroverznějších. Téma se koncem ledna a začátkem února chopila média na celém světě a v překvapivě velké míře také v Rakousku. Že tím média prokázala určitou citlivost vůči něčemu, co hýbe občany, je zřejmé z mnoha, často i velmi emocionálních reakcí mediálního publika.

Ve všech těchto diskuzích je často přehlíženo, že odkaz na náboženskou dimenzi může být učiněn z tří opravdu odlišných pohledů či do jisté míry na třech úrovních: zaprvé na rovině historického dědictví Evropy, zadruhé na rovině odpovědnosti vůči nezadatelným hodnotám konkretizovaným v lidských právech a zatřetí na rovině náboženské legitimizace politického jednání bezprostředním odvoláním se na Boha.

Tyto odlišnosti musíme mít při aktuálních diskuzích stále před očima, neboť jejich směšování je často důvodem nedorozumění.

Dále musíme poukázat na diskusní návrh k „Ústavě Evropské unie“ vytvořený „EPP (European People’s Party – pozn. překl.) Convention Group“ na setkání 10. listopadu ve Frascati. V něm byla navržena následující formulace preambule budoucí Evropské ústavy:

„Vědomy si své historie a svého společného duchovního a morálního dědictví, nedělitelných a univerzálních hodnot lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity a toho, co je Evropa dlužna svému náboženskému dědictví.“

Tato formulace spočívá ve své první části na preambuli Charty základních práv Evropské unie.¹ Výslovný odkaz na náboženské dědictví Evropy představuje oproti tomu jisté doplnění.

Již v kontextu diskuzí o preambuli Charty základních práv na sebe narážely názory na vyzdvižení náboženské dimenze Evropy a vedly k odlišnému znění. Zatímco francouzský a anglický text hovoří o duchovním dědictví, je v německém znění tohoto místa řeč o duchovně-náboženském dědictví. Zjevně má navrhované doplnění o náboženské dědictví do vskutku otevřené formulace vést k nalezení odpovídajícího kompromisu, jenž umožňuje jak jednotné znění (použitím výrazu „spirituell“ i v německém znění) v první části věty, tak výslovnou zmínku náboženské tradice v druhé části věty.

„Náboženská otázka“ se stala ještě více virulentní poté, co skupina 21 členů Konventu a jejich zástupců vystoupila s podnětem pojmout do ústavní smlouvy na „odpovídajícím místě“ kromě již zmíněného textu další text:²

„Hodnoty unie zahrnují hodnoty těch, kteří věří v Boha jako zdroj pravdy, spravedlnosti, dobra a krásy, jakož i hodnoty těch, kteří nesdílejí tuto víru, ale respektují tyto univerzální hodnoty vyplývající z jiných zdrojů.“

Toto rozšíření, které představuje převzetí z polské ústavy,³ má zřejmě vytyčit most k druhé rovině uvedené v úvodu překračující historické souvislosti, tj. rovině společné odpovědnosti vůči evropským hodnotám (srov. čl. 2 Návrhu Evropské ústavy⁴), aniž by bylo v tomto ohledu učiněno jasné vyjádření.

Vyzdvižení odkazu na Boha na třetí rovině ve formě „invocatio Dei“ v užším slova smyslu tyto návrhy neobsahují.

¹ Úř. věst. EU 2000 C 364/1. V této souvislosti odkažme na práci Pracovní skupiny II Konventu, která se zabývala včleněním Charty EU do Ústavy, popř. otázkou přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o lidských právech (viz Conv 354/02).

² Conv 480/03, příspěvek 185.

³ Srov. k tomu Häberle, P., *Verfassungslehre als Kulturwissenschaft*, Berlin 1998, 948.

⁴ Návrh Smlouvy formulované evropským Konventem o Ústavě pro Evropu – Conv 528/03.

Vedle zmínky o náboženské dimenzi v preambuli, vyvstává otázka, jestli má být v ústavním textu zakotvena náboženská svoboda, jejímž nositelem jsou jak jednotlivci, tak náboženské společnosti. Aniž bychom se zde pouštěli do detailů, je třeba poukázat na to, že podle čl. 5 návrhu evropského Konventu je Charta základních práv EU jistou součástí Smlouvy o ústavě pro Evropu. Tím je zahrnuta náboženská svoboda tak, jak je zaručena v čl. 10 Charty základních práv EU, jakož i respektování „plurality kultur, náboženství a jazyků“ (čl. 22).

1. K funkcím preambulí

V souvislosti s navrhovanými formulacemi vyvstává řada zásadních všeobecných ústavněprávních a zvláštních náboženskoprávních otázek. Nejprve je třeba poukázat na to, že se dosavadní návrhy textů vztahují vesměs na preambuli. Nejprve se nabízí otázka, jakou roli má taková preambule plnit, respektive jaké jí přísluší postavení ve vztahu k Ústavě EU. V dalším kroku musí být vyjasněno, v jaké z nejrůznějších rovin, kterými se preambule vyznačuje, a v jaké formě má být náboženská dimenze vyzdvížen vyjádřena.

Preambule nemají zásadně normativní sílu, mají ovšem programový a interpretační význam,⁵ jenž nesmí být podceňován, který může být chápán jako pět různých prvků:⁶

1. zásadní prvek s charakteristikami ústavního řádu,
2. legitimizační prvek,
3. historický prvek,
4. prvek odpovědnosti a etiky,
5. programový prvek.

Ve vztahu k pojednávané otázce náboženského odkazu můžeme nejprve vyloučit náboženské charakteristiky a základy, které popisují formy státu a vlády.⁷ Jelikož je charakteristickým znakem současného ústavního a právního státu zabezpečení svobody a míru zakládajícího se na lidskoprávních zárukách, patří k tomuto „zásadnímu prvku“ také náboženská svoboda a obecný zákaz diskriminace, což nevyžaduje ovšem zvláštní odkaz v preambuli.

⁵ Historickým příkladem takového pokusu byl křesťansko-autoritativní stavovský stát.

⁶ Srov. dynamický interpretační styl v rozhodovací činnosti štrasburských orgánů Úmluvy odvolávající se na preambuli k evropské Úmluvě o lidských právech.

⁷ Srov. k tomu W. Weinholt, Gott in der Verfassung. Studie zum Gottesbezug in Präambeltexten der deutschen Verfassungstexte des Grundgesetzes und der Länderverfassungen seit 1945, Frankfurt am Main 2001, 161 nn.

Rovněž nemusíme brát v potaz legitimizaci, která by se dovolávala transcendentních normativních zdrojů. V současné evropské společnosti je sekulární řád právního státu politicko-institucionálním rámcem, v kterém věřící žijí svoji víru a náboženské společnosti vyvíjejí svoji činnost. Politické uspořádání, které se úspěšně prosadilo od dob novověké Evropy po celém světě, nemůže vzhledem k pluralitní koncepci, která je jeho základem, uskutečňovat „jedinou pravdu“. Pouze sekulární, nábožensky nelegitimizované ústavní uspořádání může zabezpečit nezbytný prostor, který poskytuje církvím a náboženským společnostem možnosti k volnému rozvoji.

Náboženskou dimenzi je tedy třeba vyzdvihnout na třech zbývajících a navzájem se překrývajících se rovinách: v rámci historických souvislostí, dále z perspektivy etiky a odpovědnosti, jakož i v programové části obsahující stanovení cílů. Z připomenutí si historických zkušeností vyplývá současná odpovědnost, která programově směřuje do budoucnosti. Na jednu stranu patří náboženské dědictví k historickým zkušenostem Evropy. Na druhou stranu je třeba připomenout společnou odpovědnost všech za politické uskutečnění oněch hodnot, které považuje společnost za závazné bez ohledu na odlišné nábožensko-světónázorové důvody.

2. K připomenutí historických zkušeností

V rámci poukázání na historické kořeny evropské identity má zmínka o náboženské dimenzi své místo. Demokratické uspořádání Evropy na principech právního státu se vyvinulo – což by nemělo nikdy upadnout v zapomnění a mělo zůstat ušetřeno jakéhokoliv evropského či křesťanského triumfalismu – v obtížném a závažnými nezdary obdařeném procesu. Jeho legitimita spočívá dnes především na zárukách základních práv a svobod. Mezi těmito svobodami zaujímá náboženská a světónázorová svoboda své místo, a to jak historicky, tak – pro mnohé překvapivě – v aktuálních diskuzích o univerzalitě lidských práv.

Na jednu stranu není myslitelná idea svobody novověké Evropy beze svých kořenů v židovsko-křesťanském obrazu člověka, na druhou stranu se musela myšlenka lidských práv v obecné rovině a zvláště pak idea náboženské svobody prosadit přes dlouhodobý a roztrpčený odbor oficiálních církví.

Nejen že by se z toho všeho nedalo odvozovat odůvodnění pro eliminaci náboženské dimenze z formulace preambule přibližující evropskou identitu, nýbrž by to představovalo do jisté míry neúplnou připomínku.

V této souvislosti nezbývá než konstatovat, že odvolání se na Boha v preambulích evropských ústav má charakter odkazu na historické zkušenosti. Tak jsou ústavy Řecka a Irska – dvou států s vysokým stupněm historicko-společenské náboženské identity ještě z dob dlouhotrvající poroby – uvozeny odvoláním se na trojjednot. Také Spolková ústava Švýcarska obsahuje tradiční a velmi široké odvolání se na Boha. Preambule začíná slovy „Ve jménu Boha Všemohoucího ...“ a byla přejata i do nové ústavy z roku 1999.

I když vzývání Boha odráží historické zkušenosti a hodnota těchto zkušeností má mnohdy vysokou hodnotu, nesmí být z této zkušenosti jakožto hodnoty odvozována politická konstituující vůle vedoucí k omezení náboženské svobody respektive k diskriminaci z náboženských a světonázorových důvodů. Kromě toho nelze takové specifické zkušenosti jednotlivých národů přenášet na evropskou rovinu a nemohou být tedy v žádném případě legitimizujícím základem evropského ústavního uspořádání.⁸

3. Odpovědnost vůči budoucnosti

Nejprve poznamenejme, že zmínka Boha nepředstavuje vždycky „*invocatio Dei*“ ve vlastním slova smyslu. Formulace „S vědomím odpovědnosti před Bohem a lidmi ...“ v preambuli bonnského Základního zákona není v tomto smyslu vzýváním Boha, nýbrž staví ústavodárce v souvislosti s překonáním nacionálně socialistického režimu bezpráví do náboženských a eticky odpovědných mezí.⁹

Odpovídající formulace byly pojaty do různých zemských ústav federativních států. Tak lze najít v německých zemských ústavách nejrůznější formulace jako „v úctě k...“, „s odpovědností vůči...“, či dokonce „v důvěře v...“ a „s oddaností...“;¹⁰ sluší se také zmínit zemské ústavy Tyrolska nebo Vorarlbergu.¹¹

U příležitosti znovusjednocení Německa byly bouřlivě diskutovány jak eliminace vzývání Boha v preambuli ústavy bonnského Základního zákona, tak jeho konkrétní znění s ohledem na pojmání těchto formulací do jednotlivých zemských ústav.

⁸ Specifické náboženské ražení ústavního řádu v některých evropských státech se uskutečňuje tím, že – v těchto případech většinou monarchická – hlava státu je zavázána k určitému vyznání (např. v Anglii nebo Dánsku).

⁹ A. Hollerbach, *Grundlagen des Staatskirchenrechts*, in: J. Isensee & P. Kirchhof (Hrsg.), *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland VI*, Heidelberg 1989, § 138 marg. č. 81.

¹⁰ Srov. k tomu Weinholt (pozn. 7), 80 nn.

¹¹ Srov. k tomu P. Perenthaler, *Gott in der Verfassung*, öarr 2000, 181 nn.

Je třeba zdůraznit, že každé odvolání se na Boha v sobě nese nebezpečí, že předpokládá nadřazenou instanci a přispívá tak nedorozumění ohledně toho, že svobodný řád právního státu je „řádem pravdy a ctností“ a ne ze své podstaty „řádem míru a svobody“ (Böckenförde). Kromě toho může přímý odkaz na Boha v ústavě vést k materiálnímu vyprázdnění pojmu Boha, a to v tom ohledu, že ústavní řád odpovídající takové preambuli nesmí mít jako základ odpovídající konstituující politickou vůli.

Navrhovaná znění textů preambulí spojují ve velké míře evropskou identitu s hodnotami majícími za základ lidská práva. Ve smyslu již nastíněných úvah plní funkci připomenutí historických zkušeností Evropy především ve 20. století. Odráží vývoj evropské společnosti od hospodářského společenství založeném na vůli k míru evropských národů k hodnotovému a odpovědnému společenství.

V této situaci byl ražen mnohokrát používaný obrat „dát Evropě duši“.

Jinak než v případě odkazu na Boha, kde přetrvává nedorozumění ohledně odpovědnostně nadřazené instance, je odkazem na rozmanitá náboženská a filosofická odůvodnění lidskoprávních záruk podporováno uvědomění si nezscizitelnosti těchto záruk.. Jsou tím zároveň ozřejměny odpovědnost občanů z toho vyplývající, jakož i hranice politické proveditelnosti.

Takovýmto způsobem konstruovaná zmínka náboženské dimenze odpovědnosti neporušuje v žádném případě náboženskou neutralitu, vyplývá daleko spíše ze závazků politického společenství být nestranný v nábožensko-světónázorových záležitostech. Koncept, podle něž je předpokladem důsledného rozvoje novověké státnosti totální odpojení se od náboženství, patří jistě minulosti. Náboženská neutralita nemůže dnes spočívat ve vyobcování náboženství ve smyslu tradice osvícensko absolutistického nebo paleoliberálního státu. Nezbytná a nevratná institucionální odluka státu a církve nesmí vést k vyhnání náboženských aktivit z veřejného života, nýbrž vyžaduje jejich vstřícné přijetí a zohlednění. Politický řád, který odvozuje svoji legitimitu jakožto svobodný řád míru ze záruk lidských práv, navazuje nové vztahy na bázi plánování s prvky spolurozhodování, regulace a podpory se společností, která není již – ve smyslu paleoliberálním – „prosta státního vlivu“. Regulační odpovědnost politického řádu, která z toho vyplývá, spočívá v tom, že je udržována komunikace mezi nejrůznějšími oblastmi života občanské společnosti bez diskriminace.

Z tohoto pohledu musí být přiměřeně zohledněny náboženské zájmy jako část společensky legitimizujících účelů. Neidentifikace odůvodněná anachronickým konceptem odluky, která vede k vyobcování, resp. zahrnutí náboženství do ústraní, by vzhledem ke kvalitativní a kvantitativní náplni úkolů moderního politické-

ho systému neznamena konkrétní principu neutrality, nýbrž znevýhodnění a tím i zkrácení práv občana. Jinými slovy: stát, který se hlásí k myšlence sociálního a kulturního státu, a přesto se v obavách paleoliberalního typu z toho, že by mohla být dotčena náboženská dimenze, vzdá své neutrality v neprospěch náboženství, není neutrální, nýbrž je stranický v neprospěch náboženství.

Model odpovídající svobodnému demokratickému právnímu řádu by neměl být ve vleku výlučně institucionálně orientovaného chápání politického společenství a církve, nýbrž by se měl orientovat na jednotlivce a prosazení jeho svobod. Politické společenství, zde Evropská unie, podporuje různé zájmy svých občanů kvůli jejich svobodě a seberealizaci a mělo by podporovat náboženské zájmy svých občanů s ohledem na obsáhlou (pozitivní) náboženskou svobodu. Proto platí i pro Evropskou unii, že z institucionální neidentifikace nevyplývá v žádném případě indiferentnost.

V tomto smyslu poukážme na to, že v průběhu integračního procesu – při přetrvávajících rozdílnostech – lze v přibývajícím míře sledovat jistou konvergenci nejrozdílnějších náboženskoprávních systémů. I ve Francii, která je zavázána zákonem z roku 1905 k rozsáhlému konceptu odluky, se objevily s rozvojem sociálního a kulturního státu stále častěji otázky hodnocení náboženské dimenze, což vedlo k stále se zintenzivňujícímu vývoji, který byl ve francouzské literatuře označen jako „pozitivní“ či „tolerantní laicita“.

4. Návrh formulace

Za prvé by mělo historické připomenutí preambule poukázat na „náboženské dědictví“ tak, jak to bylo zmíněno ve formulaci v úvodu.

Za druhé by měla být v rámci zvážení etických důvodů a odpovědnosti přijata následující formulace: „S vědomím společné odpovědnosti vůči člověku a jeho okolí, jak vyplývá z náboženských a filosofických přesvědčení.“

II. Augur Pearce, Cardiff

Má obsahovat budoucí Evropská ústava odkaz na Boha nebo na jedno či více konkrétních náboženství? Odpověď na tuto otázku se bude lišit v závislosti na úvahách o tom, zda evropské státy zůstanou suverénními státy či nikoli.

1. Předpokládejme, že ano

Náboženská ústava každého národa - stanovící, které náboženství (pokud vůbec nějaké) má být veřejným náboženstvím; základy doktríny, liturgie a organizace v souvislosti s náboženskou činností; jak dalece má být tolerována odlišná náboženská praxe a jednotlivé struktury; a další právní výsady, jež jsou spojovány s náboženstvím jako takovým – je záležitostí, která je výlučně na rozhodnutí vlády a lidu.

Záruky náboženské svobody obsažené v čl. 9 Evropské úmluvy o lidských právech jsou jedním z příkladů prostředků, kterými mohou vládcí konkretizovat své vlastní náboženské prerogativy. Pokud národní suverenita zůstává, nemůže být „Evropská ústava“ ničím jiným, než současně smlouvy o Evropské unii; tj. vzájemný závazek hlav států, který musí provádět tak dlouho, dokud jsou smluvními stranami a dokud jim k tomu národní ústavní právo světuje pravomoc.

Klíčová role, již hrály dějiny náboženství při formování národní identity jak na britských ostrovech, tak na kontinentu, hovoří spíše proti snahám, aby byly detaily náboženské politiky stanoveny na nadnárodní úrovni. „Křesťanský model země Commonwealthu“, tak jak se zachoval v Anglii nebo Dánsku, je diametrálně odlišný od francouzského „sekulárního státu“; vnější snaha stanovit odlišný model by vyvolala ovšem oprávněný odpor ve všech z těchto tří zemí.

Práva jednotlivců a patrně i skupin, které mohou vytvářet, jsou jiná záležitost. Čl. 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod chrání svobodu jednotlivců individuálně či kolektivně projevovat své náboženské přesvědčení. Tato svoboda byla v západní Evropě uznána dávno před Evropskou úmlouvou o lidských právech, která z ní udělala princip, k němuž se mohou jednotlivé vlády států vzájemně zavázat bez větších kontroverzí. Mohli bychom si položit otázku, jestli nemůže být rovněž dotčen čl. 14. To že je věřícím umož-

něno, aby se domáhali svých náboženských svobod na základě rovnosti (parity) s ostatními věřícími a skupinami, jde nad rámec pouhého prohlášení perzekuce (z náboženských důvodů) za protiprávní a zpochybňuje veřejné instituce, které kladně odrážejí národní historický náboženský konsens. Toto vyžaduje opatrné zvážení před tím, než nějaké takové ustanovení bude včleněno do „Evropské ústavy“.

2. Předpokládejme, že ne

To, že by evropské národy souhlasily s postoupením své suverenity jednotnému evropskému státu (byť federálního typu), je velmi odvážný předpoklad. To by mohlo činit tuto část odpovědi příliš hypotetickou a pokrývalo by takové oblasti jako náboženské požadavky na následnictví trůnu evropského impéria.

V minulosti ovšem unie a federace existovaly s tím, že ponechaly politiku v oblastech náboženských na územních celcích, z nichž se skládaly. Listina zakládající Německý spolek z roku 1815 je toho dobrým příkladem. Zákon o anglicko-skotské unii z let 1706-1707 je méně dobrým příkladem, neboť záruky náboženského charakteru sjednocovaných národů byly nevynutitelné ve Skotsku z důvodu absence kontinuity skotských orgánů způsobilých omezit parlament Unie s jeho anglickou většinou.

Je navrhováno, aby jakákoliv Evropská ústava následovala Spolkový akt („Bundesakte“) z roku 1815 a přenechala roli, kterou v náboženských otázkách hrají národní orgány, odpovídajícím orgánům evropského federálního státu. To by mělo být výlučné pole působnosti pro centrální vládu; federální Ústava by tak měla obsahovat maximálně záruky individuální náboženské svobody odpovídající zárukám Evropské úmluvy o lidských právech.

III.

JUDr. Daniel Spratek

Dne 15. prosince 2001 byla na Evropské konferenci v Laekenu přijata Deklarace o budoucnosti Evropské unie, v níž Unie přijímá závazek, že půjde cestou větší demokratizace, transparentnosti a efektivity; zároveň se otevírá cesta k zjednodušení dosavadních zakládacích smluv a vytvoření Ústavy EU. Přípravou návrhu tohoto klíčového dokumentu byl pověřen Evropský konvent ustavený v únoru 2002, v němž kromě zástupců dosavadních členských států zasedají i reprezentanti třinácti kandidátských zemí.

V jednáních Konventu o podobě budoucí Ústavy se objevily i návrhy na ustanovení, mající významnou konfesně-právní relevanci. Jde jmenovitě o to, zda budoucí Ústava má obsahovat pasus, připomínající náboženské (tzn. judeo-křesťanské) dědictví Evropy či dokonce obsahující odvolání se na Boha (*invocatio Dei*).

Diskuse na toto téma, která v Konventu i mimo něj probíhá, je velice živá. Do značné míry v ní vrací diskurs, vedený při přípravě textu Charty základních práv EU (2000), kdy předmětem sporu byla skutečnost, zda preambule dokumentu má či nemá obsahovat odvolání na náboženské dědictví Evropy. Termín „náboženské dědictví“ byl nakonec z konečného textu Charty vypuštěn, a to zejména na nátlak Francie, která jeho použití pokládala za neslučitelné se svým ústavně zakotveným konceptem laického státu. (Charta základních práv EU není právně závazná a má toliko význam deklarace, nicméně do budoucna se počítá s jejím začleněním do ústavního pořádku EU, ačkoli způsob tohoto začlenění není dosud stanoven.)

V současné debatě na půdě Konventu se pozornost soustřeďuje na pozměňovací návrhy k čl. 2 připravované Ústavy. Prezidium Konventu předložilo k jednání následující text tohoto článku: „Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobodě, demokracii, vládě práva a úctě k lidským právům – na hodnotách, jež jsou společné všem členským státům. Jejím cílem je společnost míru, skrze uskutečňování tolerance, spravedlnosti a solidarity.“ K tomuto článku byla vznesena řada pozměňovacích návrhů, které mají za cíl zapracovat do textu ústavy zmínku o Bohu či o křesťanském kulturním dědictví. Největší podpory

se dostalo propozicím, které ve své formulaci vycházejí z textu preambule současné polské ústavy z roku 1997 (podporu jim vyjádřil i český reprezentant v Konventu senátor František Kroupa).

Příslušná pasáž preambule polské ústavy zní: „...my, národ polský – všichni občané republiky, jak věříci v Boha, který je pramenem pravdy, spravedlnosti, dobra a krásy, tak i ti, kdo tuto víru nemají a pro něž tyto univerzální hodnoty vycházejí z jiných zdrojů,... s pocitem odpovědnosti před Bohem nebo vlastním svědomím, ustanovujeme Ústavu Polské republiky...“ Text preambule se setkal v samotném Polsku s kritikou částí polské nauky, která nepokládá za vhodné, aby ústavodárce vytvářel „legální definici“ Prozřetelnosti (P. Leszczyński) a dělil občany státu podle toho zda věří nebo nevěří v Boha (M. Pietrzak). Na druhou stranu polské řešení při vyjádření přesvědčení majoritní části společnosti respektuje názor menšin a je proto svou formulací přitažlivé i pro část tvůrců evropské ústavy. Podle nich by se měla v čl. 2 ocitnout následující věta: „K hodnotám Unie patří hodnoty těch, kteří věří v Boha jako pramen pravdy, spravedlnosti, dobra a krásy, jakož i těch, kdo tuto víru nemají, ale mají úctu k těmto univerzálním hodnotám, jež pro ně vycházejí z jiných zdrojů.“ Takto formulovaný návrh má v Konventu pochopitelně řadu odpůrců – od těch, kdo se chtějí spokojit pouze s odkazem na evropské náboženské dědictví, až po ty, kdo jakoukoli zmínku s náboženským podtextem pokládají za nevhodnou (řadí se k nim i český poslanec Jan Zahradil). Je zajímavé, že celý spor o podobu článku 2 se zcela vymyká tradičním štěpením malé versus velké země a federalisté versus intergovernmentalisté. Co se týče postojů jednotlivých států, pro zařazení invocace se vyslovili zejména zástupci Itálie a Slovenska, na opačném pólu stojí tradičně Francie. Otázkou dále zůstává, zda není vhodnější zařadit zmínku o náboženském dědictví či invocatio Dei do preambule budoucí Ústavy než do vlastního textu ústavy. Tuto otázku je v současnosti obtížné řešit, protože preambule připravované Ústavy EU dosud nebyla v Konventu diskutována.

V současném toku debat o podobě budoucí Ústavy Evropské unie lze jen těžko odhadovat, zda popsané návrhy budou do konečného textu zařazeny, a pokud ano, jaký budou mít význam. Pravdou nicméně zůstává, že invocatio Dei není z hlediska srovnávacího práva ústavního něčím naprosto výjimečným. Nalezneme ji např. v ústavách Irska, Německa či Řecka. Zařazována je však pravidelně do preambulí, které nemají pouze normativní charakter, nýbrž i proklamativní a pravidelně vyjadřují historická, hodnotová a politická východiska a cíle států. Proto by bylo patrně i v případě Ústavy EU vhodné zařadit příslušnou pasáž nikoli do čl. 2, nýbrž do preambule.

Unie již dávno není jen hospodářským společenstvím a při současném hledání její identity může být připomenutí společného duchovního a náboženského dědictví jednotícím faktorem. *Invocatio Dei* má též nepochybně svůj rozměr přirozenoprávní, který by po neblahých zkušenostech Evropanů s totalitními režimy 20. století neměl být opomenut.

Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei

Následuje oficiální latinský text *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, ze 30. 4. 2001 a neoficiální studijní překlad do češtiny. Poznámky k českému překladu jsou doplněny překladatelem ke studijním účelům.

Congregatio pro Doctrina Fidei

Kongregace pro nauku víry

Normae

Normy

de conficiendo processu
pro solutione vinculi matrimonialis
in favorem fidei

k přípravě procesu
zrušení manželského svazku
ve prospěch víry

(Oficiální latinský text)

(Neoficiální studijní překlad)

De Civitate Vaticana MMI

Vatikán 2001

Pars I

Část I

Art. 1

Článek 1

Matrimonium initum a partibus, quarum saltem una non sit baptizata, a Romano Pontifice solvi potest in favorem fidei, dummodo matrimonium ipsum non fuerit consummatum postquam ambo coniuges baptismum receperunt.

Manželství uzavřené mezi stranami, z nichž alespoň jedna nebyla pokřtěná, může být zrušeno římským papežem ve prospěch víry, jestli toto manželství nebylo dokonané poté, co obě strany přijaly křest.

Art. 2

Článek 2

Congregationis pro Doctrina Fidei est singulos casus examinare et, si expedit, Summo Pontifici petitionem ad gratiam impetrandam subicere.

Jednotlivé případy projednává Kongregace pro nauku víry a jestli je to vhodné, předloží žádost o zrušení manželství papeži.

Art. 3

Episcopus dioecesanus et ipsi in iure aequiparati, vel Episcopus eparchialis, competentes sunt ad instruendum processum.

Art. 4

Ad solutionis vinculi gratiam concedendam requiritur ut, momento concessionis:

1. nulla adsit possibilitas restaurandi consortium vitae coniugalis;
- 2° pars oratrix non fuerit causa culpabilis, exclusiva vel praevalens, naufragii convictus coniugalis, neque pars, quacum contrahendum vel convalidandum sit novum coniugium, sua culpa provocaverit coniugum separationem.

Art. 5

§ 1. Si pars catholica novum matrimonium intendit contrahere vel convalidare cum persona non baptizata vel baptizata non catholica, declaret se paratam esse pericula a fide deficiendi remove atque pars acatholica declaret se paratam esse relinquere parti catholicae libertatem propriam religionem profitendi atque filios catholice baptizandi et educandi.

§ 2. Gratia solutionis non conceditur nisi haec declaratio in scriptis ab utraque parte subsignata fuerit.

Článek 3

Diecézní biskup a ti, kteří jsou mu podle zákona postaveni na roveň, a eparchiální biskup mají pravomoc začít a vést řízení.¹

Článek 4

Aby bylo možné svazek zrušit, je nutné, aby ve chvíli udělení zrušení svazku:

1. nebyla žádná možnost obnovení společenství manželského života,
2. žadatel nebyl výhradně nebo převážně vinný rozpadem manželského života a strana, se kterou má uzavřít nebo zplatnit nové manželství nezapříčinila svou vinou rozdělení manželů.

Článek 5

§ 1. Pokud katolická strana zamýšlí uzavřít nebo zplatnit nové manželství s nepokřtěnou nebo s pokřtěnou nekatolickou stranou, katolická strana musí prohlásit, že je připravena vyhybat se všem nebezpečím odpadu od víry a nekatolická strana musí prohlásit, že je připravena dovolit katolické straně svobodně praktikovat její víru a pokřtít a vychovávat děti v katolické víře.²

§ 2. Zrušení se neudělí dříve, než je toto prohlášení vyhotoveno písemně a podepsáno oběma stranami.

Art. 6

Processus instrui nequit pro solutione vinculi matrimonii quod contractum vel convalidatum sit post obtentam solutionem prioris matrimonii in favorem fidei, nec examini apud Congregationem pro Doctrina Fidei proponi.

Art. 7

§ 1. Petitio pro solutione vinculi matrimonii non-sacramentalis initi cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus Summo Pontifici praesentari potest si pars catholica novas nuptias cum persona baptizata inire intendat.

§ 2. In eodem casu, petitio Summo Pontifici praesentari potest si pars non baptizata baptismum recipere et novas nuptias cum parte baptizata inire intendat.

§ 3. Preces ad Congregationem pro doctrina Fidei Episcopus ne dirigat si prudens adsit dubium circa conversionis sinceritatem partis oratricis vel partis desponsae, quamvis una vel utraque baptismum receperit.

Art. 8

Cum agitur de matrimonio a catechumeno ineundo, nuptiae differantur post baptismum; quod si hoc ob graves causas fieri non potest, certitudo moralis habeatur de proxima baptismi receptione.

Článek 6

Nemůže být zahájeno řízení ke zrušení manželského svazku, který byl uzavřen nebo zplněn po obdržení zrušení dřívějšího manželství ve prospěch víry a taková žádost nemá být předložena Kongregaci pro nauku víry.

Článek 7

§ 1. Žádost o zrušení svazku nesváto-
stného manželství, které bylo uzavřeno s dispensí od překážky *disparitas cultus*,³ může být předloženo papeži, jestliže katolická strana zamýšlí uzavřít manželství s pokřtěnou osobou.

§ 2. Ve stejném případě smí být žádost předložena papeži, jestliže nepokřtěná strana zamýšlí přijmou křest a uzavřít manželství s pokřtěnou stranou.

§ 3. Biskup nepošle žádost Kongregaci pro nauku víry, jestliže existuje rozumná pochybnost o upřímnosti obrácení žadatele nebo zamýšleného manžela, i kdyby jeden nebo oba přijali křest.

Článek 8

Manželství, které zamýšlí uzavřít katechumen, má být odloženo až na dobu po přijetí křtu. Pokud to není z vážných důvodů možné, musí být alespoň mravně jisté, že katechumen přijme křest brzy.

Art. 9

Quoties sunt speciales difficultates de modo quo pars oratrix suis obligationibus erga coniugem priorem et prolem forte susceptam satisfacere intendat, aut scandalum timendum sit ex gratie concessione, Episcopus Congregationem consulat.

Art. 10

Sive in processu apud Episcopum sive in examine apud Congregationem pro Doctrina Fidei, si positive dubitetur ex aliquo capite de validitate ipsius matrimonii cuius solutio petita est, preces ad Romanum Pontificem dirigantur facta mentione eiusdem dubii

Pars II**Art. 11**

§ 1. Processus instructionem Episcopus vel peragat per se ipsum vel committat instructori selecto aut ex tribunalis iudicibus aut ex personis ab ipso ad hoc munus approbatis, adsistente notario, et interveniente defensore vinculi.

§ 2. Huiusmodi commissio scripto facienda est et de ea constare debet in actis.

Art. 12

§ 1. Asserta probari debent ad normam iuris, sive documentis, sive depositionibus testium fide dignorum.

§ 2. In instructione uterque coniux audiatur.

Článek 9

Biskup se má poradit s kongregací, kdykoli nastanou zvláštní obtíže ohledně způsobu, kterým žadatel zamýšlí plnit svoje povinnosti vůči svému bývalému manželovi nebo dětem nebo je obava z pohoršení v případě zrušení manželství.

Článek 10

Jestliže z jakéhokoli důvodu, ať už během procesu před biskupem nebo během projednávání u Kongregace pro nauku víry, vznikne pozitivní pochybnost ohledně platnosti manželství, které má být zrušeno, je třeba žádost poslat papeži a zmínit v ní tuto pochybnost.

Část II**Článek 11**

§ 1. Biskup připravuje proces buď osobně nebo prostřednictvím ustanovené osoby – instruktora, vybraného ze soudců nebo z osob pověřených biskupem pro tuto funkci⁴ a za přítomnosti notáře a za účasti ochránce svazku.

§ 2. Tato ustanovení musí být daná písemně a musí být zaznamenána ve spisu.

Článek 12

§ 1. Soudní doznání musí být dokázána podle norem práva, buď prostřednictvím dokumentů nebo výpovědí důvěryhodných svědků.

§ 2. Oba manželé musí být vyslechnuti během řízení.

§ 3. Partium declarationibus vis plenae probationis tribui nequit, nisi accendant alia elementa quae eas corroborarent et ex quibus certitudo moralis efformari possit.

Art. 13

§ 1. Documenta tum originalia tum in authentico exemplari exhibita a notario recognosci debent.

§ 2. Documenta ad Congregationem pro Doctrina Fidei transmittenda sint integra et quidem exemplari recognito ab Episcopo notario.

Art. 14

§ 1. Examen partium et testium fit ab instructore, citato defensore vinculi, cui assistat oportet notarius.

§ 2. Instructor partibus et testibus iusiurandum de veritate dicenda vel de veritate dictorum deferat; si quis renuat illud emittre, iniuratus audiatur.

§ 3. Instructor partes et testes interroget secundum questionnaire antea paratum, a semetipso vel a vinculi defensore; alias interrogationes, si casus ferat, addere potest.

§ 4. Responsiones subsignari debent a parte, ab ipso instructore necnon a notario.

Art. 15

§ 1. Si altera pars vel testis coram instructore se sistere ac deponere renuat vel nequeat, eorum declarationes

§ 3. Výpovědi stran nemohou mít sílu plných důkazů, jestliže nejsou přítomny další prvky, které podporují výpověď manželů a je možné z nich dojít k morálně jistému závěru.⁵

Článek 13

§ 1. Originální dokumenty i hodnověrné opisy musí být potvrzené notářem.

§ 2. Dokumenty, které se posílají Kongregaci pro nauku víry musí být úplně a kopie musí být před odesláním potvrzené biskupským notářem.

Článek 14

§ 1. Poté, co byl povolán k případu obhájce svazku, instruktor vyslechne strany a svědky za přítomnosti notáře.

§ 2. Instruktor uloží stranám a svědkům přísahu, že budou mluvit pravdu nebo alespoň, že mluvili pravdu. Pokud někdo odmítne přísahu, je vyslechnut bez přísahy.⁶

§ 3. Instruktor vyslechne strany a svědky podle otázek předem připravených buď jím samotným nebo obhájcem svazku. Další otázky mohou být přidány, pokud to případ vyžaduje.

§ 4. Odpovědi musí být podepsány stranou, instruktorem a notářem.

Článek 15

§ 1. Jestliže druhá strana nebo svědek odmítnou nebo se nemohou dostavit k instruktorovi, aby vypovídali, je

coram notario vel quovis alio legitimo modo, dummodo constet de earum genuinitate et authenticitate, acquiri possunt.

§ 2. Absentia a processu alterius partis, ad normam iuris declarata, ex actis constare debet.

Art. 16

§ 1. Absentia baptismi in alterutro coniuge ita demonstranda est ut omne prudens dubium amoveatur.

§ 2. Excutiantur testes, considerata eorum qualitate, prout obtinet in parentibus et consanguineis partis non baptizatae, vel illi qui huic adstiterunt tempore infantiae et totum eius cursum vitae noverunt.

§ 3. Testes interrogandi sunt, non tantum de absentia baptismatis, sed etiam de circumstantiis et indiciis, ex quibus probabile appareat baptismum non fuisse collatum.

§ 4. Curandum est ut inspiciantur quoque libri baptizatorum in locis in quibus constat partem, quae dicitur non baptizata, infantili aetate vixisse, praesertim in ecclesiis quas ipsa forte frequentaverit vel in qua matrimonium celebravit.

§ 5. Si matrimonium celebratum fuit cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus, exemplaria dispensationis necnon processiculi praematri-
monialis instructor in actis acquirat.

dovoleno, aby vypovídali před notářem nebo jakýmkoli jiným zákonným způsobem pod podmínkou, že je zaručena pravost a hodnověrnost výpovědí.

§ 2. Nepřítomnost druhé strany během procesu, potvrzená podle norem práva, musí být zaznamenána ve spisu.⁷

Článek 16

§ 1. Fakt, že jeden z manželů nebyl pokřtěn, musí být dokázán do té míry, že jakákoli rozumná pochybnost ohledně toho faktu je odstraněna.

§ 2. Svědkové, stejně jako rodiče a pokrevní příbuzní nepokřtěné strany nebo ti, kteří znali dotyčnou stranu od dětství a během jejího života mají být vyslechnuti s ohledem na jejich kvalitu.

§ 3. Svědkové mají být dotazováni nejen ohledně nepřítomnosti křtu, ale také ohledně okolností a náznaků, ze kterých vyplývá pravděpodobnost, že křest nebyl udělen.

§ 4. Mají být prozkoumány křestní matriky v místech, kde je evidentní, že strana, o které se tvrdí, že je nepokřtěná, žila od dětství, zvláště pak v kostelech, které strana navštěvovala nebo mohla navštěvovat a kde uzavřela manželství.

§ 5. Jestliže bylo manželství uzavřeno s dispensí od překážky disparitatis cultus, instruktor musí zařadit do spisu kopii dispense a svatebního protokolu.

Art. 17

§ 1. Si tempore quo gratia solutionis petitur, coniux non baptizatus baptismum recepit, investigatio fieri debet de cohabitatione forte habita post baptismum; hac de re etiam testes interrogentur.

§ 2. Ipsae partes in causa interrogentur an post separationem aliquam et qualem inter se relationem habuerint, et praesertim an actum coniugalem perfererint.

Art. 18

§ 1. Instructor informationes colligat circa statum vitae alterius partis, nec referre omittat an ipsa post divortium novas nuptias attentaverit.

§ 2. Interroget partes ac testes de causa separationis vel divortii, ita ut appareat cuiusnam fuerit culpa rupturae matrimonii vel matrimoniorum.

Art. 19

§ 1. Exhibendum est exemplar decreti divortii vel sententiae nullitatis civilis partium.

§ 2. Si adsint, exhibenda sunt exemplaria decreti divortii vel sententiae nullitatis civilis et dispositivum sententiae canonicae nullitatis matrimonii quorumvis matrimoniorum ab alterutro desponso attentatorum.

Art. 20

§ 1. Instructor referat an pars oratrix prolem susceperit et quomodo pro-

Článek 17

§ 1. Jestliže v čase, kdy je podána žádost o zrušení manželství, nepokřtěná strana přijme křest, je třeba vyšetřit, zda spolu manželé nežili po křtu sexuálním životem a ohledně tohoto je třeba vyslechnout také svědky.

§ 2. Strany v tomto případě musí být dotázány, zda a jaký měly mezi sebou vztah od vzájemného odloučení a zda mezi nimi nedošlo k manželskému styku.

Článek 18

§ 1. Instruktor shromáždí informace ohledně životního stavu druhé strany a neopomine odkazy na to, zda se strana pokusila uzavřít po rozvodu nové manželství.

§ 2. Instruktor se dotáže stran a svědků na příčinu odloučení a rozvodu, aby se ukázalo, či to byla vina, že se manželství rozpadlo.

Článek 19

§ 1. Kopie rozhodnutí o rozvodu nebo o rozhodnutí civilní neplatnosti stran musí být předložena.

§ 2. Jestliže existují, musí být předloženy kopie rozhodnutí o rozvodu nebo rozhodnutí civilní neplatnosti a faktická část kanonického rozsudku o neplatnosti manželství všech manželství, které se strany pokusily uzavřít.⁸

Článek 20

§ 1. Instruktor zaznamená, zda měl žadatel děti a jak se stará nebo chce

viderit aut providere intendat, iuxta leges et facultates suas, ipsius prolis religiosae educationi.

§ 2. Instructor interrogare debet etiam circa obligationes vel morales vel civiles erga primum coniugem et prolem forte susceptam.

Art. 21

§ 1. Pars oratrix vel desponsa, si conversa et baptizata fuerit, interroganda est de tempore et intentione in suscipiendo baptismo.

§ 2. De rationibus quae fuerunt causa baptismi, interrogandus est etiam parochus, praesertim circa probitatem partium.

Art. 22

§ 1. Expressis verbis referatur in actis de religiositate tum partis oratricis tum partis desponsae.

§ 2. Documenta baptismi vel professionis fidei vel utriusque in actis acquirenda sunt.

Art. 23

Instructione peracta, Instructor acta omnia remittat, omissa autem eorum publicatione, cum apta relatione ad vinculi defensorem, cuius est invenire rationes, si adsint, quae solutioni vinculi obstant.

Art. 24

§ 1. Episcopus actis omnibus receptis exaret votum circa petitionem in quo

starat podle zákona a svých schopností o jejich náboženskou výchovu.

§ 2. Instruktor se dotáže na mravní a občanské povinnosti k prvnímu manželovi a ke všem eventuelním potomkům.⁹

Článek 21

§ 1. Žadatel nebo budoucí manžel, jestli zamýšlí obrátit se a být pokřtěn, musí být dotázán, kdy a proč by chtěl být pokřtěn.

§ 2. Farář musí být dotázán ohledně důvodů křtu a také ohledně čestnosti stran.

Článek 22

§ 1. Ve spisu je třeba zmínit se výslovně o náboženské situaci žadatele i zamýšleného manžela.

§ 2. Potvrzení o křtu nebo o vyznání víry nebo obojí musí být přiloženo do spisu.

Článek 23

Když je příprava procesu ukončena, instruktor bez toho, že by spis zveřejnil, jej pošle s potřebným komentářem obhájci svazku, jenž má najít důvody, pokud existují, které odporují zrušení svazku.

Článek 24

§ 1. Až biskup obdrží celý spis, napíše k žádosti svoje *votum*, ve kterém se

referatur adamussim de adimpletis pro concessione gratiae condicionibus, praesertim an cautiones, de quibus in art. 5 datae sint.

§ 2. Causae quae gratiae concessionem suadeant exprimantur, semper addendo an pars oratrix novum matrimonium quovis modo iam attentaverit vel in concubinato vivat.

Art. 25

§ 1. Episcopus transmittat ad Congregationem pro Doctrina Fidei tria exemplaria actorum omnium typographice transcripta una cum voto suo et animadversionibus defensoris vinculi, indice materiae et summario munita.

§ 2. Curetur etiam ut acta causae lingua ac stylo loci exarata in unam ex recognitis in ordinamento Romanae Curiae vertantur addita asseveratione iuramento firmata de eorum fidei transcriptione et versione.

přesně vyjádří o podmínkách potřebných k udělení zrušení manželství, zvláště pak zda byly podepsány *cautiones*, které jsou zmíněné v článku 5.

§ 2. Rovněž připojí důvody, které doporučí zrušení manželství a uvede, zda se žadatel pokusil jakýmkoli způsobem uzavřít nové manželství nebo zda žije ve volném svazku.

Článek 25

§ 1. Biskup zašle Kongregaci pro nauku víry tři strojem psané kopie celého spisu, k tomu připojí své *votum*, vyjádření obhájce svazku, index a souhrn celého spisu.

§ 2. Spis, který byl sepsán v místním jazyce a stylu, má být přeložen do jednoho z jazyků, který je užíván u Římské kurie¹⁰ s místopřísežným prohlášením, že překlad a přepis jednotlivých částí spisu věrně odpovídá originálu.

¹ Srov. rozdílné vůči dřívějším ustanovením in Kongregace pro nauku víry, *instructio et normae Ut notum est*, 6. prosince 1973, art. 1.

² Srov. rozdílné vůči k. 1125.

³ Srov. k. 1086.

⁴ Instruktorem může být jakákoliv kompetentní osoba, duchovní nebo laik (muž nebo žena). Dříve to musel být *vir ecclesiasticus*. Srov. Kongregace pro nauku víry, *instructio et normae Ut notum est*, 6. prosince 1973, art. 1.

⁵ Srov. k. 1536.2.

⁶ Srov. k. 1532.

⁷ Srov. k. 1509-1511 a 1592-1595.

⁸ Srov. k. 1540.

⁹ Srov. k. 1071.1,3 a 1689.

¹⁰ Jan Pavel II, apoštolská konstituce *Pastor bonus*, 28. června 1988, art. 16. Srov. také k. 1474.

**Interpelace poslance Jana Kasala ve věci respektování nálezů
Ústavního soudu ČR na Pavla Dostála ministra kultury ČR
(4. dubna 2003, evidenční č. interpelace 178)**

*Interpellation of Jan Kasal, Member of Parliament, on respecting the finding of the
Constitutional Court of the Czech Republic toward Mr Pavel Dostál, the Culture
Secretary*

*Interpelation des Abgeordneten Jan Kasal in der Sache der Einhaltung der Er-
kenntnis des Verfassungsgerichts Tschechiens, gerichtet an Pavel Dostál – Kulturmi-
nister der Tschechischen Republik*

*L'interpelazione del on. Jan Kasal al Ministro della cultura, Pavel Dostál sulla
questione del rispettare la sentenza della Corte Costituzionale della Rep. Ceca*

Vážený pane ministře,

obracím se na Vás v následující záležitosti. Ústavní soud svým nálezem publikovaným ve Sbírce zákonů pod č. 4/2003 Sb. zrušil ustanovení § 6 odst. 2, který stanovil právo církve navrhnout k evidenci jako právnickou osobu církevní instituci založenou církví podle jejích vnitřních předpisů za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry.

Své rozhodnutí Ústavní soud odůvodnil tím, že ustanovení § 6 odst. 2 svým omezením na právo církve navrhnout k evidenci církevní právnickou osobu pouze za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry, je ve zjevném rozporu se samotným cílem a smyslem církvi a svědčí o jejich zásadním nepochopení. Nález Ústavního soudu uvádí, že smysl a poslání církvi nelze redukovat na pouhé vyznávání určité náboženské víry, ale jejich činnost ve společnosti je podstatně širší a spočívá též ve vyzařování náboženských hodnot navenek, a to prostřednictvím nejen religiózní činnosti, ale také např. činností charitativní, humanitární a obecně vzdělávací. K těmto činnostem může církev zřizovat církevní instituce jako samostatné právnické osoby. Podle nálezů ÚS vznik církevních právnických osob není podmíněn konstitutivním právním aktem státního orgánu a evidence církevních právnických osob má pouze deklaratorní povahu.

Ministerstvo kultury tento názor Ústavního soudu odmítlo akceptovat a podává svůj vlastní výklad pojmu „církevní právnická osoba“, pod který zařazuje ty subjekty, které jsou především „dobrovolným sdružením osob s vlastní strukturou, orgány vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založeným k vyznávání určité náboženské víry“.

Ministerstvo kultury při konstrukci svých výkladů zcela přehlíží, že zákon o církvích a náboženských společnostech v § 10 odst. 3 stanoví jako obligatorní náležitost základního dokumentu církve určení, které z orgánů a institucí církve mají být církevními právnickými osobami odděleně od těch, které se stávají právnickými osobami podle zvláštních právních předpisů. Rozhodnutí o tom, které církevní instituce budou církevními právnickými osobami a které budou zakládány podle jiných právních předpisů např. podle zákona o obecně prospěšných společnostech je zcela v pravomoci církve a Ministerstvo kultury do něj nemůže zasahovat, neboť mu zákon neposkytuje pravomoc rozhodovat o obsahu základního dokumentu církve.

Při zakládání institucí poskytujících sociální a zdravotnické služby tradiční církve vycházejí ze svých základních dokumentů. Např. registrované Církevní zřízení Českobratrské církve evangelické obsahuje ustanovení, že církev koná své dílo prostřednictvím zařízení určeným k účelům sociální služby, výchovy a vzdělávání. Diakonie a její organizační složky mají podle Církevního zřízení právní subjektivitu, kterou jim přiznává synod. Toto ustanovení je zcela v souladu s ustanovením č. 16 Listiny základních práv a svobod.

Pokud si Ministerstvo kultury chce osobovat právo rozhodovat, které církevní instituce budou církevními právnickými osobami a které budou zakládány jako jiné typy právnických osoby přivlastňuje si více pravomocí než mu zákon poskytuje. Svým postupem Ministerstvo kultury porušuje jednu ze základních zásad právního státu ve vztahu k aplikaci práva stručně vyjádřenou tak, že státní orgán má konat jen tam, kde je mu to výslovně dovoleno.

Zákon ukládá Ministerstvu kultury vést evidenci církevních právnických osob, která má dle nálezu Ústavního soudu deklaratorní, nikoliv konstitutivní charakter, a má funkci informační a ochrany práv třetích osob. Ministerstvo kultury není oprávněno rozhodovat, kterou církevní právnickou osobu bude evidovat a kterou nikoliv, pokud je konkrétní právnická osoba označena za církevní právnickou osobu příslušnou církvi. Při rozhodování o evidenci církevních právnických osob je ministerstvo oprávněno posuzovat pouze úplnost předloženého návrhu v souladu s požadavky zákona.

Ministerstvo kultury svým přístupem k problematice církví a jejich sociálních, zdravotních a charitativních zařízení zejména po té, kdy Ústavní soud vydal nález, kterým rušil některá ustanovení zákona č. 3/2002 Sb. nejen překračuje rámec svých zákonem stanovených oprávnění v oblasti církevní, ale současně vysílá negativní signál k občanům naznačující, že rozhodnutí Ústavního soudu, který je v systému demokratické společnosti vrcholným soudním orgánem pro ochranu ústavnosti, není nutné respektovat a lze přijmout své vlastní účelové výklady.

Vážený pane ministře, je bezesporu Vaší povinností zajišťovat, aby Vámi řízené ministerstvo při své činnosti postupovalo v souladu se zákonem. Žádám vás, abyste objasnil postup Ministerstva kultury, které v rozporu s nálezem Ústavního soudu odmítá evidovat církvemi zřízené právnické osoby. Zároveň Vás žádám, abyste v této věci neprodleně zajistil nápravu.

S pozdravem

Jan Kasal

Odpověď ministra kultury ČR Pavla Dostála na Interpelaci poslance Jana Kasala ve věci respektování nálezu Ústavního soudu ČR

*Mr Pavel Dostál, the Culture Secretary of the Czech Republic, replies
the interpellation of Jan Kasal, Member of Parliament, on respecting the finding
of the Constitutional Court of the Czech Republic toward Mr Pavel Dostál, t
he Culture Secretary*

*Antwort des Kulturministers der Tschechischen Republik auf die Interpellation
des Abgeordneten Jan Kasal in der Sache der Einhaltung der Erkenntnis
des Verfassungsgerichts Tschechiens*

*La risposta di Pavel Dostal, il Ministro della cultura della Rep. Ceca
all'interpelazione dell'on. Jan Kasal sulla questione del rispettare la sentenza
della Corte Costituzionale*

V Praze dne 25. dubna 2003
Č.j. 6685/2003

Vážený pane poslanče,

odpovídám na Vaši písemnou interpelaci evidenční číslo 178 ve věci respektování nálezu Ústavního soudu, která mi byla zaslána dopisem předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR č.j. 3369/2003 ze dne 8. dubna 2003. Děkuji Vám za příležitost vysvětlit touto formou nejen Vám, ale též ostatním poslancům problémy, které v souvislosti s evidencí podle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech (dále jen „zákon“), Ministerstvo kultury (dále jen „MK“) musí řešit.

Pro upřesnění uvádím, že Ústavní soud nálezem č. 4/2003 Sb. (dále jen „náleze“) zrušil tato ustanovení zákona: **§ 6 odst. 2**, § 21 odst. 1 písm. b), § 27 odst. 5 – věty druhé v části „a dosažený zisk smí být použit jen k naplnění činnosti církve a náboženské společnosti“, § 28 odst. 5. Protože se ve Vaší interpelaci omezujete na ustanovení § 6 odst. 2, dovoluji si ho citovat: „Registrovaná církev a náboženská společnost může navrhnout k evidenci orgán církve a náboženské

společnosti nebo řeholní a jinou církevní instituci založenou v církvi a náboženské společnosti podle jejích vnitřních předpisů za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry jako právnickou osobu podle tohoto zákona (dále jen „církevní právnická osoba“). Jen na okraj poznamenávám, že je jistou ironií, že toto zrušené ustanovení MK nenavrhovalo, ale bylo do návrhu zařazeno při jednání představitelů České biskupské konference u předsedy vlády 1. 2. 2002, tj. po ukončení řádného připomínkového řízení k návrhu zákona.

Celý problém, který mi předkládáte, nevyplýval přímo z nálezu Ústavního soudu, ale z jeho odůvodnění, které bohužel neposkytuje jednoznačný podklad pro postup MK podle zákona ve znění nálezu Ústavního soudu.

Nemohu však souhlasit s Vaším názorem, který prolíná celou Vaší interpelací, že by Ústavní soud stanovil, že církve a náboženské společnosti (dále jen „církev“) jsou oprávněny suplovat pravomoci státu, ačkoli to někteří církevní představitelé tak vykládají na základě některých partií odůvodnění nálezu Ústavního soudu. To ale není v souladu s částmi textu odůvodnění Ústavního soudu, např. té, která označuje církve za soukromoprávní korporace. Stejně tak nemohu souhlasit s tím, že by Ústavní soud stanovil, že církve nejsou povinny řídit se právním řádem ČR, ačkoli i tento výklad někteří církevní představitelé z textu odůvodnění nálezu Ústavního soudu vyvozují.

Dále musím odmítnout tvrzení, že by MK jakkoli chtělo omezovat spektrum subjektů církvemi zřizovaných. Toto nikdy MK nedělalo a při této příležitosti se musím velmi důrazně ohradit proti různým nepravdivým obviněním, že by snad MK chtělo redukovat aktivity církvi pouze na aktivity vnitrocírkevní. Tato záměrně vymyšlená obvinění nevycházejí z žádného vyjádření MK a nejsou podložena žádnou aktivitou MK, a proto je pokládám za velmi neseriózní pomluvy.

MK vždy respektovalo, že si církve mohou zakládat různé subjekty podle církevních předpisů, které některé církve ve svých předpisech označují jako právnické osoby (viz např. Kán. 115 Kodexu kanonického práva Římskokatolické církve: „Právnické osoby v církvi jsou soubory osob nebo soubory věcí.“). Nemá ale za to, že tyto „právnické osoby v církvi“ založené podle církevního práva se stávají postupem podle církevního práva právnickými osobami podle právního řádu ČR. Problém v porozumění tomuto problému činí používání stejného termínu „právnická osoba“ v církevních předpisech i v právním řádu ČR, ačkoli nejde ani obsahově o totéž. Mohu s Vámi tedy naprosto souhlasit, uvádíte-li, že „vznik církevních právnických osob není podmíněn konstitutivním aktem státu“, máte-li na mysli výše uvedené „právnické osoby v církvi“, nikoli právnické osoby podle právního řádu ČR.

Pojem „církevní právnická osoba“ není pojem, který by se vyskytoval v církevních dokumentech. Byl pro stručnost a neformálně používán v době platnosti předcházejícího zákona č. 308/1991 Sb. jako zkrácený název pro ty „právnícké osoby v církvi“, které byly evidovány na MK. Proto také byl převzat jako termín označující tu podmnožinu všech subjektů zakládaných církvemi jako soukromoprávní osoby, které jsou evidovány na MK. Pro řešení celého problému, pro který byla vznesena i tato interpelace, je důležité zjistit, jaký je obsah pojmu „církevní právnická osoba“ v odůvodnění nálezu Ústavního soudu. A právě to je podstatou problému, protože tam není ani jeho vymezení a ani patrně není vždy na všech místech tohoto odůvodnění, ve kterém je uvedeno, že časové účinky evidence „se zásadně datují zpětně“ ke dni založení církevní právnické osoby v církvi, ačkoli v odůvodnění svého nálezu současně Ústavní soud výslovně potvrdil ustanovení zákona s jinak formulovanými časovými účinky. Stejně tak např. lze uvažovat i nad tvrzením z odůvodnění nálezu, že církevní právnické osoby se „evidují“ (bez uvedení, že tak má být výhradně na MK) nikoli „registrují“, přičemž zdravotnická zařízení, o která Vám ve Vaší interpelaci rovněž jde, jsou ale povinna se „registrovat“ na krajských úřadech podle zákona o nestátních zdravotnických zařízeních.

Dříve než popíšu hledání postupu MK při aplikaci zákona, dovoluji si reagovat na Váš názor, že MK přehlíží skutečnost, že podle § 10 odst. 3 má být v základním dokumentu podle zákona odlišeno, „které církevní instituce mají být církevními právnickými osobami a které budou zakládány podle jiných právních předpisů“. Říkáte, že rozhodnutí o tom „je zcela v pravomoci církve a Ministerstvo kultury do něj nemůže zasahovat, neboť mu zákon neposkytuje pravomoc rozhodovat o základním dokumentu církve“. Na tomto místě vysvětluji, že základní **dokument podle zákona** není totožný se „základními“ církevními dokumenty typu Kodexu kanonického práva, Katechismu katolické církve apod. V základním dokumentu podle zákona jsou uváděny pouze pasáže, které předepisuje zákon, a ty jsou vždy předmětem registrace církve nebo registrace změn podle §15 zákona. MK nemá jakékoli ambice registrovat ta ustanovení „základních“ církevních předpisů, které ji/mu? zákon registrovat neukládá. Abych to vysvětlil konkrétně, MK nebude registrovat v případě katolické církve všechna ustanovení kanonického práva, ale pouze ta, která se vztahují k ustanovením zákona. „Základní“ církevní dokumenty v celém jejich rozsahu pak zkoumá pouze v souvislosti s § 5 zákona. Je tedy třeba rozlišovat, co je a co není předmětem registrace podle zákona. To, co je podle zákona předmětem registrace, tj. řízení podle správního řádu (a přezkoumatelné soudy), je uvedeno v základním dokumentu podle

zákona (přímo nebo odkazem na příslušná ustanovení „základního“ církevního dokumentu). Základní dokument podle zákona jako soubor zákonem předepsaných údajů, nemůže být v žádném případě označen jako materiál, ke kterému nemůže mít MK žádné připomínky. MK má naopak povinnost rozhodnout, zda věci tam uvedené bude či nebude registrovat. Např. v současné době MK řeší u jedné z církví nesoulad jejího údaje v základním dokumentu, že její majetek by v případě její likvidace připadl zahraniční součásti církve, s ustanovením § 24 odst. 6 zákona, které tuto možnost vylučuje. V případě, že církev tento údaj sama neupraví, MK rozhodne tak, že tento údaj odmítne registrovat.

K Vašemu vymezení pojmu „církevní právnická osoba“, které jste uvedl v části Vaší interpelace vztahující se k první větě předcházejícího odstavce této odpovědi, a k problémům s tímto vymezením spojeným budou v další části uvedeny podrobnosti.

V další části odpovědi na Vaši interpelaci se zaměřím na podrobný popis řešení problému postupu MK při aplikaci zákona po zveřejnění nálezu Ústavního soudu. Obecně jde o problém stupně závaznosti nálezu a textu odůvodnění, když je text odůvodnění nálezu nejednoznačný. MK v této souvislosti pomýšelo na novelizaci zákona tak, aby sporné věci byly upřesněny. Není však jasné, zda by ustaly diskuse o tom, zda je pro postup ministerstva „právně silnější“ odůvodnění nálezu Ústavního soudu či novela zákona.

MK ve svém prvním návrhu postupu podle zákona ve znění nálezu Ústavního soudu vyšlo z tohoto platného znění zákona a došlo k tomuto závěru o rozsahu církevních právnických osob evidovaných na MK:

- (a) MK bude evidovat ty subjekty, které naplňují znaky církve, jako jsou např. u Římskokatolické církve její konference, církevní provincie, biskupství a arcibiskupství, farnosti, semináře, řeholní společnosti a jejich provincie, osobní prelatury a další, u ostatních církví jejich sbory, sdružení, diecéze, náboženské obce, eparchie, kláštery, domy řádů a kongregací, senioráty, monastýry apod. a také sdružení křesťanů vyhovující výše uvedenému výkladu vycházejícímu z § 3 písm. a) a § 16 odst. 1 zákona.
- (b) MK bude evidovat i subjekty označené jako „charity“ či „diakonie“, které jsou charakteru sdružení věřících soustředujících dary pro potřebné občany, ať již jsou či nejsou „osobami hlásícími se k dané církvi“, a poskytujících s těmito dary těmto občanům duchovní podporu a útěchu, anebo poskytujících metodickou pomoc při organizování charitativní činnosti. Překážkou jejich evidence na MK není ani pořádání dobročinných svírek podle zvláštního zákona, ale ani řízovatelská funkce subjektů, které provozují např. sociální,

zdravotnickou, školskou a obdobnou činnost, anebo které provozují výdělečnou činnost či podnikají.

- (c) Ministerstvo nebude evidovat takové charity a diakonie či jinak označené subjekty, které přímo provozují např. sociální, zdravotnickou, školskou a obdobnou činnost, které provozují výdělečnou činnost či podnikají.

Tento první návrh postupu MK byl odůvodněn tím, že byla zrušena jen výše uvedená ustanovení zákona nálezem Ústavního soudu a návrh na zrušení ostatních ustanovení zákona byl Ústavním soudem zamítnut. Jde tedy o věc „res iudicata“ podle zákona o Ústavním soudu (§ 35), což znamená, že ta ustanovení, která nebyla zrušena, jsou nedotknutelná. MK tedy usoudilo, že je povinno vycházet ze zákona ve znění nálezu Ústavního soudu. Z toho vycházelo při vymezení podmnožiny církevních právnických osob, které mohou být navrženy k evidenci podle § 16 odst. 1 zákona v platném znění. Takové církevní právnické osoby by měly odpovídat vymezení pojmu církev, tedy musí jít o takové subjekty, které samy o sobě naplňují znaky církve podle § 3 písm. a): „pro účely tohoto zákona se rozumí církví a náboženskou společností dobrovolné sdružení osob s vlastní strukturou, orgány, s vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry ať veřejně nebo soukromě a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby“, tedy měly by být „dobrovolným sdružením osob ... založeným k vyznávání určité náboženské víry“. Do podmnožiny církevních právnických osob evidovaných na MK by tedy neměly být zařazeny subjekty, které tyto znaky nenaplňují, tj. ty, které provozují různá sociální, zdravotnická a školská zařízení a školy nebo jejichž předmětem činnosti je výdělečná či podnikatelská činnost. Ostatní „církevní právnické osoby“ neevidované na MK by mohly i nadále, a to podle rozhodnutí církví, být založeny jednak bez právní subjektivity podle právního řádu ČR (pak jednají jménem církve v rozsahu pověření daném jim církví), a pro svoji činnost mají oprávnění podle právního řádu ČR, např. živnostenský list, licenci apod., jednak nabýt právní subjektivity podle právního řádu ČR podle jiného zákona, než je zákon o církvích a náboženských společnostech.

MK přitom vycházelo z toho, že, jak je uvedeno výše, Ústavním soudem byl deklarován soukromoprávní charakter církví. Konkrétně šlo o to, že např. v případě provozování zdravotnických zařízení se musí nestátní zdravotnická zařízení (tedy i církevní) řídit zákonem č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních, který v § 8 oprávnění k provozování nestátního zařízení jednoznačně váže (mimo Prahy) na registraci u krajského

úřadu. MK proto mělo za to, že by evidencí na MK (nabytí právní subjektivity podle právního řádu ČR) umožnilo nerespektování zákona č. 160/1992 Sb. tím, že registrace podle tohoto zákona by byla nahrazena evidencí podle zákona o církvích a náboženských společnostech. Stejně tak MK mělo za to, že nemůže připustit nerespektování zvláštních právních předpisů i u subjektů provozujících výdělečnou či podnikatelskou činnost.

První postup MK byl předmětem různých stížností a podání, jako je Vaše interpelace, včetně ústavní stížnosti a jednání na mnoha úrovních. Po jednání u místopředsedy vlády JUDr. P. Rychetského dne 28. března byl připraven nový – druhý – návrh řešení, který je popsán ve druhém materiálu pro jednání vlády, zaslaném v polovině dubna do vnějšího připomínkového řízení.

Druhý návrh postupu MK podle zákona ve znění nálezu Ústavního soudu akceptuje názor, že MK má evidovat všechny subjekty, které samy církve označí jako „církevní právnické osoby“, což je názor, který podle předložené interpelace zastáváte i Vy osobně. Evidence MK v Rejstříku církevních právnických osob by pak měla tuto podobu:

A) Rejstřík církevních právnických osob bude rozšířen o zvláštní část pro všechny ty subjekty, které církve označí jako církevní právnické osoby.

B) Ve výpisu z této zvláštní části Rejstříku církevních právnických osob bude zápis, že evidence podle zákona č. 3/2002 Sb. není oprávněním k výkonu církvi uvedeného předmětu činnosti a že takové oprávnění k výkonu příslušného předmětu činnosti vzniká až na základě zvláštních právních předpisů, které budou v závislosti na daném předmětu činnosti ve výpisu z evidence (Rejstřík církevních právnických osob) příkladmo uvedeny.

Konkrétně to např. v případě církevních zdravotnických zařízení **znamená**, že církvi zřízená církevní právnická osoba by byla zapsána do zvláštní evidence na MK. Ve výpisu z této evidence by bylo uvedeno, že touto evidencí není nahrazena povinnost takovou církevní právnickou osobu registrovat podle zákona o nestátních zdravotnických zařízeních např. na krajském úřadu, stejně jako není nahrazena povinnost dodržovat ostatní zákony jako je např. zákon o péči o zdraví lidí a další zákony. Stejně tak by např. u podnikatelského subjektu církve, který provozuje autodopravu, bylo jednak uvedeno, že evidencí na MK nevzniká oprávnění k výkonu dané živnosti, jednak poučení, že trvá povinnost postupovat např. podle živnostenského zákona a zákona o silniční dopravě apod. Tento druhý postup MK při aplikaci zákona může vyloučit, že by nadále pouhý fakt, že by na MK nebyly evidovány všechny subjekty zřízené církvi jako církevní právnické osoby, jako jsou třeba i podnikatelské subjekty, bylo některými

církevními představiteli označováno nejen v ČR, ale i v zahraničí, jako ohrožování náboženské svobody v ČR.

Je však třeba upozornit, že tento druhý postup neomezující církve ve spektru subjektů, které označí jako církevní právnické osoby má také nevýhody. MK považuje za nutné na tuto skutečnost upozornit, protože takovou evidencí na MK zjevně dojde i k vytváření takových druhů právnických osob podle právního řádu ČR, které občanský zákoník nepředpokládá. Mohou to být, jak je patrné, i soubory věcí (viz citace z kanonického práva na počátku této interpelace), ale i jiné „soubory“ než soubory osob a věcí. Problémem druhého postupu MK je jednak v tom, že nejen vymezení okruhu evidovaných osob, které se evidencí stávají právnickými osobami podle právního řádu ČR, přechází na církve, ale na církve též přechází rozhodnutí o rozšíření spektra právnických osob podle občanského zákoníku, jednak v tom, že při této koncepci tvorby církevních právnických osob není MK schopno tento rozsah nejen jakkoli omezit, ale i předpokládat, jaké církevní právnické osoby v budoucnu registrovaných církví budou k evidenci navrhovány.

Ke druhému z uvedených postupů MK lze dále uvést tyto problémy:

- Římskokatolická církev v návrhu základního dokumentu uvedla jako církevní právnické osoby majetkové podstaty, kterými jsou např. kostely, obročí (beneficie), záduší apod. Tyto majetkové podstaty byly vedeny v seznamu tzv. historických právnických osob, zrušeném ministrem kultury v prosinci 2001. V případě přijetí postupu podle bodu A) by se takové majetkové podstaty staly evidencí na MK právnickými osobami podle právního řádu ČR s přiděleným identifikačním číslem. Protože při jejich evidenci není v zákoně stanovena povinnost předložit výpis z katastru nemovitostí, bylo by nutné jejich výpis opatřit poznámkou, že evidence na MK není dokladem o vlastnictví evidované právnické osoby. Patrně by také bylo nutné současně sdělit, že jde o právnickou osobu typu nadace, popř. fondu, jejíž výpis z evidence MK ji neopravňuje jednat jako nadace, popř. fond pokud nesplní např. podmínky zákona o nadacích a nadačních fondech včetně zápisu do nadačního rejstříku vedeného příslušnými soudy.

Poznámka. Jde v podstatě o návrh obnovit seznam tzv. historických právnických osob, ve kterém bylo skrytě obsaženo potvrzování právní kontinuity majetkových podstat v rozporu s usnesením vlády č. 24/1999. Podrobným šetřením (před zrušením tohoto seznamu) na katastrálních úřadech bylo zjištěno, že seznam cca 9 tisíc majetkových podstat obsahuje celkem 3 199 kostelů, z toho 2 741 ve vlastnictví katolické církve, 272 kostelů zapsaných na sebe, 101 v jiném vlastnictví, 85 kostelů již neexistujících (zbořených, zaplavených apod), za které měla být požadována náhrada v rámci majetkového narovnání.

- Postupem popsaným v bodě A) se dostanou do evidence na MK i subjekty s převážně podnikatelskou činností anebo i subjekty s výhradně podnikatelskou činností. Protože subjekty dosud evidované na MK měly statut nestátní neziskové organizace, bude třeba rozhodnout, zda takovými mají zůstat a využívat možností daňových zvýhodnění pro neziskové právnické osoby.

Poznámka. Je známo, že jako církve usilují v jiných státech o uznání (resp. registraci) i subjekty s převažující podnikatelskou činností. Vynecháním části ustanovení § 27 odst. 5 nálezem Ústavního soudu, které bylo na přání církvi při přípravě zákona náhradou za konstatování „za církev nelze považovat společenství založené za jiným účelem, zejména za účelem podnikání, i kdyby jinak vykazovalo některé z uvedených znaků církve“, není možnost jejich registraci v ČR odmítnout.

- Protože zákon byl koncipován pouze pro evidenci takových církevních právnických osob, které nepodnikají, neprovozují zdravotnická, sociální a školská zařízení a školy či právnické osoby typu nadací, nejsou v něm stanoveny ani podmínky pro hospodaření ani další povinnosti (jako je např. předkládání výročních zpráv), které jsou povinny plnit jiné soukromoprávní „necírkevní“ subjekty podnikající nebo provozující vyjmenovaná zařízení. Pouze u některých typů těchto subjektů (zdravotnická zařízení povinná se registrovat podle zákona o nestátních zdravotnických zařízeních a nadace povinné postupovat podle zákona o nadacích a nadačních fondech) by byla tato nerovnost odstraněna po evidenci na MK další „povinnou“ registrací.
- Napadnut může být i zápis (viz výše bod B) ve výpisu z evidence církevních právnických osob tak, jak je v současnosti napadán skutečnosti odpovídající (podle uvedeného předmětu činnosti) zápis, že „předmětem činnosti této právnické osoby není provozování sociálního, zdravotnického, školského či jiného obdobného zařízení ani výdělečná nebo podnikatelská činnost“ v případě evidovaných subjektů typu charit a diakonií. Citovaný zápis je uváděn dle skutečnosti, a to proto, že zákon nestanovuje povinnost po evidenci oznámit rozšíření předmětu činnosti.
- Bude docházet v případě některých subjektů ke „z dvojené“ evidenci (nebo evidenci a registraci) jako tomu bude např. u zdravotnických zařízení. Protože zákon nestanovuje povinnost evidence církevních právnických osob, budou některé ve „z dvojené“ evidenci, některé jen v evidenci (nebo v registraci) mimo evidenci MK. Nevyřešena zůstává v případě „z dvojené“ evidence otázka počtu evidenčních čísel dané právnické osoby. Např. u Římskokatolické církve u zdravotnických zařízení půjde o 3 evidenční čísla, když evidence na MK

navíc podle požadavku této církve (§ 20 odst. 3 zákona) nebude obsahovat osobní údaje členů statutárních orgánů, které bude vést přímo Římskokatolická církev, která ovšem do registrace podle zákona o nestátních zdravotnických zařízeních je tyto údaje povinna uvést. Komplexní informaci o dané církevní právnické osobě tedy by mohl získat občan pouze srovnáním výpisů z těchto 3 evidencí.

- Zavedení daného způsobu řešení - postupu MK - si vyžádá další finanční prostředky, které nebyly předpokládány v návrhu zákona. Lze totiž předpokládat nárůst evidovaných subjektů na MK o řádově tisíce subjektů. Proto MK v připravovaném materiálu žádá, aby mu usnesením vlády byl pro rozšířenou evidenci, kterou návrh zákona předložený ke schvalovacímu řízení do Parlamentu nepředpokládal, navýšen počet pracovníků o dva a aby MK byly uvolněny pro tento úkol finanční prostředky až do výše 5 mil. Kč na další náklady včetně softwarového zabezpečení daného úkolu.
- Dané řešení si pak konkrétně na MK vyžádá zřejmě 19 registrací změn základního dokumentu u těch registrovaných církví, které přijaly první z popsaných postupů MK podle zákona, protože není důvodu, aby možnosti popsaných v druhém z uvedených postupů, nevyužily.

Po popisu obou postupů MK podle zákona ve znění nálezu Ústavního soudu si dovolím informovat o tom, že MK uvítalo, že problematika rozsahu církevních právnických osob, které by mělo MK evidovat, je předmětem ústavní stížnosti. Ačkoli je tato ústavní stížnost podle názoru MK podána takovým způsobem, že by mohla být zamítnuta z formálních důvodů (není podána jménem církve, ale jménem neevidované charity a jménem arcibiskupa Graubnera jako fyzické osoby), MK se snaží, aby Ústavní soud se i v případě nepřijetí této ústavní stížnosti vyjádřil k problému rozsahu církevních právnických osob povinně evidovaných na MK.

Závěrem bych Vás chtěl informovat o některých dalších konkrétních problémech, které musí MK v dané souvislosti řešit. První z nich je problém evidence diakonií Církve československé evangelické (dále jen „ČCE“), na který jste ve své interpelaci poukázal:

- a) V interpelaci uvádíte, že tradiční církve vycházejí při nároku na evidenci na MK ze svých základních dokumentů. Uvádíte příklad ČCE a jejího „Církevního zřízení“, které má obsahovat ustanovení, že „církve koná své dílo prostřednictvím zařízení určených k účelům sociální služby, výchovy a vzdělávání“. K tomu uvádím tato fakta: MK nejprve vzalo na vědomí a poté v letech 1996, 1999 a 2001 registrovalo „Církevní zřízení“ a další církevní

dokumenty. V roce 2001 však MK odmítlo návrh na registraci změn údajů jednoho z těchto dokumentů, kterým mělo být nově stanoveno, že posláním diakonie ČCE je zejména poskytovat ve svých střediscích v nezbytném rozsahu zdravotní a s ní související ošetrovatelskou péči a zajišťovat vzdělání ve speciálních školách pro děti umístěné ve střediscích Diakonie ČCE. Registrace této změny byla odmítnuta proto, že evidence takových zařízení ne byla v souladu s předcházejícím zákonem č. 308/1991 Sb. (Bohužel bylo problematické podle tohoto zákona vyřadit z evidence na MK např. ty charity katolické církve, které do ní byly zařazeny v nesouladu s tímto zákonem). Po nabytí účinnosti zákona ČCE nesplnila svou povinnost danou § 28 odst. 4 zákona doplnit údaje týkající se registrace a evidence podle zákona. Argumentuje, že svou povinnost splnila předložením tzv. aktualizovaného znění „Církevního zřízení“ dne 9.1.2003 (aktualizovaného 19.6.2002 !!!), v němž však chybí některé zákonem předepsané údaje. Dále např. k žádosti MK o doplnění osobních údajů členů orgánů církve uvedla, že „osobní údaje statutárních zástupců povšechného sboru ČCE se v posledních pěti letech nezměnily a Ministerstvu kultury byly zaslány v r. 1997“. ČCE je jedinou církví, která odmítla postupovat podle metodického návodu MK k doplňování údajů o registraci, stejně jako odmítá nabídky konzultovat dané problémy. Z výše uvedeného je zřejmé, že podklady pro Vaši interpelaci od církve byly nepřesné. Konkrétně oněch 28 diakonií ČCE, jejichž evidence na MK byla odmítnuta v roce 2001, bylo založeno rozhodnutím církevních orgánů na počátku 90. let a získalo identifikační čísla od ČSÚ. Od této doby vystupují s těmito IČO jako právnické osoby podle právního řádu ČR. MK přitom není známo, zda např. při provozování zdravotnických zařízení byl respektován zákon o nestátních zdravotnických zařízeních obsahující mj. i povinnost registrace.

- b) Římskokatolická církev jako jediná požádala podle § 20 odst. 3 zákona o vedení osobních údajů členů těch statutárních orgánů církevních právnických osob, které jsou založeny arcibiskupstvími a biskupstvími. Bylo jí vyhověno, ačkoli MK má za to, že ustanovení § 17 odst. 1 k vedení rejstříků podle zákona stanovuje pouze MK. Tedy i u všech MK evidovaných charit nebudou v Rejstříku církevních právnických osob vedených MK uvedena jména členů statutárních orgánů MK evidovaných církevních právnických osob. Protože zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, stanovuje v § 5 povinnost těm, kdo veřejně přístupné informace spravují, umožnit k nim přístup, požádalo MK církev o předání jmen členů statutárních orgánů do 15 dnů podle § 14 odst. 3 tohoto zákona dne 5.2.2003. Tyto údaje MK

neobdrželo ani po urgenci MK ze dne 17.3.2003.

- c) Konkrétně k evidenci charit uvádím, že celý tento problém je iniciován z 25 registrovaných církví pouze dvěma až třemi z nich (Římskokatolická církev a ČCE, pasivně se připojuje Církev bratrská). Ostatní církve přistoupily na první z uvedených postupů aplikace zákona, ovšem lze předpokládat, že v případě rozšířené možnosti evidence by ji využily. Evidovány byly tyto subjekty typu charit a diakonií: Diakonie, ICI University, Misijní společnost ŽIVOT, Teen Chalenge (všechny 4 subjekty Apoštolské církve), Diakonie a misie Církve československé husitské. Roční lhůtu stanovenou zákonem církvím pro doplnění údajů o evidovaných církevních právnických osobách církve nevyužívaly, ačkoli je k tomuto doplňování MK v průběhu roku 2002 několikrát vyzvalo. Protože na tyto výzvy církve nereagovaly, MK samo sestavilo alespoň seznamy těch církevních právnických osob, jejichž zařazení do Rejstříku církevních právnických osob vyhovovalo § 6 odst. 2 zákona. Do těchto seznamů vyplnilo údaje, které vyplnit mohlo (např. MK si samo vyhledalo adresy těchto právnických osob), a požádalo na začátku října 2002 církve o ověření MK doplněných údajů a doplnění těch údajů, které MK zjistit samo nemohlo. Tyto seznamy obsahovaly řádově tisíce církevních právnických osob. Na tuto žádost ze začátku října 2002 a urgency jejího vyřízení MK v případě arcibiskupství a biskupství Římskokatolické církve odpověděla pouze tato: Biskupství ostravsko-opavské dne 20.2.2003, Arcibiskupství pražské dne 7.3.2003, Arcibiskupství olomoucké dne 18.3.2003, Biskupství českobudějovické dne 19.3.2003, Biskupství plzeňské 14.4.2003 a Biskupství brněnské rovněž 14.4.2003, Biskupství královhradecké 18.4.2003, další odpovědi MK dosud neobdrželo. V souvislosti s diskusí o evidenci charit a diakonií MK např. dne 5.2.2003 dopisem požádalo všechna arcibiskupství a biskupství o sdělení, které z charit provozují zdravotnická, sociální a školská zařízení či podnikatelskou a výdělečnou činnost, a které nikoli, a to s cílem ty, které uvedenou činnost neprovozují, zařadit do Rejstříku církevních právnických osob. (Arcibiskupství a biskupství v podáních od 20.2. do 14.4.2003 sice uvedla charity, avšak např. bez předmětu jejich činnosti a bez stanov.) První odpověď na dopis z 5.2. 2003, který obsahuje jisté, ale nikoli úplné, podklady k evidenci charit podle § 16 zákona, obdrželo MK dne 18.4.2003 od dvou biskupství. Čili v případě charit Římskokatolické církve MK v době, kdy na MK byla směřována kritika, žádné podklady, které by vyhovovaly § 16 zákona, nemělo. V tomto smyslu informuje i ty desítky charit, které se na MK obracují se žádostí o výpis z evidence, a bude takto informovat

i zbývající, jejichž žádosti na MK budou zaslány. Pokud jde o Charitu Lipník, návrh na její evidenci nepodal orgán církve k tomu vymezený v základním dokumentu, ale Arcidiecézní charita Olomouc, což je v rozporu s ustanovením § 16 odst. 11 zákona. Takže ani kdyby MK mělo za to, že by mělo evidovat subjekty provozující zdravotnická, sociální a školská zařízení či podnikající subjekty, žádná z charit Římskokatolické církve by dosud evidována nebyla pro nedodání podkladů podle zákona od Římskokatolické církve.

Závěrem ještě konstatuji, že evidence církevních právnických osob nemůže a ani nesmí nahrazovat u církví splnění podmínek pro výkon činnosti těchto právnických osob v oblasti provozování různých zařízení, podnikání či jiné výdělečné činnosti podle právního řádu ČR, neboť takováto evidence by byla zcela v rozporu s čl. 4 odst. 3 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 26 odst 1 a 2 Listiny.

Doufám, že tato má odpověď na Vaši interpelaci, která obsahuje popis některých problémů, před které je MK postaveno, prokazuje, že jde o věc velmi složitou a v žádném případě není záměrem MK nerespektovat nález Ústavního soudu či dokonce vysílat jakési negativní signály občanům v tomto smyslu. Cítím povinnost v závěru své odpovědi konstatovat, že MK je v souladu s ústavními zákony připraveno nejen plně respektovat, ale v praxi též realizovat nestranný výkon státní správy vůči všem církvím. V tomto smyslu upozorňuji, že nepokládám za správné, argumentujete-li „tradičními církvemi“, protože to, co prosazujete svou interpelací bude platit pro všechny církve, a to bez rozdílu na názor, které jsou „tradiční“ a které nikoli.

Děkuji Vám za pochopení toho, že nejsem připraven „neprodleně zajistit nápravu“ na MK, protože vše výše uvedené dokumentuje, že o řešení postupu MK při aplikaci zákona ve znění nálezu Ústavního soudu velmi poctivě usilujeme. Byl bych velmi potěšen, kdyby Vás argumenty výše uvedené přesvědčily, že je třeba se daným problémem zabývat ve všech souvislostech.

S pozdravem

Pavel Dostál

v.r.

Vážený pan poslanec

Jan Kasal

místopředseda Poslanecké sněmovny P CR

Sněmovní 4

118 26 Praha 1

**Kolektiv autorů Právnické fakulty Univerzity Karlovy
v Praze: Dějiny evropského kontinentálního práva, Linde,
Praha 2003, 809 s.**

*Team of authors of the College of Law of the Charles University, Prague: History of
the European Continental Law*

*Kollektiv der Autoren der Juristischen Fakultät in Prag:
Rechtsgeschichte kontinentalen Europas*

*Autori vari – Facoltà di Giurisprudenza dell'Università Carolina a Praga :
La storia del diritto continentale europeo*

Dějiny poněkud jinak

(psáno pro internetový deník Virtually a pro česko-slovenský čtrnáctideník Mosty)

Devět učitelů Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze napsalo knihu o 809 stranách, kterou v těchto dnech vydalo nakladatelství Linde Praha, a. s.; jmenuje se Dějiny evropského kontinentálního práva. Ačkoli je uvedena jako vysokoškolská právní učebnice, neměla by ujít pozornosti daleko širšího okruhu čtenářů. Tím spíše v zemi, která se nemůže chlubit zvlášť vysokou úrovní právního vědomí svých občanů.

„S předpokládaným vstupem do Evropské unie budeme stále více prožívat nejen své 'češství', ale i 'evropanství'“, říká v úvodu vedoucí autorského kolektivu docent Seltenreich a pokračuje: „Alespoň základní znalost hlavních rysů vývoje společné evropské právní kultury tak stále více bude neodmyslitelnou vstupenkou do společnosti vzdělaných zahraničních právníků. A když ne přímo vstupenkou, pak nepochybně alespoň předností.“ Smíme snad dodat, že alespoň základní znalost vývoje evropské právní kultury, alespoň minimum informací o právních dějinách Itálie, Francie, Německa, Rakouska a Švýcarska, Nizozemí, Skandinávie, o dějinách ruského práva či právních dějin uherských, ale také o jejich společných kořenech ve starověké Mezopotámii, Egyptě a Izraeli, v antickém Řecku a starověkém Římu, že toto vše by snad dnes už mělo patřit k samozřejmé výbavě zdaleka ne pouze právníků, ale též politiků, diplomatů,

novinářů a vůbec každého, kdo nechce jen pasivně konzumovat často bezduché tlachání o jakési „cestě do Evropy“.

Na první už výše zhruba popsanou část knihy, v níž nechybí ani stat' o právních dějinách církví, navazuje část druhá, srovnávací, nebo řekněme průřezová, která v jednotlivých kapitolách probírá dějiny politických a právních myšlení/učení ve starověku, středověku, novověku, v 19. a ve 20. století. Tato druhá část by už vůbec měla být pokládána za povinnou četbu pro každého, kdo dokončil studia čehokoli před listopadem 1989.

Dnešní studenti se mají, chtělo by se říct. Tedy - pokud umějí a chtějí číst.

Pavel Landa

Miloš Rejchrt: O něco svobodnější. Rozhovory,
Štěpán Hájek – Michal Plzák, Kalich, Praha 2002

Rejchrt, M.: Somewhat More Free. Interviews, interv.: Štěpán Hájek/ Michal Plzák

Rejchrt, M.: Ein Bisschen freier. Gespräche mit Štěpán Hájek/ Michal Plzák

Rejchrt, M.: Un po' più libero. Dialoghi

Milan Knížák: Osobně (Nejsem jako oni),
Petr Jüngling/Petr Žantovský, Votobia, Praha 2003

Knížák, M.: In Person (I am not like them),
interv.: Petr Jüngling/ Petr Žantovský

Knížák, M.: Persönlich (Ich ähnele nicht ihnen), Gespräche
mit Petr Jüngling/Petr Žantovský

Knížák, M.: Personalmente (Non sono come loro)

Ve specializovaných vědeckých periodících bývá zvykem recenzovat pouze odborné publikace z příslušného oboru. Je to přirozené a pochopitelné, neboť odborné časopisy nechtějí „sklouznout“ k pouhé popularizaci odborné problematiky nebo do žánru publicistiky – chtějí si udržovat svoji akademickou a vědeckou úroveň. Tato snaha o čistotu vědeckých metod má však svá úskalí, pokud se jedná o obory, jejichž dosah vnímá také široká veřejnost. Tak například odborný časopis, věnující se oboru astrofyziky může vskutku zůstat svým dosahem pouze v akademickém a vědeckém světě, zatímco časopis, zabývající se konfesním právem, nemůže pominout, že se k otázkám úpravy řešení vztahů státu a církvi vyjadřují ve veřejném prostoru většinou lidé, kteří odborné vzdělání v problematice konfesního práva nemají – církevní hodnostáři, politici, novináři, publicisté a mnohé další osobnosti, které vstupují do světa médií a ovlivňují mínění veřejnosti.

Mezi posledně jmenovanou kategorií, kterou lze označit po anglosasku jako *opinion makers*, patří také evangelický duchovní Miloš Rejchrt i generální

ředitel Národní galerie Milan Knížák. Rejchrt se stal nepřeslechnutelným především díky svému působení v křesťanském vysílání Českého rozhlasu, avšak i v jiných médiích nebo publikacích se často vyjadřuje o nejrozmanitějších náboženských i společenských otázkách. Také Milan Knížák daleko přesahuje rozsahem a tematickou skladbou svého vystupování na veřejnosti funkci ředitele spravujícího uměleckou sbírku. Rozdíl mezi oběma recenzovanými autory pak spočívá především v odlišných náboženských postojích, což má pochopitelně důsledky pro jejich vnímání úlohy církve ve společnosti. Rejchrt je evangelický duchovní, který však odmítá „sklon fušovat Duchu svatému do díla a obracet lidi k Pánu Ježíši svépomocí“ (s. 16). Knížák vyjadřuje k náboženským otázkám spíše agnostický postoj, i když ne zcela skeptický. Například na otázku, zda věří v reinkarnaci, odpovídá: „Je to příjemná představa. Nevím, jestli v ní vyloženě věřím, je to podobně jako s mou vírou v Boha.“ (s. 113) Další rozdíl mezi oběma osobnostmi spočívá ve stylu, jakým ve veřejném prostoru operují. Pro Rejchrtu je přes veškeré kritické šlehy do vlastních řad příznačná loajalita vůči církvi, kterou jako duchovní reprezentuje (Církev československá evangelická). Zato Knížák vystupuje jako osoba nezávislá na jakékoliv církvi nebo politickém uskupení. Často se snaží jít proti proudu většinového mediálního názorového mainstreamu, ačkoli se sám brání proti nařčení z provokátérství: „Jednám cíleně podle svého svědomí a provokace není mým cílem. Nejsem ochoten zapřít to, čemu věřím, jen proto, že to odporuje současné konvenci nebo že jsem se svým názorem ojedinelý.“ (s. 90-91)

Rejchrt i Knížák jsou osobnosti, jejichž veřejné vystupování je zkrátka nepřehlédnutelné. To navíc posiluje fakt, že žánr rozhovorů s populárními a významnými osobnostmi je u nás velmi oblíbený. Jde o knihy, které vycházejí v daleko větších nákladech než odborné časopisy, takže osloví podstatně větší počet čtenářů, a ti si pak své názory formují podle nich a nikoli podle vědeckých, jim nesrozumitelných a jimi nevyhledávaných publikací. Proto je vhodné prezentovat a rozebrat názory o vztahu státu a církve, které vyjadřují obě osobnosti v jinak spíše popularizačních rozhovorech.

Nejpálčivější otázkou je pro Rejchrtu i Knížáka restituce církevního majetku a financování církve. Rejchrt zastává princip, který ovládl naši restituční legislativu z počátku devadesátých let: restituovat v zásadě pouze fyzickým osobám: „Když se řekne vlastnictví, vybaví se mi například vinice Nábotova nebo Schwarzenbergovy lesy, vlastnění spojují vždycky s nějakým vlastním jménem. Přecházení vlastnických práv „fyzických osob“ na potomky a dědice je v pořádku, potomek či dědic prodlužuje „já“ původního vlastníka do budoucnosti

... U institucí mi samo to slovo vlastnictví nějak nesedí – ony ten majetek drží, spravují, mají, ale nevlastní. U „právnických osob“ – ta hantýrka právníků je strašná – je otázka pokračující totožnosti mnohem méně samozřejmá.“ (s. 246) Zde se právě ukazuje úskalí situace, kdy neodborník vyjadřuje své názory týkající se oboru, který nebyl předmětem jeho studia. Je sice zřejmé, co chtěl Rejchrt vyjádřit, a nad „právníckou hantýrkou“ se lze zasmát, avšak přiznat či upřít plně vlastnické právo právnícké osobě není věci sebelépe formulovaného vlastního názoru, nýbrž výsledkem zkoumání faktického stavu a platného právního řádu. Ostatně princip restituovat pouze fyzickým osobám byl u nás prolomen koncepcí tzv. „zmírnění některých majetkových křivd“, která vůči církvím v České republice svého legislativního naplnění nedošla (na rozdíl od restitucí majetku Federace židovských obcí), zatímco na Slovensku došlo k přijetí zákona, který se již v samotném svém názvu na toto pojetí odvolává: zákon č. 282/1993 Zb., o zmiernení niektorých majetkových křivd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam.

Přestože se Rejchrt vyjadřuje o problematice vlastnického práva a právnických osob spíše intuitivně, vystihl v důsledku svých úvah jinou důležitou skutečnost: otázku právního nástupnictví právnických osob. Ta u nás vyvstala především v souvislosti se znovuoživením činnosti spolků, které násilně a protiprávně zrušil komunistický režim. Do jaké míry jsou ti, kdo v devadesátých letech obnovovali činnost Sokola, Orla nebo Junáka tituláři majetku „svých“ organizací, zrušených na konci čtyřicátých let? U církví by se však mělo diferencovat. Většina církví a náboženských společností na rozdíl od těchto spolků pokračovalo ve své činnosti i v době komunistického režimu, přičemž před protiprávním odejmutím často rozhodujících částí jejich majetku byly prokazatelně jeho vlastníky. Právní kontinuita je zde zřetelná. Filosofie dvou církevních restitučních zákonů z počátku devadesátých let (zákony č. 298/1990 Sb. a č. 338/1991 Sb.) proto spočívala především v překlenutí diskontinuity tam, kde byla kontinuita přerušena, a to bylo především u řeholních řádů. Právě v této souvislosti Rejchrt oceňuje, že se jednalo o zákony výčtové: „Tady šlo o zmírnění křivd výčtovým zákonem, tedy katalogem majetku, který se jmenovitě uvedeným institucím přiděluje ... Ve výčtovém zákoně je zákonodárce přímo nucen zabývat se tím, zda ta která konkrétní instituce je více kontinuálním pokračováním té někdejší, než třeba nějaká jiná.“ (s. 247) Rejchrt však bere v úvahu spíše diskontinuitu osobní nežli kontinuitu instituční, takže se mu plošně církevní restituce jeví jako kvadratura kruhu: „A co noví evangelíci, čilí a obětaví konvertité, kteří nikdy žádného evangelíka v rodokmenu neměli? Ti jsou z toho nároku vyloučeni? Musí k nárokování někdejšího sborového

majetku být i kartotékově členy právě toho nárokujícího sboru, kam chodí, když třeba matrikově patří do sboru sousedního, do něhož nechodí? Kdo je tu dědicem koho?“ (s. 246). Kontinuitu institucí Rejchrt vlastně vůbec neuznává: „To jen Hospodin je „bez změny v bytu svém“, instituce se proměňují.“ (s. 246) Na přímou otázku, zda se církevní restituce vůbec kdy v budoucnu budou řešit, odpovídá Rejchrt lapidárně: „Nebudou, čehož nelituji.“ (s. 247)

Pojem odluky chápe Rejchrt pouze ve smyslu finančního uspořádání vztahu státu a církví. Podle něho nebude dostatek vůle k provedení radikálního řezu ve financování církví v České republice a na otázku ohledně provedení eventuální budoucí finanční odluky odhaduje, že taková situace nenastane: „Dlouho, ne-li napořád, zůstane vše při starém. Tyto věci mají ohromnou setrvačnost, už za první republiky se připravovalo odříznutí církve od státního měšce a nikdy k tomu nedošlo. Myslím, že zásadní změny způsobu financování se nedožijí.“ (s. 247–248) Financování činnosti církví z veřejných rozpočtů nepovažuje Rejchrt za nesprávné nebo nepřijatelné: „Nemyslím, že žádoucí nezávislost musí nutně znamenat, že církev nedostane od státu ani korunu. Rozumný stát totiž bude činnost církve nahlížet ne jako jakési koníčkaření prospěšné toliko dotyčným koníčkářům, nýbrž jako veřejnou službu ... Jestliže tedy tato většinově ateistická společnost rozezná, že církev dělají něco dobrého pro všechny už tím, že jsou, proč by se církev měla tvářit zahanbeně, že ji podporují také nějakí jiní lidé než věřící?“ (s. 248)

Opačný pohled na věc má Knížák: „Je nesmysl, aby stát platil církevní pracovníky, nechápu proč. Není mi to jasné. Navíc neplatí všechny církve, jen vybrané, čímž nám jsou de facto vnučovány. Církve tu jsou, i když je nepotřebujeme, nechceme a jsou placeny z našich peněz. Já je platit nechci ... Ale nemám nic, zhola nic proti víře, jsem proti nedobrovolnému financování politické strany zvané církve.“ (s. 83) To je tedy pohled „z druhého břehu“. Jistě by bylo vhodnější formulovat názor na neužitečnost církví spíše v singuláru („církev nepotřebuji a nechci“) a nehovořit takto kategoricky za mnoho jiných občanů, a to dokonce i těch, kteří se k některé konkrétní církvi nehlásí, ale přesto činnost církví za společensky prospěšnou považují. Jistě, překážkou k uznání společenského významu církví jsou v očích naší veřejnosti politizující ambice mnoha církevních představitelů. Formulaci „politická strana církve“ však použil Knížák již dříve, a to v souvislosti s kritikou liturgické reformy Druhého vatikánského koncilu. Zavedení nevkusných obětních stolů v katolických kostelech a bohoslužby „čelem k lidu“ bylo podle něho populistickou snahou „politické strany zvané církve“ získat si více věřících.

Financování církví si představuje Knížák jako odlukové: „Jsem pro totální odluku, ta je pro mě lepší než asignace. Assignace přece jen jsou částí daní, které tak jako tak musím odevzdat, což snižuje mou svobodu rozhodnutí, ale i svobodu a nezávislost oněch církví. Je tu ještě jeden aspekt. Církev chtějí zároveň vrátit majetek a zároveň od státu peníze na svou činnost. Tady by mělo zaznít hodně nahlas: vyberte si buď jedno nebo druhé. Pokud chtějí vrátit majetek, dobře, tak ať hospodaří, vydělávají, mohou podnikat, ať se tedy starají jako každý jiný, Ale je nutné vrátit jim ten majetek, na který mají prokazatelný nárok podle stávajících restitučních pravidel. Ať pro ně platí stejné zákony jako pro všechny ostatní. Proč by pro ně měly zákony platit jinak, nadstandardně? Tomu nerozumím ...“ (s. 84). Knížák tedy výslovně neuznává vícezdrojové, smíšené financování činnosti církví. Je zřejmé, že úplná finanční a majetková nezávislost, jak ji lapidárně načrtl, je z jistého úhlu pohledu ideální. Nicméně zde zůstává nevyřčena historická zkušenost, o níž hovořil Rejchrt, totiž setrvačnost v zachovávání stávajícího modelu a neochota k radikálním změnám, a to jak ze strany státu, tak i ze strany většiny představitelů církví. Dále pak není zmíněna přechodná doba, kterou by církev potřebovala na adaptaci nového způsobu svého financování, zejména šlo-li by o samofinancování blížící se Knížákovu ideálu. Pro takto nastalou situaci uvádí návrh Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů ve svém článku 17 (2): „V České republice je ekonomické zabezpečení katolické církve zaručeno právním řádem České republiky. V případě vypracování nového modelu financování bude zajištěno, aby proces jeho zavádění nebyl v přechodném období příčinou ekonomických problémů v katolické církvi. Nový model by nahradil model stávající.“ Dále pak Knížák také opomíjí skutečnost, že pouze katolická církev má u nás dostatek nemovitého majetku, který by mohl být eventuálním zdrojem samofinancování a podnikání církve. Ostatní církve by zcela zřejmě neměly takové možnosti.

Rejchrt má na financování církví státem poněkud diferencovanější pohled. V zásadě sice uznává dotace z veřejných rozpočtů, nicméně mu vadí automatická nárokovost takového financování. Rejchrtův ideál je posunutý od Knížákovy pohledu v tom směru, že by církve měly svoji společenskou užitečnost prokázat, a tím získat nikoli samozřejmou možnost být dotovány a subvencovány: „... církve si nemohou peníze ze státního rozpočtu nárokovat jako něco, co je stát povinen dát. Jestliže ale parlament shledá, že je v obecném zájmu kromě Národního divadla a metadonového programu podporovat i činnost církví, pak nevidím důvod, proč by církve měly říkat: je to fuj, my to od vás nevezmeme.“

(s. 249) Pro Rejchrtu je tedy nepřijatelné paušální a automatické vyhlášení nezastupitelnosti církví jako nezpochybnitelného základu, od něhož by se odvíjely finanční a majetkové nároky církví: „Nezastupitelnou úlohu mají, nesmí to ale na sebe prozrazovat samy, na to musí přijít někdo jiný.“ (s. 249) Rejchrt se také nedožaduje nějakého výjimečného, nadstandardního zacházení s církvemi: „Vztah ke státu bych vyčerpal zhruba tímto postojem: my od tebe jako církev chceme ochranu občanských svobod, nic víc a nic méně. Svobodu kázání slova božího, o kterou nám jde především, nám, milý státě, zajišťuj ochranou svobody slova vůbec. Též řádně chraň právo spolčovací. Žádné speciální zacházení s církvemi nepotřebujeme, my se nakonec do kolonky „občanská sdružení“ nějak vtěsnáme.“ (s. 250)

Rejchrtovy i Knížákovy názory vyjadřují svým způsobem ideály, které nejsou v krystalické podobě reálně uskutečnitelné nejen u nás, ale v žádném jiném státě, a také se nikde takto nerealizují. Rejchrtova idea předběžného „prokazování“ užitečnosti a nezastupitelnosti, od kterého by se teprve pak odvíjely projekty na financování církví, a Knížákova představa totální odluky a samofinancování církví si navíc protirečí. Shodné je u obou pouze to, že s církvemi je třeba zacházet stejně jako s jinými subjekty: pro Rejchrtu spolkovými, pro Knížáka pak ekonomickými.

A na závěr ad hominem: bylo by zajímavé sledovat názorové posuny Miloše Rejchrtu, kdyby se stal například odpovědným církevním představitelem, který by byl postaven před problém financování své církve, zejména pak zajištění platů duchovních. Obdobně zajímavý by mohl být možná shovívavější pohled Milana Knížáka na postavení a úlohu církví, kdyby se stal praktikujícím věřícím v některé z našich registrovaných církví. Tvrdil by nadále, že tyto církve „jsou nám vnučovány“, a setrval by i poté na názoru, že jediným způsobem jejich financování je totální odluka? Jistě, nelze v kondicionálu hodnotit názory, které ještě Rejchrt ani Knížák nemají a zřejmě nikdy mít nebudou. Nicméně právě takto položené otázky ukazují, že názory jednotlivců na řešení vztahu státu a církví jsou dány předporozuměním plynoucím z jejich společenského postavení, náboženského přesvědčení a ideového zakotvení, které pak předurčuje celou sérii názorů na tuto problematiku. Avšak u těch, kdo se o vztah státu a církví zajímají hlouběji nebo dokonce vědecky, by mělo takové předporozumění ustupovat podrobnému a nestrannému studiu současné právní úpravy postavení církví i historickému zkoumání okolností, jichž je současná normativa vyústěním.

JUDr. Stanislav Příbyl Ph.D.

Vládní návrh mezinárodní Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicí o úpravě vzájemných vztahů

JUDr. Michal Lamparter Ph.D.

Vládní návrh Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicí shrnuje ve stručné podobě právní status katolické církve v Česku a představuje první komplexní úpravu této problematiky z pohledu mezinárodního smluvního práva.

Systematika smlouvy je členěna na 21 článků. Smlouva je uvedena preambulí. V ní je konstatováno přesvědčení o nutnosti vzájemné smluvní úpravy obecně a vzhledem k změnám, k nimž dochází v Evropě zvláště.

Role katolické církve v dějinách i její potenciál v procesu usmíření ve světě je v preambuli spojen s myšlenkou právního státu i právní církve. Oba tyto fenomény se mohou kompatibilně doplňovat po vítězství demokracie v roce 1989 a při uskutečňování závěrů 2. vatikánského koncilu.

Článek jedna upravuje vzájemné uznání mezinárodně právní subjektivity (nunciatura v Praze od roku 1919, velvyslanectví v Římě od roku 1920, prvním zástupcem České národní rady v průběhu 1. světové války u Apoštolského stolce byl M. R. Štefánek).

Klíčovým článkem textu smlouvy je článek 3., ve kterém se stanoví, že Církev římskokatolická a Církev řeckokatolická jsou v České republice právními osobami v souladu s vnitřními předpisy katolické církve a právním řádem České republiky, současně se stanoví, že Svatý stolec zabezpečí shodu hranic místních partikulárních subjektů katolické církve s hranicemi státu.

Smluvní strany se vzájemně respektují. Česká strana uznává apoštolské poslání Svatého stolce analogicky s Listinou základních práv a svobod, kterou smlouva téměř cituje. Apoštolský stolec bere na vědomí, že Česká republika je nekofesním státem a není tedy vázána na žádné náboženské vyznání. Smlouva rovněž respektuje, že nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud by to bylo v rozporu s jeho svědomím nebo náboženským vyznáním.

Smluvní strany jsou připraveny podporovat v naplňování důležité role při ochraně svobody myšlení a svědomí, jakož i náboženského přesvědčení hromad-

né sdělovací prostředky. Ustanovení je nutno vnímat jako podporu náboženské a názorové plurality v médiích.

Dále smlouva respektuje, že katolická církev vykonává obřady, při nichž je uzavíráno manželství. Je konstatována rovnost církevního a občanského sňatku podle právního řádu ČR. Jedná se o tradiční zásadu českého právního řádu. Je garantována platným zněním zákona o rodině a propůjčuje možnost lépe vyjít vstříc právní jistotě snoubenců.

Desátý článek upravuje právo katolické církve zřizovat v souladu se svými vlastními předpisy právnické osoby pro organizaci a vyznávání katolické víry a pro své působení zejména v oblastech školství, zdravotnictví, sociální a charitativní péče. Zřizování právnických osob se řídí právním řádem republiky. Republika zaručuje církvi právo vykonávat své duchovní, řeholní a laické pracovníky ve vlastních školách a výchovných zařízeních. Stát hradí provoz tří katolických fakult.

Katolická církev uskutečňuje ve školské soustavě své apoštolské poslání. Školy, předškolská a školská zařízení, zřizovaná církvi a poskytující rovnocenné vzdělání jsou součástí výchovně vzdělávací soustavy České republiky. Vysoké školy poskytují vysokoškolské vzdělání rovnocenné vzdělání na státních vysokých školách.

Smlouva také obsahuje požadavek souhlasu církevní autority pro akademické pracovníky vyučující na veřejných vysokých školách katolické náboženství. Odejmutí tohoto souhlasu pak má znamenat ztrátu pověření příslušného církevního akademického pracovníka k vyučování katolického náboženství.

S ohledem na svobodu svědomí, přesvědčení a zodpovědnost rodičů a jiných zákonných zástupců Česká republika umožní výuku katolického náboženství ve školách, předškolních a školských zařízeních. Pro vyučování katolického náboženství ve školách, předškolních zařízeních a školských zařízeních budou učitelé katolického náboženství vybaveni dokumentem vydaným místním ordinářem (*missio canonica*). Obsah a metodika vyučování katolického náboženství musí být v souladu s učením a zásadami katolické církve.

Pokračování spolupráce mezi církvi a státem v ochraně kulturního dědictví bude i nadále pokračovat různými způsoby – prostřednictvím komisí stanovených diecézním biskupem, zpřístupňováním kulturního dědictví badatelům a v neposlední řadě podporou péče o kulturní památky, sbírky muzejní povahy i archiválie ze strany státu.

Smlouva upravuje i spolupráci církve a státu v oblasti humanitární a zdravotní. V humanitární oblasti bude církev i nadále působit v oblasti charitativní, sociální a v oblasti duchovní a pastorační služby v těchto oblastech. Obdobné postavení si církev podrží v oblasti zdravotnických zařízení.

Smlouva stanoví i právo církve na zajištění duchovní služby pro příslušníky ozbrojených sil, kteří o to požádají za podmínek stanovených právním řádem České republiky. V této oblasti mohou být sjednány podle smluvních stran i smlouvy další.

Smlouva uvádí, že republika bude usilovat způsobem co možná nejrychlejším a pro obě strany přijatelným o dořešení otázek týkajících se církevního majetku. Ve smlouvě je konstatováno, že ekonomické zabezpečení katolické církve je zaručeno právním řádem České republiky. Bude-li vypracován nový model financování, bude zajištěno, aby proces jeho zavádění nebyl v přechodném období příčinou problémů v katolické církvi. V oblasti církevního majetku i ekonomického zabezpečení církví obě strany vycházejí z principu vzájemné spolupráce.

V otázkách týkajících se celé katolické církve v České republice, zvláště pak v záležitostech vyžadujících nová a doplňující řešení, jedná s ministry a jinými správními úřady Česká biskupská konference. Logicky z práva samého však není tímto ustanovením dotčeno právo smluvních stran jednat o těchto otázkách.

Smlouva se sjednává na dobu neurčitou. Je možné ji písemně vypovědět oběma stranami, v tom případě pak platnost smlouvy končí 6 měsíců ode dne doručení oznámení o výpovědi druhé smluvní straně. Sporné otázky týkající se výkladu nebo provádění této smlouvy budou řešeny smluvními stranami diplomatickou cestou. Vzájemnou dohodou smluvních stran může být dohoda měněna a doplňována.

Z literatury týkající se smlouvy vyplývá následující. Smlouva a její sjednávání byla předmětem dlouhých a náročných jednání. Sluší se oběma stranám za vynaloženou námahu poděkovat.

Z religionistických průzkumů vyplývá, že katolická církev byla, je a bude v následujících letech nejpočetnější náboženskou skupinou v České republice. Po listopadu 1989 je vzájemná spolupráce obou institucí příkladná zvláště na úrovni předškolních zařízení a v ochraně památek. V ostatních oblastech se situace ve vzájemné spolupráci za posledních třináct let též významně a podstatně zlepšila.

Skutečnost, že mezinárodní smlouva v této chvíli ještě ratifikována nebyla, je podle názoru autora dána především třemi aspekty.

Prvním je spiritualizace církevního práva ke které došlo ve dvacátém století. Tato spiritualizace se netýká jen práva samotného, ale i církevního života jako celku. Souvisí s identifikací současného člověka s náboženským pluralismem jeho doby. Chápání církve jako společenství v západní Evropě šlo ruku v ruce s prohlubující se ekonomickou, kulturní i politickou integrací. Církve je tak chápána jako přístřeší duše a méně jako subjekt veřejného práva. To nic nemění na její morální odpovědnosti a patříčnosti, naopak ji zvyšuje.

Druhým aspektem je nedostatečné chápání obnovy demokratického právního státu a dynamismus, který tento proces provázají. Demokratický právní stát není hodnotově vyprázdněným subjektem. Je subjektem vycházejícím s pozitivních hodnot národního a světového duchovního dědictví. Není možné od těchto hodnot abstrahovat a omezit tak podstatnou část hodnotových projevů, na kterých je demokratický stát a právo založený.

Třetí aspektem je pak současné pojetí svobody svědomí a vyznání, včetně svobody myšlení. Není možné argumentovat, že tyto svobody nejsou v ČR uplatňovány. V souladu s prosazováním principu svobody a rovnosti v důstojnosti a v právech je nutné počítat s tím, že smluvní princip je a bude stále více využívaným principem, jistěže jeho požití v jednotlivých odvětvích práva ovšem je a zůstane různé. Posuzováno jinak obvyklým komparativním způsobem musíme konstatovat, že upravovat vztahy mezi Svatým stolicem a novými demokratickými republikami není neobvyklou, ale obvyklou záležitostí.

Smysl nové úpravy společenských vztahů vznikajících při uplatňování svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání se tedy jeví jako zcela jasný. Je jím zvýšená právní ochrana jednotlivce rozhodovat se svobodně v duchovních záležitostech. V procesu ochrany této svobody pak stát spolupracuje s církvemi a náboženskými společnostmi a smluvní úprava těchto vztahů se pak jeví jako integrující element této spolupráce.

Demokratická obnova zahájená listopadem 1989 přinesla též obnovu duchovního života na širokém základě. Katolické teologické fakulty se staly opět součástí historických univerzit v Praze a v Olomouci. Byla zřízena nová teologická fakulta v Českých Budějovicích. Poprvé v historii naší republiky se staly součástí Karlovy univerzity i Husitská teologická fakulta a Evangelická teologická fakulta. Cílem procesu duchovní obnovy národa tedy není předřadit jednu konfesi druhé. Naopak. Přijetí smlouvy mezi katolickou církví a českým státem nepochybně v právním řádu vyvolá nárok na uzavření smlouvy státu s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi. Tak může dostat proces demokratické a duchovní obnovy, zahájený listopadem 1989, i svůj finálně právní rozměr.

V tomto procesu se nejedná pouze o právní samoúčel. Jedná se o více. Jde o strukturování moderní demokratické společnosti i v duchovní oblasti jako sociálního dialogu. Monologické chápání státem prefabrikovaných institucí, navíc silně atheisticky podbarvených, bylo v listopadu 1989 opuštěno. Cesta moderních evropských demokracií je cestou sociálního dialogu, byť v duchovní oblasti nacházíme relativně nejvíce vyjádřena jednotlivá národní specifika.

Není tomu tak náhodou. Uzavřená dosebestřednost totalitního vývoje vedla k potlačování národních kulturních specifik. Návrhy smluvní úpravy vztahů vyplývajících ze svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání jsou nabídkou obnovy dialogu.

Resumé

Autor vyzdvihuje, že smlouva shrnuje ve stručné podobě právní status katolické církve a představuje první komplexní úpravu této problematiky v ČR z pohledu mezinárodního smluvního práva. Po analýze 21 článků smlouvy se dále zaměřuje na otázky, proč nebyla smlouva doposud ratifikována. Církev je v ČR, podobně jako i v jiných státech Evropy, vnímána méně jako subjekt veřejného práva a více jako čistě duchovní instituce, obnova demokratického právního státu nedostatečně reflektuje duchovní a hodnotové dědictví, což vede k úzkému chápání náboženské svobody z pohledu církví. Smlouva by mohla pomoci překlenout tyto nedostatky a být prvním krokem vzájemného dialogu.

Summary

The Cabinet proposal of the international treaty between the Czech Republic and the Holy See on adjustment of mutual relations

The author points out the treaty summarizes, in a brief picture, the legal status of the Catholic Church and presents the first complex solution of this issue in the Czech Republic in the view of international contractory law. After the analysis of 21 articles of the treaty it further focuses on questions why the treaty has not yet been ratified. The Church is in the country, similarly to other European countries, understood less like a subject of public law and more like a pure spiritual institution; the democratic legal state recovery insufficiently reflects the spiritual and valuable heritage, which leads to narrow understanding of religious freedom in the churches' view. The treaty could help cross these faults and become the first step of the mutual dialogue.

Zusammenfassung

Regierungsentwurf des völkerrechtlichen Vertrags zwischen der Tschechischen Republik und dem Heiligen Stuhl über die Regelung beiderseitiger Beziehungen

Autor hebt hervor, dass der Vertrag kurz und bündig die rechtliche Stellung der katholischen Kirche beschreibt und die erste Gesamtregelung dieser Problematik vom Standpunkt des völkerrechtlichen Vertragsrechts in der Tschechischen Republik darstellt.

Er konzentriert sich nach der Analyse von 21 Artikeln des Vertrags auf die Frage, warum der Vertrag noch nicht ratifiziert wurde. Die Kirche wird in Tschechien, ähnlich wie in anderen Staaten Europas, weniger als Subjekt des öffentlichen Rechts und mehr als rein geistlich orientierte Institution wahrgenommen und der Wiederaufbau demokratischer Rechtsordnung berücksichtigt unzulänglich geistliches Wertes. Dies führt zu einem, vom kirchlichen Standpunkt gesehen, zu engen Begriff der Religionsfreiheit. Der Vertrag könnte diese Mängel überwinden und den ersten Schritt des Dialogs darstellen.

Riassunto

Il disegno del governo, dell'Accordo fra la Repubblica Ceca e la Santa Sede sulla modifica delle relazioni reciproci

L'autore mette in rilievo che l'accordo contiene in modo breve lo stato giuridico della Chiesa Cattolica e presenta così la prima regolamentazione complessiva della questione nella Rep. Ceca dal punto di vista del diritto internazionale contrattuale. Dopo l'analisi di 21 articoli dell'accordo, si concentra alla problematicità che ha causato la finora mancata ratificazione. La Chiesa è percepita (come in altri paesi europei) meno da soggetto di diritto pubblico e più da un'istituzione di carattere puramente spirituale. La restaurazione del democratico stato legale non riflette sufficientemente il patrimonio spirituale ed esso di valori, il che risulta nel comprendere in modo restrittivo le libertà religiose dal punto di vista delle Chiese. L'accordo potrebbe aiutare a coprire queste carenze e diventare il primo passo al dialogo reciproco.

O autorovi

JUDr. Michal Lamparter Ph.D. je odborným asistentem na Katedře ústavního práva Právnické fakulty MU v Brně a předsedou brněnské pobočky Společnosti pro církevní právo.

JUDr. Michal Lamparter, Ph.D. is an expert assistant of the Department of Constitutional Law of the College of Law, Masaryk University, Brno, and the chair of the Brno branch of the Church Law Society.

JUDr. Michal Lamparter Ph.D. ist als wissenschaftlicher Mitarbeiter an dem Lehrstuhl des Verfassungsrechts der Masaryk-Universität in Brno tätig. Gleichzeitig ist er Vorsitzender der Brünner Gruppe der Gesellschaft für Kirchenrecht.

JUDr. Michal Lamparter Ph.D., è assistente specializzato nella Cattedra del diritto costituzionale della Facoltà di Giurisprudenza della MU a Brno ed il presidente della filiale della Società per il diritto della Chiesa a Brno.

K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera

Apoštolský stolec a jeho mezinárodněprávní subjektivita

Apoštolský stolec je nejvyšší reprezentace světové katolické církve v čele s jejím představitelem, tj. papežem (římským biskupem). Apoštolský stolec je subjektem mezinárodního práva uznávaným naprostou většinou států. Je jím při nejmenším na základě vydržení tohoto práva jeho užíváním po staletí.

Jako subjekt mezinárodního práva užívá Apoštolský stolec mezinárodní legační právo, tj. udržuje s jednotlivými státy diplomatické vztahy na úrovni nunciatury, resp. velvyslanectví, případně internunciatury, resp. vyslanectví.

Dále užívá mezinárodní kontraktační právo, tj. uzavírá s jednotlivými státy (případně i s jinými subjekty mezinárodního práva) smlouvy mezinárodněprávního charakteru. Ve smlouvách bývá často použit jeho alternativní název Svatý stolec (který jako druhý název připouští can. 361 CIC/1983, tj. jedno z těch ustanovení platného Kodexu kanonického práva, které právní teorie zařazuje do norem ústavního práva katolické církve).

Apoštolský stolec je účastníkem i některých mnohostranných mezinárodněprávních vztahů.

Mezinárodněprávní postavení Apoštolského stolce (Svatého stolce) je nezávislé na existenci nějakého s ním spojeného státního útvaru, jakým byl do roku 1870 církevní stát zahrnující území Říma a jeho okolí, nebo jakým je stát Vatikánské Město o rozloze 40 hektarů, nově vytvořený roku 1929 (smlouvou mezi Itálií a Apoštolským stolcem). V letech 1870-1929 žádný takový stát neexistoval, a přece byly státy zastupovány u Apoštolského stolce vyslanci a velvyslanci a uzavíraly s Apoštolským stolcem mezinárodní smlouvy.¹

¹ Viz Tretera, Jiří Rajmund, Příbyl, Stanislav: *Konfesiční právo a církevní právo*, Jan Krigl, Praha, 1997, str. 187–188

Rozšíření mezinárodních smluv s Apoštolským stolcem

Ne všechny státy, udržující diplomatické styky s Apoštolským stolcem (jichž je přes 170), mají s ním uzavřenu jednu nebo několik mezinárodních smluv. Záleží na právní tradici převládající v určitých geografických oblastech. Smlouvy s Apoštolským stolcem uzavírají především románské státy západní Evropy a uzavřely je také téměř všechny *státy středozápadní a středovýchodní Evropy*² (Německo jako celek, téměř všechny německé spolkové země včetně nových³, Švýcarsko, Rakousko, Polsko⁴, Estonsko⁵, Lotyšsko, Litva, Slovensko⁶, Maďarsko⁷, Jugoslávie, Chorvatsko⁸, Slovinsko), většina zemí latinskoamerických, několik subjektů afrických (Maroko, Tunisko, Pobřeží slonoviny, Gabun, Organizace africké jednoty) a asijských (Izrael, Fronta osvobození Palestiny, Kazachstán⁹).

Občas se uvádí, že mezinárodní smlouvy s Apoštolským stolcem se uzavírají tam, kde většinu obyvatel země tvoří katolíci. Z uvedeného výčtu však vyplývá, že tomu tak v mnoha případech není. Mezi kontrahenty Apoštolského stolce jsou mnohdy i země, kde katolíci tvoří jen nevelkou menšinu obyvatel (Lotyšsko, Kazachstán) nebo docela nepatrnou (v Estonsku žije jen asi 5.000 katolíků, podobně je tomu v Tunisku či Izraeli). Záleží více na právní kultuře a vůli po právní jistotě.

Nepřekvapuje, že smlouvy s Apoštolským stolcem dnes uzavírají nekonfesní (světské) státy¹⁰ kooperačního typu, které právě do těchto smluv promítají své ústavní zásady týkající se spolupráce v oblastech společného zájmu i mezinárodněprávní zásady náboženské svobody jednotlivce a celých církevních společenství. Ale také některé tak řečené odlukové státy (dnes ovšem k systému kooperace stále více konvergující) mají aspoň některé dílčí smlouvy s Apoštolským stolcem uzavřeny (Francie, Brazílie).

² Většinu těchto smluv lze nalézt v překladu do češtiny nebo aspoň v originálních zněních na internetových stránkách Společnosti pro církevní právo v Praze <http://spsc.prf.cuni.cz>

³ Český překlad smluv se Svobodným státem Sasko, Svobodným státem Durynsko, Svobodným hansovním městem Hamburg, zemí Meklenbursko-Přední Pomořany a zemí Šlesvicko-Holštýnsko: viz Revue církevního práva, Praha, č. 17 – 3/00, str. 226–257

⁴ Český překlad smlouvy s Polskem: viz Revue církevního práva č. 9 – 1/98, str. 39–47

⁵ Český překlad smlouvy s Estonskem: viz Revue církevního práva č. 21 – 1/02, str. 63–66

⁶ Slovenské znění Základnej zmluvy medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou: viz Revue církevního práva č. 18 – 1/01, str. 55–63

⁷ Český překlad smlouvy s Maďarskem: viz Revue církevního práva č. 11 – 3/98, str. 238–242

⁸ Český překlad smlouvy s Chorvatskem: viz Revue církevního práva č. 14 – 3/99, str. 244–247

⁹ Český překlad smlouvy s Kazachstánem: viz Revue církevního práva č. 19 – 2/01, str. 125–130

¹⁰ K pojům „konfesní stát“, „světský stát“, případně „laický stát“ viz Tretera, Jiří Rajmund: Stát a církev v České republice, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, str. 11–18

Jak se mezinárodní smlouvy s Apoštolským stolicem nazývají

Někteří teoretici používají pro všechny mezinárodní smlouvy, v nichž jednou stranou je stát a druhou stranou Apoštolský stolec, technický termín „*konkordáty*“. To lze připustit, současně však je třeba nebýt překvapen tím, že tento dávný výraz se jako nadpis předmětné smlouvy v moderní době používá jen docela výjimečně (Polsko 1925 a 1993/98). Jiným starobyklým i dnes užívaným výrazem je „*konvence*“ (Španělsko). Od 19. a 20. století se častěji používá termínů „*smlouva*“ nebo „*dohoda*“ (Francie 1926). Termín „*modus vivendi*“ je řídký a ojedinělý (Československo 1927/28, Tunisko 1964). Ve vědě není shoda v názoru, zda se *modus vivendi* věcně liší od ostatních konkordátů a smluv či nikoliv. Jisté je jen, že tento název sám naznačuje jakousi prozatímnost uvedení smluvního ujednání.

Soustavy mezinárodních smluv s Apoštolským stolicem v jednotlivých státech

Rozlišujeme různé způsoby vytváření smluvních vztahů mezi jednotlivými státy a Apoštolským stolicem pokud jde o počet těchto smluv. Někde jde o soustředění naprosté většiny smluvní materie do jednoho dokumentu s tím, že tato smlouva může být v budoucnosti doplněna nebo změněna (např. Bolívie 1957/58, 1958/61, Argentina 1966/67, Kolumbie 1973/75, Polsko 1993/98). Druhým přístupem je vytváření celé soustavy smluv, přičemž jedna mívá charakter pouze rámcový a několik dalších obsah speciální (Španělsko 1976, 1979 – 4×, 1994/95; Maďarsko 1994, 1997; Chorvatsko 1996 – 3×, 1998). Někdy je jedna smlouva hlavní (obsahuje více materie než pouhá smlouva rámcová) a pak mohou nastoupit smlouvy speciální (Venezuela, Malta, Slovensko).

Složitým vývojem prošly početné smlouvy mezi Apoštolským stolicem a Itálií; některé z nich byly uzavřeny v posledních 20 letech. Spolková republika Německo navázala na zemské konkordáty z doby výmarské republiky uzavřením mezinárodních smluv s Apoštolským stolicem na úrovni jednotlivých spolkových zemí. Tento proces byl v nedávné době řadou nových smluv dovršen.

Změna charakteru mezinárodních smluv s Apoštolským stolicem od roku 1964

Někteří odborníci zdůrazňují, že od konce Druhého vatikánského koncilu (1961–1964) dochází ke zlomu v charakteru mezinárodních smluv, jejichž

jednou stranou je Apoštolský stolec. Zatímco dřívější konkordáty byly spíše vyjádřením vzájemných ústupků mezi státem a nejvyšší reprezentací katolické církve, jsou nyní smlouvy více úpravou forem jejich *spolupráce*, a to i v podmínkách státu zcela nekonfesního, světského, ať již typu kooperačního, nebo odlukového.¹¹ Mezi důvody této změny bývá uváděno, že katolická církev na uvedeném koncilu dospěla k postojům, plným otevřenosti vůči současnému světu a porozumění vůči ostatním křesťanským vyznáním i jiným náboženstvím, ba dokonce i vůči ateismu. Tato církev se zasazuje od té doby o svobodu víry a náboženství nejen pro své členy, ale pro každého. Tyto postoje byly vyjádřeny Dekretem o ekumenismu *Unitatis redintegratio* z 21. 11. 1964, Deklarací o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím *Nostra aetate* z 28. 10. 1965 a Deklarací o náboženské svobodě *Dignitatis humanae* z 7. 12. 1965. Jakékoliv prvky privilegovaného postavení katolické církve byly pak z jejího vlastního podnětu z mezinárodních smluv vyloučeny.

Paritní princip a postavení ostatních církví a náboženských společností

V nekonfesních (světských) státech platí *paritní princip*, tj. zásada rovného přístupu státu ke všem státem uznaným církvím (na území českých zemí je tomu tak od roku 1867). Pak ani dříve v takových státech smlouvy s Apoštolským stolcem nepřinášely znevýhodnění ostatních církví a náboženských společností, ale bylo tomu naopak: ta práva, která z mezinárodní smlouvy byla zaručena katolické církvi, svědčila také ve prospěch ostatních církví a náboženských společností a musela jim být přiznána.¹²

Od poloviny 20. století se v některých evropských zemích stalo obvyklým, že stát uzavírá také s dalšími církvemi a náboženskými společnostmi obsahově obdobné smlouvy jako s Apoštolským stolcem, i když tyto smlouvy nemají charakter mezinárodních smluv. Učinily tak všechny země, sousedící s naší republikou, tedy Německo (staré spolkové země již po roce 1949, nové spolkové

¹¹ Podrobnosti popisují přední světoví odborníci v oboru konkordátního práva prof. Józef Krukowski ve své knize *Konkordaty współczesne, Doktryna, Teksty (1964–1994)*, Warszawa, 1995, k níž připojuje text 80 mezinárodních smluv uzavřených s Apoštolským stolcem v uvedené době, a Guido Burger ve sbírce *Staatskirchenrecht in den neuen Bundesländern, Textsammlung – Verfassungen und Staatskirchenverträge*, Leipzig, 2000.

¹² Viz Tretera, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, str. 67–68.

země v posledních letech), Rakousko, Polsko (které má smlouvy asi s 10 církvemi) a nejnověji také Slovensko.

Hranice partikulárních církví

Předmětem smluvních ujednání bývá (na základě tradice a setrvačnosti) ujištění, že hranice dílčích součástí katolické církve (diecézí a apoštolských administratur, eparchií a exarchátů) budou spadat vjedno se státními hranicemi.

Zevní delimitace diecézí a apoštolských administratur podle *Modu vivendi* z roku 1927/28 byla provedena papežskou bulou „*Ad ecclesiastici regiminis incrementum*“ ze dne 2. září 1937, kterou byly jejich hranice přizpůsobeny státním hranicím. „Apoštolský stolec poskytl československému státu potvrzením jeho hranic právě ve chvílích, kdy tento stát začal být ohrožován, významnou morální podporu.“¹³ V roce 1977 došlo k povýšení apoštolské administratury v Trnavě na arcidiecézi a ke sloučení arcidiecéze olomoucké s apoštolskou administraturou českotěšínskou. Stalo se tak v Římě v rámci vzpomínkových oslav 200. výročí povýšení olomoucké diecéze na arcidiecézi a založení brněnské diecéze (1777). Příliš veliké důsledky to v Československu tehdy nemělo.

Partikulární církve určené obřadem

Katolická církev reprezentovaná Apoštolským stolicem se skládá nejen z partikulárních (dílčích) církví místního charakteru, ale i z vyšších celků, kterými jsou partikulární (dílčí) církve určené obřadem (ritem). Na území České republiky je to katolická církev západního obřadu neboli *římskokatolická* a jedna z katolických církví východního obřadu, a sice *řeckokatolická*. Papež je hlavou obou těchto dílčích církví. Jménem obou těchto partikulárních církví jedná a mezinárodní smlouvy uzavírá Apoštolský stolec. Obdobou diecézí a apoštolských administratur v západní církvi jsou v řeckokatolické církvi eparchie a exarcháty. V případě České republiky jde o pražský exarchát v čele s titulárním řeckokatolickým biskupem, který je členem České biskupské konference.

K vytváření nových apoštolských administratur nebo exarchátů nedochází jen při změně státních hranic, jak se někteří mylně domnívají. Tak např. roku 1997 došlo na Slovensku z rozdělení dosavadní řeckokatolické eparchie prešovské na eparchie prešovskou a exarchát košický. Důvodem nebyly žádné změny státních hranic, ale vnitřní důvody pastoračního rázu.

¹³ Viz Tretera, Jiří Rajmund, Stát a církve v České republice, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, str. 39.

Problematika alternativní formy uzavření sňatků

Pokud jde o alternativní formu uzavření manželství (tedy o uznávání právních následků nejen civilního, ale i církevního sňatku státem), jde o systém většinový v Evropské unii (9 států z 15) i v Americe. (V USA platí ve všech 50 státech unie, podobně i v Kanadě). Z postkomunistických zemí je obnoven v České republice, na Slovensku, i v Chorvatsku a v Polsku. Obligaturní civilní sňatek zůstává ve státech tradice napoleonské a bismarckovské. Do Rakouska byl německými okupanty zaveden po anšlusu (1938). V českých zemích byl zaveden jen jednou v dějinách, a to za totalitního režimu od 1. 1. 1950.

Potvrzení dosavadních vymožeností v oblasti náboženské svobody smlouvou s Apoštolským stolcem

Mezinárodní smlouva mezi Českou republikou a Apoštolským stolcem, podepsaná dne 25. 7. 2002, která má být v rámci ratifikačního procesu projednána Parlamentem České republiky, nepřináší zvláštní změny do českého právního řádu, ale potvrzuje, co bylo stanoveno v ústavních předpisech státu, zákonech o církvích a náboženských společnostech, nálezech Ústavního soudu ČR, a upřesněno ve vnitrostátních smlouvách uzavřených s Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v ČR (oblast duchovní péče v armádě a ve vězeních). Smlouva však vnáší do některých konfesněprávních vztahů vyšší stupeň právní jistoty, což je jistě jak ve prospěch občanů, kteří jsou katolíky nebo členy jiných církví a náboženských společností, tak těch, kteří jsou bez vyznání. Smlouva zvyšuje prestiž České republiky v mezinárodním společenství.

Zmocnění České biskupské konference

Ne všechny katolické fyzické a právnické osoby na území České republiky jsou podřízeny představitelům místních partikulárních církví a tím i České biskupské konferenci. Mnohé další subjekty, zejména řeholní, jsou exemptní; to znamená, že kromě jejich vlastních představitelů může za ně jednat jedině Apoštolský stolec. Ustanovení smlouvy, podle něhož „v otázkách, týkajících se celé katolické církve v České republice, zejména pak v záležitostech vyžadujících nová či doplňující řešení, jedná s ministerstvy a jinými správními úřady České republiky Česká biskupská konference“ (čl. 18 odst. 1), znamená pro státní kultovou správu významné zjednodušení. Také z tohoto důvodu by měla být smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů ratifikována.

Resumé

Apoštolský stolec je subjektem mezinárodního práva uznávaným naprostou většinou států. Jedním z projevů této subjektivity je i mezinárodní kontraktační právo. Smlouvy uzavírají s Apoštolským stolcem i země, kde je katolická církev v menšině. Od roku 1964 směřují smlouvy s Apoštolským stolcem k větší míře spolupráce mezi státem a katolickou církví. Druhotně tyto smlouvy vytvářejí materiální základ pro vztahy státu i k nekato-lickým církvím podle principu parity. Mezinárodní smlouva mezi ČR a Apoštolským stolcem nepřináší zvláštní změny do českého právního řádu, avšak vnáší do některých konfesněprávních vztahů vyšší stupeň právní jistoty.

Summary

On some problematic issues of international treaties between States and the Holy See

The Holy See is a subject of international law acknowledged by a great majority of countries. One of the manifests of this being a legal entity is also its international contractual right. Even countries where the Catholic Church is in minority do make international treaties with the Holy See. Since 1964 the treaties with the Holy See head toward higher level of cooperation between the respective country and the Holy See. On secondary level, these treaties make up material grounds for the countries' relation to non-Catholic churches according to the system of equity. The international treaty between the Czech Republic and the Holy See brings no special changes into the Czech legal order, though brings a higher degree of legal certainty into some Church-State relationships.

Zusammenfassung

Zur Problematik der völkerrechtlichen Verträge mit dem Heiligen Stuhl

Der Heilige Stuhl ist ein durch die Mehrheit von Staaten anerkanntes völkerrechtliches Rechtssubjekt. Seine Rechtssubjektivität findet Ihren Niederschlag u. a. in der Fähigkeit, völkerrechtliche Verträge zu schließen. Solche Verträge schließen mit dem Heiligen Stuhl auch die Länder, wo die katholische Kirche eine Minderheit ist. Seit 1964 sind die Verträge mit dem Heiligen Stuhl mehr auf die Kooperation zwischen dem Staat und der katholischen Kirche abgestellt. Sekundär bilden diese auf dem Prinzip der Parität beruhenden Verträge materielle Grundlage für die Gestaltung der Beziehungen des Staates zu nichtkatholischen Kirchen. Völkerrechtlicher Vertrag zwischen der Tschechischen Republik und dem Heiligen Stuhl bringt keine besonderen Neuigkeiten in

die tschechische Rechtsordnung, es verstärkt jedoch die Rechtssicherheit in manchen staatskirchenrechtlichen Verhältnissen.

Riassunto

Alla problematicità degli accordi internazionali fra gli Stati e la Santa Sede

La Santa Sede é il soggetto del diritto internazionale riconosciuto dalla vastissima maggioranza degli Stati. Un espressione di tale soggettività é anche il diritto internazionale di contrattazioni. Gli accordi con la Santa Sede concludono anche i Paesi dove la Chiesa Cattolica é nella minoranza. Dal 1964 tendono gli accordi con la Santa Sede alla più intensa collaborazione fra gli Stati e la Chiesa Cattolica. Secondariamente questi accordi creano i fondamenti materiali per le relazioni dello Stato anche alle Chiese non-cattoliche secondo il principio di parità. L'Accordo fra la Rep. Ceca e la Santa Sede non reca alcuni cambiamenti particolari allo stato attuale dell'ordinamento giuridico ceco. Apporta comunque un livello più alto delle garanzie legali ad alcune relazioni di diritto ecclesiastico.

O autorovi

Doc JUDr. Jiří Rajmund Tretera vyučuje církevní právo, konfesní právo a právní dějiny na Právnické fakultě UK a je předsedou Společnosti pro církevní právo v Praze.

Doc JUDr. Jiří Rajmund Tretera teaches Church Law, State Ecclesiastical Law, and History of Law at the College of Law, Charles University, Prague, and is the chair of the Church Law Society, Prague.

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera lehrt Kirchenrecht, Staatskirchenrecht und Rechtsgeschichte an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität und ist zugleich der Vorsitzende der Gesellschaft für Kirchenrecht.

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera insegna il diritto canonico, il diritto ecclesiastico dello Stato e la storia di diritto nella Facoltà di Giurisprudenza della UK ed é presidente della Società per il diritto delle Chiese a Praga.

Náboženství a náboženská svoboda ve státech středovýchodní Evropy v perspektivě evropské integrace, Lublin, září 2003

*Religion and religious freedom within the Central European countries in view
of the European integration, Lublin, September 2003*

*Religion und Religionsfreiheit in den Staaten in Mitteleuropa im Lichte
der europäischen Integration in Lublin, September 2003*

*La religione e la libertà religiosa negli Stati dell'Europa centrale-orientale
nella prospettiva dell'integrazione europea, Lublino, settembre 2003*

Začátkem září 2003 se v Polsku, ve velké aule Katolické university v Lublině, konala IV. mezinárodní konference **KULTURA A PRÁVO**, tentokrát na téma *Náboženství a náboženská svoboda ve státech středovýchodní Evropy v perspektivě evropské integrace*. Pořadatelskými institucemi byly právnická fakulta Katolické university v Lublině, Vědecká společnost Katolické university v Lublině, Università Kardinála Stefana Wyszyńskiego ve Varšavě, Stiftung Gesellschaft für Rechtspolitik v Trevíru, Gesellschaft für Religion und Religionsfreiheit in der EU v Bischofsgrünu a Společnost polských kanonistů. Konferenci řídili **Prof. Józef Krukowski** z Lublinu a **Dr. Otto Theisen** z Trevíru, bývalý ministr spravedlnosti SRN.

V první konferenční den (1. 9. 2003) vystoupila m. j. s úvodní teoretickou přednáškou „Role konkordátu v procesu normalizace vztahů mezi státem a církví ve středovýchodní Evropě“ **Dr. Hanna Suchocka**, bývalá ministerská předsedkyně PR, dnes velvyslankyně PR u Apoštolského stolce. Následoval **Prof. Gerhard Robbers** z PF Trevírské university na téma „Náboženství a náboženská svoboda v SRN“. Poté se svými přednáškami vystoupili **Dr. Balázs Schanda** z Katolické univerzity Pétera Pázmany a z Ústavního soudu v Budapešti, **Prof. Józef Krukowski** z Lublinu a **Prof. Sofroň Mudryj**, řeckokatolický biskup z Ivano-Frankivsku (Ukrajina).

V druhý konferenční den (2. 9. 2003) vystoupili **Doc. Jiří Rajmund Tretera** (Praha), **Mgr. Pavol Repko** (Prešov), **Dr. Antoni Dziemianko** (Minsk), **Doc. Vytautas S. Vaičiunas** (Kaunas) a **Alojz Peterle**, bývalý ministerský předseda, nyní zástupce Slovinska v Evropském konventu.

Odpoledne přednášel **Dr. Michael Weninger**, poradce předsedy Evropské komise pro otázky církví v Bruselu; konferenci zakončil děkan právnické fakulty KUL **Prof. Andrzej Dzięga**, diecézní biskup sandoměřský.

Během konference byla s přednášejícími účastníky uspořádána tisková konference a vystoupení v polské televizi a v rozhlase.

Obdrželi jsme polskou a německou verzi sborníku z loňské III. mezinárodní konference **KULTURA A PRÁVO** na téma *Náboženství a náboženská svoboda v Evropské unii*, konané v září 2002 v budově varšavského Sejmu (viz Revue církevního práva č. 22 – 2/02, s. 181–182).

Také letos byly jednacímí jazyky polština, němčina a angličtina.

Součástí konference byla i návštěva biskupského sídla a teologického semináře ve starobylé *Sandoměři*, kam účastníky konference pozval děkan právnické fakulty KUL, na podzim loňského roku designovaný na místo sandoměřského biskupa. Během návštěvy Mons. A. Dzięga vzpomněl i naší účasti na sandoměřském sympoziu o financování církví v Evropě v září roku 1999 (RCP č. 13 – 2/99, s. 176), i na loňské konferenci ve Varšavě. Byli jsme seznámeni s bohatou historií města, s početným i vědeckým růstem teologického semináře a s nejnovější obnovou dominikánského kláštera na místě mučednické smrti bl. Sadoka a dalších 48 bratří.

Jiří Rajmund Tretera

Apoštolští nunciové v Československu a v České republice (1920 – 2003)

Apostolic nuncios in Czechoslovakia and the Czech Republic (1920 - 2003)

Nuntien des Heiligen Stuhles in der Tschechoslowakei und der Tschechischen Republik in den Jahren (1920-2003)

I Nunzi apostolici in Cecoslovacchia e nella Repubblica Ceca (1920-2003)

Diplomatické styky mezi Československou republikou a Svatým stolcem byly navázány v roce 1920. Dne 25. února 1920 podepsal prezident Masaryk jmenovací dekret pro „mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra“ Kamila Kroftu, který se 6. března 1920 ujal úřadu čs. vyslance u Svatého stolce. Prvním apoštolským nunciem v Československu byl potom dne 7. května 1920 jmenován Clemente Micara.¹

Mons. Clemente Micara se narodil 24. prosince 1879 v italském Frascati. Vzdělání získal nejprve na Papežském semináři v Římě a dále na Gregoriánské univerzitě a Papežské církevní akademii v Římě. Na kněze byl vysvěcen 20. září 1902 v Římě. Po ukončení studií pracoval v letech 1904–1909 v aparátu státního sekretariátu. V letech 1909-1915 byl sekretářem na nunciatuře v Argentině a poté jako auditor na nunciatuře v Belgii. V letech 1916–1919 působil jako auditor nunciatury v Rakousku. Dne 21. srpna 1919 byl jmenován zvláštním delegátem Svatého stolce pro církevní záležitosti českých a slovenských biskupství. 7. května 1920 jej papež Benedikt XV. jmenoval titulárním arcibiskupem apamejským a apoštolským nunciem v Československu. Biskupské svěcení přijal 8. srpna 1920 z rukou státního sekretáře kardinála Pietra Gasparriho. Za svého působení v Československu vysvětil první tři slovenské biskupy Mariána Blahu, Karola Kmet'ka a Jána Vojtaššáka (13. února 1921). Svou diplomatickou misi ukončil v květnu 1923, kdy byl jmenován apoštolským nunciem v Belgii a internunciem v Lucembursku. Po skončení diplomatické mise v těchto zemích jej papež Pius XII. jmenoval 18. února 1946 nejprve kardinálem-knězem a ná-

¹ Srov. SUCHÁNEK, Drahomír, Modus vivendi, Revue církevního práva č. 23 – 3/02, s. 208 a násl.

sledně (13.6.1946) kardinálem-biskupem. V letech 1946–1950 byl prefektem Kongregace pro obřady a poté generálním vikářem Římské diecéze a viceděkanem Svatého kolegia kardinálů. V roce 1963 se zúčastnil jako volitel konkláve, které zvolilo papeže Pavla VI. Podílel se na prvních třech zasedáních Druhého vatikánského koncilu (1962–1964). Clemente Micara zemřel 11. března 1965 a je pochován v bazilice Panny Marie nad Minervou v Římě.

Nástupcem Clemente Micary ve funkci apoštolského nuncia v Československu se stal **Mons. Francesco Marmaggi**. Narodil se 31. srpna 1876 v Římě. Také on studoval na Pontifikálním semináři v Římě, kde získal doktorát z filosofie a theologie. Kněžské svěcení přijal 14. dubna 1900 v Římě. Nejprve pracoval jako oficiál v úřadu Svaté apoštolské penitenciárie (1900–1904) a věnoval se pastorační činnosti v římské diecézi. V letech 1904–1917 působil v Posvátné radě pro mimořádné církevní záležitosti. Papež Benedikt XV. jej 1. září 1920 jmenoval titulárním arcibiskupem adriónopolským a apoštolským nunciem v Rumunsku. Biskupské svěcení přijal 26. září 1920 od státního sekretáře kardinála P. Gasparriho. Během řecko-turecké války působil též jako zvláštní papežský delegát v Konstantinopoli a zúčastnil se korunovace rumunského krále Ferdinanda I. Dne 30. května 1923 byl jmenován apoštolským nunciem v Československu. Po incidentu okolo oslav svátku Jana Husa (6. července 1925) byl odvolán do Vatikánu a již se do Prahy fakticky nevrátil. V únoru 1928 jej papež jmenoval apoštolským nunciem v Polsku, kde působil do roku 1935. Dne 16. prosince 1935 ho papež Pius XI. jmenoval kardinálem-knězem. V letech 1939–1949 zastával úřad prefekta Posvátné kongregace koncilu. Mons. Francesco Marmaggi zemřel v Římě dne 3. listopadu 1949 a je pochován v bazilice sv. Cecilie.²

Třetím apoštolským nunciem v Československu byl jmenován **Mons. Pietro Ciriaci**. Narodil se 2. prosince 1885 v Římě. Po studiu na Pontifikálním semináři v Římě, kde získal doktorát z filosofie, theologie a kanonického práva, byl vysvěcen na kněze 18. prosince 1909. Věnoval se pastorační práci v římské diecézi a později působil jako profesor fundamentální theologie na Papežské městské akademii „De Proaganda Fide“ a jako profesor filosofie na Papežské akademii sv. Apolináře. V roce 1918 byl jmenován podsekretářem Posvátné rady pro mimořádné církevní záležitosti. Od roku 1922 působil jako sekretář na nunciatuře v Praze a výrazným způsobem se zasloužil o urovnání konfliktu mezi československou vládou a Svatým stolcem ohledně oslav svátku Jana Husa.

² Blíže k osobě Francesca Marmaggiho srov. RE, Niccolo del, I cardinali preffeti della Sacra Congregazione del Concilio delle origini ad oggi (1564–1964), Apollinaris, XXXVII (1964), s. 146.

Dne 15. února 1928 byl papežem Piem XI. jmenován titulární arcibiskupem tarským a 18. dubna 1928 apoštolským nunciem v Československu. Také on přijal biskupské svěcení z rukou státního sekretáře kardinála Gasperriho. Za jeho působení v Praze byl podepsán *modus vivendi* (1928), který vyřešil základní sporné otázky vztahu mezi státem a Katolickou církví. Nicméně netěšil se příliš velké důvěře vlády a byl v roce 1933 odvolán do Vatikánu. Následně se stal apoštolským nunciem v Portugalsku, kde působil téměř dvacet let. 12. ledna 1953 byl papežem Piem XII. jmenován kardinálem a v dubnu 1954 prefektem Posvátné kongregace koncilu. V letech 1955-1963 vykonával funkci předsedy Papežské komise pro autentický výklad Kodexu kanonického práva. V roce 1958 a 1963 se zúčastnil konkláve, která zvolila papeže Jana XXIII. a Pavla VI. Mons. Pietro Ciriaci zemřel 30. prosince 1966 v Římě a je pochován v bazilice sv. Vavřince tamtéž.³

V pořadí čtvrtým apoštolským nunciem v Československu byl jmenován **Mons. Saverio Ritter**. Narodil se 24. listopadu 1884 v italské Chiavenně. Funkce se ujal v roce 1935. Po rozpadu republiky v roce 1939 a vzniku samostatného Slovenského státu byl pověřen zřízením internunciatury v Bratislavě. Slovenská vláda nepovažovala za vhodné, aby nuncius přijel do nově vzniklého státu z Prahy (což bylo některými představiteli státu považováno za zdůraznění kontinuity mezi československou a slovenskou státností), nepozvala jej k předání pověřovacích listin. Mons. Ritter proto krátce poté odešel z Bratislavy do Říma a již se zpět nevrátil. Zemřel 21. dubna 1951 v Římě.

Po skončení II. světové války a obnovení Československé republiky v původních hranicích, došlo také k obnovení diplomatických vztahů mezi Československem a Svatým stolcem. Mons. Ritter se do Prahy vrátil v květnu 1946 ve funkci apoštolského internuncia. Zdravotní stav mu však bránil plně se věnovat svému diplomatickému poslání a proto jej zastupoval *chargé d'affaires* **Mons. Gennaro Verolino**.⁴ V dubnu 1949 však byl komunistickým režimem prohlášen za nežádoucí osobu a proto musel v červnu téhož roku opustit Prahu. Dočasným vedením diplomatické mise byl pověřen **Otavio de Liva**, avšak i ten musel v březnu 1950 opustit Československo. Tímto aktem byly diplomatické styky mezi Československem a Svatým stolcem fakticky přerušeny až do roku 1990.

³ Bliže k osobě Pietra Ciriaciho srov. PALAZZINI, Pietro, *Fulgida porpora, prima guida alla revisione del Codice. Il Cardinale Pietro Ciriaci, Apollionaris, XLI* (1968).

⁴ Mons. Verolino byl vysvěcený na biskupa v roce 1951, v roce 1954 se stal apoštolským nunciem v Salvadoru a Guatemale a v roce 1957 v Kostarice. Po skončení diplomatické služby působil jako sekretář Kongregace pro obřady a posléze jako předseda Papežské komise pro posvátnou archeologii.

Pád komunistického režimu v listopadu 1989 umožnil opětovné obnovení vzájemných diplomatických vztahů. 30. června 1990 byl v pořadí pátým apoštolským nunciem v Československu jmenován papežem Janem Pavlem II. **Mons. Giovanni Coppa**, titulární arcibiskup sertský (1980). Narodil se 9. listopadu 1925 v italské Albě. Po studiu theologie a literatury v Římě pracoval dlouhá léta v aparátu Státního sekretariátu, kde měl na starosti zajištění chodu apoštolských nunciatur po celém světě. Po rozdělení Československa 1.1.1993 byl jmenován papežem Janem Pavlem II. apoštolským nunciem v České republice.⁵ Giovanni Coppa za dobu své diplomatické mise výrazným způsobem přispěl k nastolení dobrých vztahů mezi Českou republikou a Svatým stolcem. Za jeho působení byla zahájena jednání o Smlouvě mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů. Byl respektovaným a oblíbeným členem diplomatického sboru v Praze. Diplomatickou kariéru ukončil 31. července 2001, kdy odejel z Prahy a odešel na odpočinek.

Nástupcem Mons. Giovanniho Copsy ve funkci apoštolského nuncia se stal **Mons. Erwin Josef Ender**, titulární arcibiskup Germánie v Numídií. Narodil se 7. září 1937 ve Steingrundu (vratislavská diecéze na území dnešního Polska).⁶ V poválečném období vyrůstal v Německu. Teologická studia absolvoval na univerzitách v Münsteru a na Gregoriánské univerzitě v Římě, kde získal doktorát teologie a licenciát filosofie a kanonického práva. Kněžské svěcení přijal 10. října 1965, biskupské svěcení 5. dubna 1990. V letech 1970–1990 pracoval ve Státním sekretariátu jako vedoucí německého oddělení. 15. března 1990 byl jmenován apoštolským delegátem pro oblast Rudého moře a 5. dubna téhož roku apoštolským nunciem v Súdánu. Od 25.5.1993 se stává rovněž apoštolským delegátem v Somálsku. Dne 9.7.1997 jej papež jmenoval apoštolským nunciem v Litvě, Lotyšsku a Estonsku. Zde se výrazným způsobem podílel na uzavření smluv mezi Svatým stolcem a těmito státy o úpravě vzájemných vztahů. Apoštolským nunciem v České republice byl papežem Janem Pavlem II. jmenován dne 19.5.2001. Pověřovací listiny předal prezidentu republiky Václavu Havlovi dne 28. srpna 2001. Podařilo se mu dojednat s českou stranou konečný text Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů, jejíž ratifikaci však Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR nedoporučila.

JUDr. Pavel Rotyka

⁵ Apoštolským nunciem ve Slovenské republice byl jmenován Mons. Luigi Dossena, který se funkce ujal 15.7.1994.

⁶ Mons. Erwin Josef Ender zdůrazňuje ve svém dopise naší Společnosti pro církevní právo ze dne 18. 7. 2001, že jsa rodákem z kladského území, narodil se vlastně jako pražský diecézan. Tehdy totiž ještě kladská enkláva patřila formálně k pražské arcidiecézi (pozn. redakce).

Naše akvizice

Our Acquisitions

Unsere Akquisitionen

Le nostre acquisizioni

AKVINSKÝ, Tomáš, *O zákonech v Teologické sumě*, Krystal OP, Praha 2003, s. 143

HALAMA, Ota, *Otázka svatých v české reformaci*, L.Marek, Brno 2002, s. 239

KUČERA, Zdeněk, *Trojčinní teologie*, L.Marek, Praha 2002, s. 303

MOCK, Erhard, *Gesammelte Schriften*, Roman Kovar, München 1994, s. 562

ROBBERS, Gerhard (ed.), *German Legal Provisions Relating to Religion, German Foundation for International Legal Cooperation*, Bonn 2002, s. 189

SITARZ, Mirosław, *Kolegium konsultorów*, Towarzystwo naukowe KUL, Lublin 1999, s. 216

WRÓBEL, Mirosław, *Zawarcie małżeństwa pod warunkiem w świetle prawa kościelnego*, Wydawnictwo diecezjalne w Sandomierzu, Lublin-Sandomierz 2003, s. 231

Domáci a zahraniční časopisy a sborníky

The Jurist, Studies in Church Law and Ministry, 61 (2001): 1–2

The Catholic University of America, The School of Canon Law, Washington, DC, 2001

Z obsahu vybíráme:

COLLINS, Raymond F., *Origins of Church Law*, s. 134–156

WRENN, Lawrence G., *The Place of Law in the Church*, s. 157–168

Právník, ročník 143, č. 7/2003

Ústav státu a práva AV ČR, Praha 2003

Z obsahu vybíráme:

PŘIBYL, Stanislav, *Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církvi a náboženských společností podle zákona č. 3/2003 Sb., s. 711–722*

Právník, ročník 143, č. 9/2003

Ústav státu a práva AV ČR, Praha 2003

Z obsahu vybíráme:

MALENOVSKÝ, Jiří, *Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR, s. 841–854*

Právník, ročník 143, č. 10/2003

Ústav státu a práva AV ČR, Praha 2003

Z obsahu vybíráme:

BARÁNY, Eduard, *Determinanty lidských práv, s. 953–971*

KOPECKÝ, Robert, *Hlavní instituty islámského rodinného práva, s. 1013–1033*

Teologické texty, ročník 14, č. 1/2003

Královská kolegiátní kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha, 2003

Z obsahu vybíráme:

ORTH, Stefan, *Vertikální schisma? s. 102–104*

Teologické texty, ročník 14, č. 2/2003

Královská kolegiátní kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha, 2003

Z obsahu vybíráme:

VAŠKO, Václav, *Církev v ohrožení totalitami, s. 46–52*

VLČEK, Vojtěch, *Čeští mučedníci z doby komunismu, s. 55–60*

VLČEK, Vojtěch, *Služebníci nevěrní, Kolaborace kněží s režimem ve 40. a 50. letech, s. 60–63*

RÁZEK, Adolf, *Proticírkevní boj v bývalé ČSR po únoru 1948, s. 71–72*

MÁDR, Oto, *Pražská díla katolického samizdatu, s 73–74*

Dnes Vám představujeme

Today we present you

Heute stellen wir Ihnen vor

Oggi vi presentiamo

Karlovarské právnícké dny – Společnost německých, českých a slovenských právníků

Karlsbader Juristentage Vereinigung deutsch-tschechisch-slowakischer Juristen e.V.

Jak se můžete dovědět v naší rubrice Zprávy ze Společnosti pro církevní právo, umístil se náš časopis Revue církevního práva opět na jednom z předních míst anketní soutěže Karlovarských právníckých dnů za nejlepší odborný právnícký časopis vydávaný v České republice a ve Slovenské republice. Proto je dobré si tuto soutěž a stejnojmenný spolek, jenž ji organizuje, blíže představit a zamyslet se nad tím, jakou má umístění v této soutěži vypovídací hodnotu.

Společnost je spolkem registrovaným v Německu, který vyvíjí v Čechách svoji činnost prostřednictvím své pobočky se sídlem v Praze. Presidentem spolku je **Eduard Graf von Westphalen**, vicepresidentem a zároveň předsedou české části spolku je **JUDr. Vladimír Zoufalý**, místopředsdkyní a generálním sekretářem české části spolku je **JUDr. Jindřiška Munková**.

Mezi nejvýznamnější aktivity spolku patří každoroční organizace Karlovarských právníckých dnů, na nichž se schází a přednášejí své referáty významní představitelé právní vědy a praxe z České republiky, Slovenska a Německa. Letošní Karlovarské právnícké dny, konané od 12. do 14. června 2003 byly již v pořadí XIII.

Mezinárodní konference je každoročně doprovázena udělením dvou cen:

1) ***Autorské ceny společnosti Karlovarské právnícké dny*** (za příslušný rok) ***za nejhodnotnější původní právníckou publikaci vydanou v České republice a Slovenské republice;***

2) *Prestižní ceny Karlovarských právnických dnů* (za příslušný rok) *za nejlepší odborný právníký časopis vydávaný v České republice a Slovenské republice.*

Obě ceny mají svůj vlastní statut, v kterých jsou vymezeny podmínky pro udělení cen, zejména systém hodnocení a podmínky pro účast v soutěži.

Revue církevního práva se umístila v letošním ročníku soutěže o nejlepší právníký časopis v celkovém hodnocení na 3. místě s celkem 146 body. Základem pro hodnocení jsou anketní lístky zasláné jednotlivci na adresu sídla české části spolku, v kterém hlasující hodnotí jednotlivé časopisy z hlediska sledovanosti, informační a odborné úrovně. Anketní lístky jsou pak předmětem podrobnější analýzy v 7 skupinách, kde každý časopis získává určité bodové ohodnocení. Na základě umístění v jednotlivých skupinách pak získá každý časopis výsledné bodové ohodnocení součtem umístění v jednotlivých skupinách, přičemž první v každé skupině dostane 25 bodů (tolik se účastnilo letos soutěže časopisů) a poslední 1. Jednotlivé skupiny jsou stanoveny takto: odborná úroveň (absolutní) – Revue obdržela 17 bodů; odborná úroveň (relativní) – 24 bodů; nejmenší záporný ohlas – 25 bodů; pravidelná sledovanost časopisu – 18 bodů; informační úroveň (absolutní) – 18 bodů; informační úroveň (relativní) – 24 bodů; objektivizace trhem – 20 bodů.

Na základě umístění v jednotlivých skupinách lze učinit z hlediska Revue tyto závěry. Pro Revue hlasovalo celkem 74 jednotlivců, které hodnotili Revue průměrnými známkami 3,2 a 3,1 bodů, pokud jde o odbornou a informační úroveň. Revue sklídila ze všech časopisů nejmenší záporný ohlas a obstála i ve skupině „objektivizace trhem“. Zde se sluší připomenout, že některé časopisy, které mají charakter informačního stavovského časopisu nebyly vůbec hodnoceny a získaly 0 bodů (např. Bulletin advokacie), přesto se ovšem umístily na předních místech soutěže. Budou-li kritéria v příštích letech pozměněna může si Revue opět o pár bodů zhoršit skóre a jiné časopisy si mohou zase polepšit. Z hlediska jednotlivých právnických profesí je v případě Revue potěšitelné, že pro ni hlasují rovnoměrně příslušníci všech právních oborů.

Kontakt:

Karlsbader Juristentage e. V.

Národní třída 10

110 00 Praha 1

webové stránky: www.kjt.cz

(šuh)

Zprávy ze Společnosti pro církevní právo

News from the Church Law Society

Kurze Nachrichten der Gesellschaft für Kirchenrecht

Le notizie dalla Societa di Diritto Canonico

(jrt)

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Konference katolických biskupů Spojených států amerických
a Královské kolegiální kapituly vyšehradské*

*This issue of Church Law Review was sponsored by the United States
Conference of Catholic Bishops and the Royal Collegial Chapter
at Vyšehrad*

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA

Vydává: Společnost pro církevní právo

Adresa redakce: Husova ul. 8, 110 00 Praha 1
e-mail: SPCP@prf.cuni.cz
<http://specp.prf.cuni.cz>

Šéfredaktor: Jiří Rajmund Tretera

Výkonný redaktor: Štěpán Hůlka

Členové redakční rady: Záboj Horák
Stanislav Příbyl
Stanislav Pšenička
Jiří Šouša
Ladislav Šouša

Grafická úprava obálky: Ing. arch. Josef Hyzler

Redakční uzávěrka tohoto čísla proběhla ke dni 20. 10. 2003

Sazba: RNDr. Marcela Braunová, Praha 5

Tisk: ÚZPI – repro odd., Slezská 7, 120 56 Praha 2

Distribuce: Jan Šafránek

ISSN 1211–1635

MK ČR E 7429